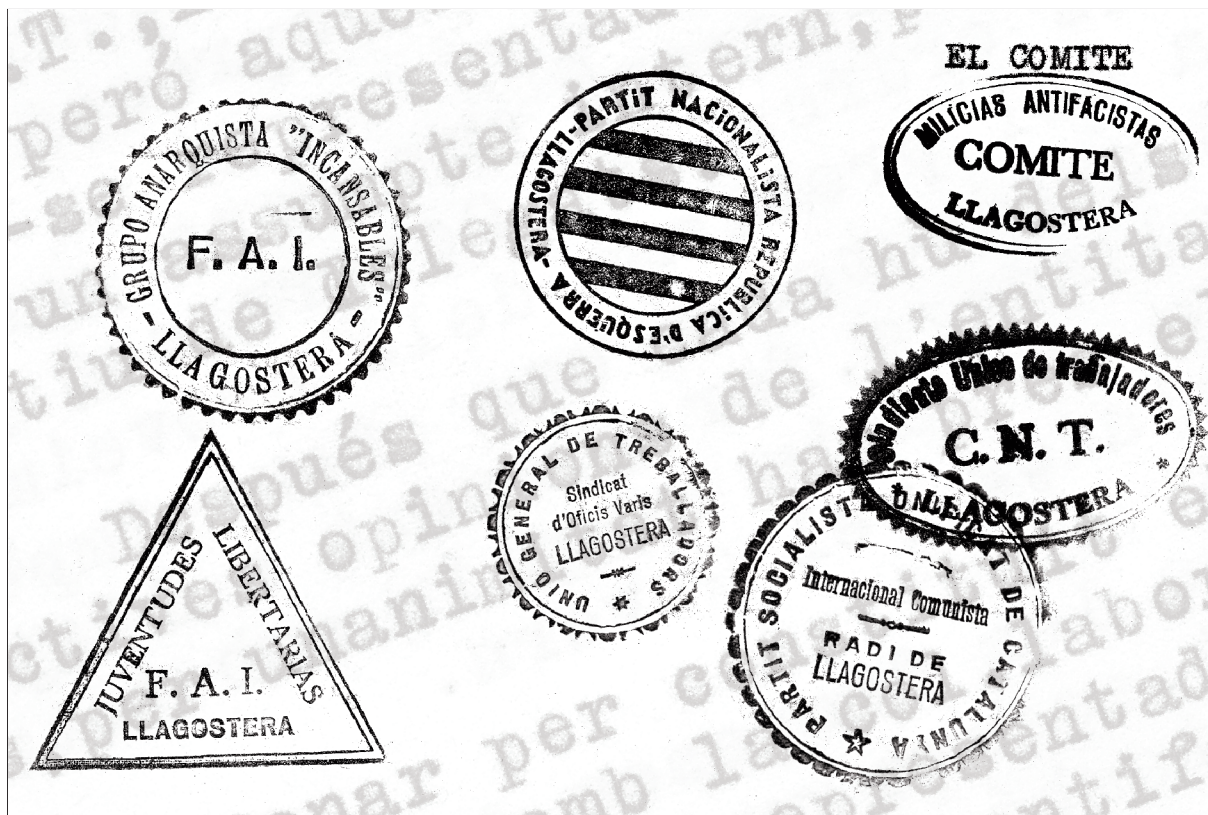

NOTÍCIES I RELATS D'UNA DÈCADA CONVULSA (1931-1939)

REPÚBLICA I GUERRA CIVIL A LLAGOSTERA

JOSEP MAYMÍ

Josep Maymí és doctor en antropologia social i cultural per la Universitat Autònoma de Barcelona i es dedica a la investigació. Està especialitzat en la recuperació de la memòria col·lectiva a través de la transmissió oral des d'una òptica multicultural.

NOTÍCIES I RELATS D'UNA DÈCADA CONVULSA
(1931-1939)
REPÚBLICA I GUERRA CIVIL A LLAGOSTERA

NOTÍCIES I RELATS D'UNA DÈCADA CONVULSA (1931-1939)

REPÚBLICA I GUERRA CIVIL A LLAGOSTERA

JOSEP MAYMÍ

Col·lecció: Memòria. Records i testimonis

Edició: Ajuntament de Llagostera. Arxiu Municipal

© del text Josep Maymí Rich, 2009

Realització: Palahí Arts Gràfiques
www.palahi.cat

Portada: Segells d'entitats. Muntatge a partir de documents de l'Arxiu Municipal de Llagostera

Dipòsit Legal: Gi-162-2009

ISBN: 978-84-937089-0-0

Arxius

AHG: Arxiu Històric de Girona

AMG: Arxiu Municipal de Girona

AMLLA: Arxiu Municipal de Llagostera

APL: Arxiu Parroquial de Llagostera

ÍNDIX

Presentació..... 9

Pròleg..... 11

A mode d'introducció..... 15

Els anys de la Segona República 21

 El rol i la presència dels centres de sociabilitat 30

 El protagonisme decisiu dels sectors republicans..... 37

 El paper de la religió 44

 La importància de l'educació..... 48

Vivències de la Guerra Civil..... 57

 El procés revolucionari 59

 En direcció al front de guerra 75

 La gestió política en plena rereguarda..... 79

 L'estada dels refugiats..... 84

 La manca de proveïments 87

 La recta final de la guerra..... 90

A mode de conclusió..... 97

Annexos..... 101

Bibliografia, fonts documentals i premsa..... 115

PRESENTACIÓ

Amb *Notícies i relats d'una dècada convulsa (1931-1939). República i Guerra Civil a Llagostera* de Josep Maymí abordem un dels temes més centrals de la història contemporània del nostre país. L'època, efectivament convulsa, de la II República i de la guerra, que s'inicia amb grans somnis i il·lusions i es clou amb tragèdia i silenci.

Ha estat el persistent silenci, que en molts aspectes encara perdura, el que ha fet tan difícil abordar aquet període i el que, com molt bé diu Josep Maymí, denota les profundes fractures obertes en aquella dècada.

Per aquest motiu cal fer una agraïment especial a Josep Arbusé (a.c.s.), Paquita Bancells, Amèlia Calvet, Paquita Creus, Pepita Esteve, Maria Esteve, Pere Ferrer, Victòria Gispert, Antoni Maymí (a.c.s.) i Josep Vilallonga, que generosament han aportat el seu testimoni i ens han permès acostar-nos als fets d'una manera directa.

La publicació d'aquest treball és un pas més cap al coneixement i la superació dels esdeveniments ocorreguts en aquells anys, tasca en la qual continuarem esmerçant els nostres esforços.

FERMI SANTAMARIA MOLERO
Alcalde

PRÒLEG

Històries sigulars d'un passat plural

En referir-se a la història local, Pere Gabriel ensalçava la tradició francesa en aquesta matèria. Al contrari del que succeeix al nostre país, són els historiadors veterans i consagrats, qui després de grans estudis en recerques globals i transversals es dediquen a indagar sobre els fets crus i concrets que ens ofereix el passat a escala reduïda. Era així com es conjurava el perill de superficialitat en la mirada a l'arbre sense tenir en compte el bosc espès dels processos de canvi i continuïtat¹. Tanmateix, a casa nostra la història local és la que es troba més a l'abast dels joves historiadors en una nació on l'endogàmia universitària, la migradesa dels recursos i la inexistència de centres de recerca potents que possibilitin la professionalització als investigadors aboquen a estudiar allò més proper. Evidentment, això deriva sovint en lectures

anecdòtiques, en addicions de fets inconnexos, testimonis sense una argila que permeti unificar-los sota l'estructura d'un discurs sòlid, amb capacitat de formular bones preguntes i aventurar respostes.

Josep Maymí, malgrat la seva joventut, ha defugit els esculls que porten benintencionats historiadors locals al naufragi. Tot seguint el camí invers al de la tradició deductiva i cartesiana dels veïns del nord, la seva àmplia experiència en el període i el coneixement profund del territori que trepitja possibilita que

¹ PERE GABRIEL I RAIMON: «De com es fa una Transició canviant de règim, però no d'estat», a JOEL BAGUR i XAVIER DIEZ (Coord.): *La gran desil·lusió. Una revisió crítica de la Transició als Països Catalans*. El Cep i la Nansa, col. Argumenta. Vilanova i la Geltrú, 2005, p. 170

els viarany inductius emprats ens condueixin vers un mirador on obtenir una bona perspectiva del bosc català. També vers l'arbrada d'un es comarques de Girona, que com ens recordava la doctora Rosa Congost a les classes, mantenen una unitat sorprenentment homogènia. Potser és ofici, demostrat a bastament en diferents llibres, articles i reportatges, encara que ben segur és també l'experiència prèvia en l'emblemàtica investigació sobre els comitès de Salt i Orriols, on, davant d'uns fets insuficientment explicats, o encara pitjor, llegits des del prejudici ideològic, va saber treure suc de les contradiccions i paradoxes per explicar el que avui encara resulta inexplicable —o inconfessable!—: les raons profundes de la tragèdia, la guerra social dins la guerra civil.

Sostenia Paul Ricoeur que el deure de la memòria sovint és una reivindicació de les víctimes d'una història criminal². És així com hem de comprendre el fenomen actual. Els nés de les víctimes es rebel·len contra els silenci dels fills d'una generació perduda sense pal·liatius, i sotmesa a un veritable estrès postraumàtic col·lectiu. La dècada dels trenta del segle XX, amb la proclamació d'una república amb grans esperances, el xoc amb la dura realitat d'una societat dividida, i el curt estiu de l'anarquia —en afortunada expressió de Hans Magnus Enzensberger— seguida per la guerra, la derrota, l'exili, els murs del cementiri de Girona, i sobretot, el gran silenci de l'infern franquista i l'oblit decretat del purgatori borbònic, fan d'aquests anys un mite fundacional avortat. Mite fundacional avortat, perquè l'experiència traumàtica de la guerra podria

haver conferit la veritable reconciliació que unifiqués una societat separada per abismes socials i ideològics —mirem, sinó com el conflicte de la Secessió de 1861-1865 soldà la identitat nord-americana—. Tanmateix, el desenllaç de febrer del 1939 (amb la victòria dels nazis) esdevingué el preludi d'un llarg hivern on es covaren les rancúnies i s'evidencià la fragilitat de la convivència. Tant és així, que la convulsa dècada dels trenta, objectivament uns anys interessants, i per això poc agradables de viure, tendeix a ésser idealitzada en l'imaginari col·lectiu per l'efecte del contrast franquista. La necessitat de memòria històrica dels temps actuals, neix doncs d'un ressentiment profund, que sura damunt els llots tèrbols de la restauració monàrquica i la persistència dels insans equilibris de poder catalans, encara farcits, tot parafrasejant una oblidada novel·la de Maria Mercè Roca, de greuges infinits³.

En aquesta nova obra de recerca, Maymí torna a córrer i saltar per un camp minat. Burxar entre els silencis d'aquesta generació perduda, i encara més, entre els dels seus fills, ensinistrats en l'art de patir amb boques closes la ignominiosa criminalitat franquista, pot reservar sempre sorpreses. La història oral, a més, és una font de primer ordre, encara que perillosa com un explosiu inestable. Es pot sentir allò que no s'esperava, el relator pot restar massa condicionat pel present, o simplement, i el més freqüent i interessant, que el testimoni no s'adigui amb allò que els historiadors havien analitzat prèviament. És per això que l'investigador, quan té un micròfon a la mà ha de tenir ofici, i sobretot saber llegir les mirades i escoltar pacientment. Si aquestes premisses es compleixen, el blanc i negre de les fotografies del relat històric guanyen en cromatisme, i s'afegeix color i es dibuixen els contorns d'ombres que permeten fer de la història local una veritable història nacional emmarcada en la universal. El llibre que tenim a les mans compleix

² PAUL RICOEUR: «Memòria, història, oblit», a *Idees. Revista de temes contemporanis*. Núm. 28-29, 2006, p. 95

³ MARIA MERCÈ ROCA: *Greuges infinits*. Planeta, 1992

aquesta missió, i ofereix l'evidència que, malgrat l'especificitat de Llagostera com a vila amb una història amb dinàmiques pròpies, també és un lloc al món, sotmès a la lògica de país i societat. I tanmateix, Llagostera, més enllà d'un nom, també són els noms propis, històries singulars que confereixen una pluralitat d'experiències en allò que esdevé, per addició, una història nacional, amb les pròpies contradiccions i paradoxes, encara que també amb llurs tendències, canvis i continuïtats.

La dècada dels trenta, amb la República, la Revolució i la Guerra Civil són un esdeveniment central de la nostra història, que exigeix un coneixement profund per part de les noves generacions. Tanmateix, sense les microhistòries, sense treballs de referència com el clàssic de Ronald Frazer⁴ esdevindrien uns coneixements fets, continguts d'exàmens a superar i candidats a dissoldre's en la memòria. És per això que cal reivindicar la importància de llibres com el que tenim aquí. Aquells que fa generacions duen la vila tatuada a la seva pell, aquells que tot just acaben d'arribar i es desorienten en la geografia urbana, els qui encara han de venir, difícilment poden restar indiferents a uns fets del passat adherits a les llambordes que trepitgen, que encara marquen el present i condicionen els dies a arribar. Els processos històrics no diuen res a les noves generacions sense l'alè èpic de la història quotidiana, sense les històries particulars, amb noms i cognoms, oblidats o encara presents en el record individual o col·lectiu. I les alerten davant la perspectiva que ningú no resta aliè a les marees de la història i que tota acció o omissió sempre té conseqüències. Al cap i a la fi, la història, les històries, no tenen sentit com a estudi aïllat d'un passat, sinó lligat al propi present, i també com a aprenentatges vinculats al futur. Kropotkin, amb el llibre de capçalera de molts llagosterencs recordats per Maymí, «*La conquesta del pa*» recordava a la humanitat el dret a gaudir del que els nos-

tres avantpassats ens havien llegat en forma de coneixement acumulat, de petites conquestes a la natura que ens servien per gaudir de la vida sense haver de patir per la supervivència, si és que érem capaços de col·lectivitzar les experiències de totes les generacions que ens precediren i posar-les al servei del progrés i la cohesió de la societat.⁵ És molt possible que l'autor d'aquest llibre i la institució que l'edita no s'ho haguesin plantejat així, tanmateix aquest és un dels seus danys (o guanys) col·laterals.

XAVIER DIEZ
Historiador

⁴ RONALD FRAZER: *Recuérdalo tú y recuérdalo a otros. Historia oral de la guerra civil española*. (2 vols.), Crítica, Barcelona, 1979

⁵ Aquesta és la idea del primer capítol de l'esmentat llibre, "les nostres riqueses", continuat argumentativament per un altre capítol del significatiu títol "el benestar per a tothom", fruit d'un conjunt d'articles publicats per l'anarquista rus a la revista *Le Révolté*, a partir de 1892.

A MODE D'INTRODUCCIÓ

Amb la pretensió d'aportar un gra de sorra més en el marc dels estudis realitzats a la vila de Llagostera, aquesta recerca històrica sobre els diversos esdeveniments que ocorregueren a la població al llarg de la dècada dels anys trenta del segle passat pretén il·lustrar, amb algunes mancances malauradament insalvables i amb la màxima modèstia possible, la manera com es varen viure els processos de canvi social d'aquella època convulsa i, alhora, procurar reflexionar sobre els diversos agents que els impulsaren d'una manera tan decidida.

La metodologia emprada per recollir la informació necessària que ha permès l'elaboració d'aquest relat s'ha centrat, primordialment, a recuperar de l'oblit i de la ignorància col·lectiva una mostra sensiblement representativa d'aquells testimoniatges de la vila que varen viure i/o participar activament en els diversos fenòmens històrics que tingueren lloc els anys de la Segona República i, sobretot, els gairebé tres anys de Guerra Civil. Des dels relats d'algunes dones, la major part de les quals llavors no eren més que nenes que tenien entre 10 i 15 anys com a màxim i que passaren aquells anys a Llagostera sense sortir-ne pràcticament per res; fins als relats d'homes que en la seva infantesa també es quedaren al poble, al costat d'altres que, ja més grandets varen ser mobilitzats per anar al front -o també algun cas en què les circumstàncies el portaren a treballar a la ciutat de Barcelona, en plena rereguarda i en el transcurs d'aquells anys d'intens conflicte social exacerbats; són el corpus central de les experiències i les vivències que coneixerem tot seguit.

La metodologia emprada es situa en el marc de les Històries de Vida. La seva significació s'inscriu dins una lògica associada a la recuperació de la memòria col·lectiva a través de la transmissió oral. Alguns autors s'han referit al fet que les Històries de Vida volen fer parlar els "pobles del silenci". D'acord amb aquesta apreciació, tinc la convicció que les Històries de Vida tenen la virtut d'oferir la possibilitat d'aprofundir en el coneixement i en l'anàlisi tant dels fets històrics més immediats com dels diferents processos socials contemporanis. És a dir, els espais de reflexió que ofereixen les aproximacions biogràfiques permeten prendre consciència de la realitat que ens envolta i la del nostre passat més recent. Aquesta metodologia permet redescobrir i matisar aspectes que en la memòria col·lectiva poden ser o haver estat ignorats, oblidats o senzillament estigmatitzats.

En el cas de Llagostera, la realització d'aquestes aproximacions biogràfiques ha tingut la finalitat essencial de procurar recollir, dels màxims informants possibles, tots aquells records que han quedat fixats en la seva memòria, records valuósíssims que han permès un model de reconstrucció, no només dels fets que s'esdevingueren al llarg de la dècada dels anys trenta, sinó que també ens ofereixen dades incontrovertibles que permeten de conèixer amb cert detall alguns aspectes essencials del perfil social de la vila, de quines simpaties ideològiques hi havia, de com i on treballaven els llagosterencs, de quins centres de sociabilitat es podien trobar i dels rols que exercien en la correlació de forces del municipi, a més de múltiples aspectes que han permès de reconstruir quina era la vida quotidiana de fa una setantena d'anys.

Val a dir, però, que no tota la documentació emprada en aquesta recerca s'ha centrat únicament en els relats orals d'alguns membres d'aquesta comunitat. Com és habitual en aquest tipus de treballs, he recorregut també a una certa bibliografia sobre el període de la Segona República i, més específicament, de diferents aspectes relacionats amb la Guerra Civil. També ha estat de gran utilitat una gran diversitat de documentació que, en relació a aquest període, està dipositada a l'Arxiu Municipal de Llagostera. Utilitzada sobretot pensant en els buits que es presentaven en la successió cronològica dels esdeveniments, aquesta mostra bibliogràfica i d'arxiu ha servit, essencialment, com a element contextualizador. D'aquesta manera s'han pogut relacionar els esdeveniments ocorreguts a Llagostera, il·lustrant amb cert detall aspectes diversos, amb l'evolució dels fets més destacables a la resta del país.

Un dels períodes històrics del nostre país del qual s'han fet lectures interessades que poden haver comportat la manca d'aprofundiment d'alguns aspectes essencials per a la seva comprensió és, sens dubte, el de la dècada dels anys trenta. Els anys de la Segona República i els de la Guerra Civil varen comportar un fort component de confrontació social que sovint ha estat infravalorat i menystingut. És paradoxal que la dècada dels anys trenta encara no hagi passat a la història com un dels moments en els quals la societat civil va prendre la iniciativa a nivell col·lectiu de manera que va poder contribuir d'una manera activa en la presa de decisions públiques.

Amb la proclamació de la República s'inaugurava un moment cabdal del segle passat en què es va aconseguir una representativitat democràtica notable que es basava en una activitat sociabilitzadora a diferents espais públics dels municipis que permetien l'anàlisi de l'actualitat sociopolítica i, sovint, una visió crítica del rumb que seguien els afers públics. Durant els primers anys de la República la lluita social va ser clarament activa sobretot per part dels sectors llibertaris. La seva finalitat era promoure un procés revolucionari. D'acord amb això, cal tenir en compte que per a molts la República va ser vista com una espècie de jugada política de les classes dirigents de l'Estat com a solució ideal per mantenir la major part dels seus privilegis.

La representació política que es va configurar als municipis de la rereguarda catalana i la seva gestió durant el període revolucionari, que va del mes de juliol de 1936 fins al mes de maig de 1937, és un d'aquells aspectes dels quals des de fa pocs anys comencem a tenir estudis ressenyables. L'aparició de diversos treballs en profunditat que tenen una projecció centrada en l'espai d'una localitat concreta ha contribuït enormement a conèixer detalls i processos que durant decennis han estat ignorats pels grans relats de la Història de la Guerra Civil.

El que avui dia ja no es posa en dubte sota cap mena de concepte ni subterfugi és el caràcter innovador -sempre des d'una perspectiva històrica- que, amb els seus defectes, va tenir el model revolucionari que es va viure al nostre país. De tots és sabut que els dies 17, 18 i 19 de juliol de 1936 suposen la confirmació de l'aixecament

de sectors significatius de l'estament militar contra les institucions republicanes i provoquen una resposta popular clarament polititzada i fortament heterogènia.

A Catalunya aquests esdeveniments situaran a la primera línia de les representacions públiques dels diversos municipis un conglomerat de forces polítiques i sindicals de l'espectre polític de l'esquerra que es constituïran sota la forma de comitès antifeixistes en base a les diferents correlacions de forces de cada localitat. Aquesta resposta unànime a tot Catalunya venia vehiculada per la victòria dels obrers eficaçment organitzats que, conjuntament amb les forces d'ordre públic fidels a la República, havien sufocat la revolta militar a la ciutat de Barcelona. Aquests esdeveniments marquen la realitat d'un nou

escenari polític. Es posa de manifest l'existència d'un veritable contrapoder capitalitzat per la CNT que té la intenció d'impulsar un nou ordre revolucionari.

Fruit de la interlocució entre els dirigents revolucionaris i el President Companys es consensua la creació d'un nou organisme. El dia 21 de juliol de 1936 Companys signa el decret de constitució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, que estava format per quinze representants repartits de la manera següent: tres membres de la UGT, tres de la CNT, tres d'ERC, dos de la FAI, un del PSUC, un d'Acció Catalana, un del POUM i un de la Unió de Rabassaires. Fins a la seva derogació el 4 d'octubre de 1936 el Comitè Central de Milícies Antifeixistes es convertirà en l'autèntic Govern de Catalunya.

ELS ANYS DE LA SEGONA REPÚBLICA

La situació política que vivien les institucions de l'Estat al començament de la dècada dels anys trenta era certament compromesa. Al final de gener de l'any 1930, després d'exercir el poder des del mes de setembre de l'any 1923, Miguel Primo de Rivera es va veure obligat a presentar la dimissió. Finalment, la crisi econòmica que emergia, agreujada sobretot pels esdeveniments ocorreguts a Nova York l'any 1929, va significar un punt d'inflexió completament insalvable. El fracàs de la Dictadura de Primo de Rivera comprometia seriosament, també, el paper de la monarquia, ja que Alfons XIII havia donat el vistiplau al règim que havia governat l'Estat els darrers anys. Davant d'aquests fets doncs, s'obria un període ple d'incerteses polítiques.

Els diferents col·lectius -deutors i ahora hereus- d'una llarga tradició del republicanisme al nostre país i arreu de l'Estat, es varen mobilitzar ben aviat. Una de les primeres mostres de gran oportunisme que no amagava la seva intencionalitat política fou el que es va conèixer com el Pacte de Sant Sebastià, i que va significar un compromís ferm dels grups republicans per tal de presentar-se com una alternativa seriosa i amb possibilitats de fer-se càrrec del govern de les institucions públiques.

Dos fracassos governamentals estrepitosos, primer del general Berenguer i seguidament de l'almirall Aznar, conduïren a una convocatòria d'eleccions municipals i provincials per al dia 12 d'abril de l'any 1931. Com no podia ser d'una altra manera, de seguida aquelles eleccions varen prendre un caràcter de plebiscit que deixava les portes obertes a un canvi de règim polític.

El resultat de les eleccions fou inapel·lable. La victòria dels republicans, incontestable. La primera conseqüència política d'envergadura va afectar els màxims representants de la institució monàrquica, que abandonarien l'Estat espanyol per anar cap a l'exili. Mentrestant, als carrers, la gent celebrava amb joia i alegria una victòria política que per a la major part era completament inaudita. A Catalunya aquesta eufòria general es va desfermar amb un gran civisme, però el resultat espontani d'aquella manifestació d'entusiasme va quedar fixat, a la memòria dels catalans, a través de l'acte de la proclamació de la República primer, i la de l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola després. El 14 d'abril de 1931 doncs, s'iniciava un nou període carregat amb grans esperances per part d'amplis sectors socials de la ciutadania.

La vila de Llagostera, igual que altres poblacions i ciutats d'aquestes contrades, estava notablement influenciada per les idees del republicanisme i de l'anarquisme. Al llarg dels primers decennis del segle XX la situació política del país s'estava vivint, com a rerefons, en el marc d'un procés força complex de transició d'un model d'Estat absolutista a un model d'Estat liberal. Aquesta lenta successió d'esdeveniments que a la dècada dels anys trenta varen aconseguir de trencar, tímidament, amb el model restauracionista de l'alternança política -i que permetia que les classes privilegiades s'asseguessin la gestió del poder-, va fer encara més visible la rivalitat de dues grans faccions polítiques.

AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera.

Per una banda hi havia una posició clarament conservadora, partidària de la preservació dels privilegis, que a Catalunya va ser representada pels senyors de la Lliga Regionalista.

A Llagostera aquesta opció l'ocupava el Centre Regionalista de Llagostera, fundat el 1917. Una comissió formada per Artur Rissech, Rafael Mas, Josep Raset, Ricard Casademont i Josep Martinell redactaren els

estatuts i el reglament interior, que acabaren aprovant el 21 de febrer. Constituït com una societat que estava adherida, des del primer moment, a la política del "Centre Catalanista de Girona i sa comarca", l'objecte del Centre Regionalista de Llagostera no era altre que fer obra de caràcter catalanista i cultural. Per fer-ho, es considerava que la defensa de la llengua catalana i la propagació del regionalisme eren mitjans suficients que havien d'assegurar, sempre per mitjans estrictament

legals, un nou estatus polític de Catalunya dins de l'Estat espanyol.

En contraposició hi havia una àmplia gamma de formacions que flirtejaven amb el republicanisme federal, concepció teòrica que partia d'una visió descentralitzada de l'organització de l'Estat. Sens dubte, la formació política que va acabar cohesionant múltiples propostes d'aquest model federal, al costat de tradicions ideològiques i polítiques com el radicalisme nacionalista, el socialisme, el laïcisme, el sindicalisme i l'obrerisme fou Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Liderat per una figura carismàtica com Francesc Macià, conegut popularment com l'Avi, aquest partit polític tan heterogeni va ser fundat a Barcelona el mes de març de l'any 1931, poc abans de les eleccions plebiscitàries del mes següent.

Al costat d'aquestes dues grans forces polítiques però, n'emergí una tercera. Creada entre 1910 i 1911, la Confederació Nacional del Treball (CNT), s'erigí en la primera estructura amb cara i ulls en el panorama de l'anarcosindicalisme català i espanyol. Partidària de l'acció directa, del federalisme i de l'autonomia obrera, des dels seus inicis va reivindicar que l'emancipació dels treballadors havia de ser obra d'ells mateixos.

Tant el republicanisme federal com l'anarquisme varen realitzar una prolífica tasca culturitzadora. Va ser un gran esforç realitzat generalment amb unes condicions adverses i hostils. Sovint espontàniament però amb gran entusiasme, s'elaboraren fulletons, diaris i revistes, i es propicià també la realització d'una gran diversitat de traduccions. Aquest

esforç per acostar el coneixement científic a sectors de la societat on encara no havia arribat es va anar consolidant cada vegada més, prenent la seva màxima expressió en el transcurs dels primers anys de la Segona República. L'ebullició era permanent. L'ateneu popular era l'epicentre de la producció cultural i de la reflexió social i política. Sobre una base intel·lectual positivista d'arrel il·lustrada que emfatitzava la raó i que ofería una visió de la ciència com a progressiva i alliberadora, es va construir un discurs crític davant de les estructures establertes que titllava d'irracionalistes institucions intocables fins llavors com la religió i l'organització estatal.

Des d'aquestes posicions ideològiques doncs, el poble constituïa l'objecte d'actuació primordial, ja que segons la seva percepció, el poble era bo per naturalesa i estava considerat com un dels elements menys corromputs de la civilització. En definitiva, un culte al poble que anava en sintonia amb una llarga tradició de l'esquerra europea, procedent segurament del rousseauisme de la Revolució Francesa.

Probablement, la difusió d'aquestes idees polítiques que es vinculaven en uns paràmetres progressistes i liberals es va veure notablement afavorida per la bonança econòmica que caracteritzava la vila de Llagostera els darrers decennis del segle XIX i els primers del segle XX. Per entendre aquesta situació de privilegi cal fer notar que al llarg d'aquells anys l'elaboració de taps de suro per a vi i per a xampany, al costat d'altres aplicacions, va ser decisiva per generar un alt nivell de vida.

PERSONAL DE LA FABRICA DE TAPONES DE CORCHO DE D.^{na} J. CORIS Y COROMINAS LLAGOSTERA

La indústria surotapera contribuï a la formació d'una classe obrera que les successives crisis econòmiques del sector faran polititzar. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera.

Entre el final del segle XVIII i els primers anys del segle XIX aquesta activitat econòmica havia començat a quallar a les nostres contrades, afavorida per l'abundant presència d'alzines sureres. L'enriquiment dels propietaris de boscos i l'aparició d'un artesanat, sovint molt ben pagat amb jornals considerablement alts en relació a d'altres oficis de l'època, foren dos dels factors decisius que propiciaren el creixement i l'expansió de la manipulació de l'escorça de l'alzina surera.

Abans que la introducció de màquines accelerés l'adveniment de l'era industrial, fenomen que es començaria a generalitzar uns anys abans de la Primera Guerra Mundial, l'artesanat surer s'havia desenvolupat gràcies a una gran capacitat de treball. Com en moltes viles d'aquestes contrades, petits obradors surotapers proliferaren per places i carrers. Petits productors treballaven a casa seva mateix per a les indústries més importants de Llagostera, o per a indústries de poblacions

veïnes com ara Cassà de la Selva, Sant Feliu Guíxols, Palamós i Palafrugell.

A cada obrador solia haver-hi un màxim de quatre o cinc treballadors, tot i que el més habitual és que fossin un parell o tres de persones. Molts d'aquests negocis tenien una arrel familiar molt forta, de manera que era la pròpia estructura familiar la que tirava endavant la producció. En aquest context, les pautes i els ritmes de treball s'inscrivien dins d'una lògica força particular. Tot i que quan s'havia de fer feina aquesta es realitzava amb gran escrupolositat, la veritat és que el taper gaudia d'unes condicions certament envejables tant en relació al salari com a la jornada laboral.

Una de les particularitats més visibles és que hi havia una proximitat extraordinària entre l'amo i el treballador. Aquesta proximitat es basava en una relació força cordial que s'ha d'entendre a partir de l'origen d'ambdós, i és que uns i altres procedien d'allà mateix. Així, com que tots els que s'hi dedicaven eren tapers o fills de tapers, l'únic que els podia diferenciar era l'actitud davant de la feina, fet que provocava que uns haguessin prosperat més que els altres, malgrat que tots s'hi guanyaven força bé la vida.

Malauradament però, aquesta bonança no va durar sempre. En plena dècada dels anys deu del segle XX, les dificultats econòmiques varen començar a fer-se evidents. La Primera Guerra Mundial va dificultar la industrialització, el transport, la comercialització i el finançament de les indústries, factors que provocaren una profunda crisi i deixaren un important nombre de tapers sense feina i per tant sense ingressos.

Com és lògic, les pressions populars foren freqüents en aquells anys de dificultats. Un dels opuscles que circularen per Llagostera aquests anys de crisi i que anava dirigit tant als obrers com a les obreres, afirmava sense embuts que *“hay que ser fuertes, en estos momentos decisivos: sin vacilaciones de ninguna clase debemos desarrollar las energías con el mayor celo posible a fin de justificar el derecho a la vida y hacer comprender a los explotadores y egoistas el respeto que nos deben”*. Seguint aquest to de protesta i de reivindicació, s'acaba dient: *“Acudid todos al mítin que se celebrará el domingo próximo a las tres de la tarde al TEATRO LLAGOSTERENSE. Si tenemos deberes a cumplir hemos de hacer respetar nuestros derechos”*.¹

Pocs dies després, la màxima autoritat política de la vila rebé una carta que deia el següent:

“Reunido el pueblo trabajador en mítin para tomar acuerdos sobre la gran crisis que atraviesa esta población debido a la paralización de la industria corcho taponera y del poco apoyo que recibimos de las autoridades, fabricantes y propietarios, hemos aprobado las siguientes conclusiones.

1ª.- Pedir urgentemente al Gobierno de la Nación para dar trabajo y remediar la triste miseria que atraviesan los obreros de esta villa.

¹ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1916.

2º.- Protestar del encarecimiento de las subsistencias y el abuso sin límites del peso y medida de los establecimientos de comestibles” (...).

*Senyor alcalde: Cual és nuestro porvenir? Tenemos derecho a la vida. Nuestros hijos tienen hambre (...)*²

Estem lluny d'aquella visió tòpica de la vida bohèmia i fàcil del taper. En plena crisi els obrers estan en procés d'organitzar-se per tal de fer front a l'adversitat. És d'aquesta manera doncs, que comencen a fer sentir la seva veu i les seves reivindicacions.

També ho feren els propietaris rurals, els industrials i els comerciants surotapers. Així, el dia 25 de novembre de 1917, realitzaren una assemblea al teatre del Casino Llagosterenc. Aquesta assemblea, que havia estat convocada per la Junta Directiva de l'associació “Fomento Industrial y Mercantil Corcho-Taponero” de la vila Llagosterenca, havia de comptar amb la presència del governador civil de la província de Girona i els presidents i les juntes directives de les cambres oficials de Girona, Sant Feliu de Guíxols i Palamós, l'Associació de propietaris surers de Girona, el Foment de la Indústria i Comerç surotaper de Palafrugell, i també d'agrupacions

econòmiques de Barcelona com ara: Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Foment del Treball Nacional i Lliga de Defensa Industrial i Comercial. L'objectiu era pressionar el Govern de l'Estat per tal que s'avingués a adoptar mesures per pal·liar la greu crisi.

Davant d'una situació crítica i desesperada com aquella l'alcalde llagosterenc, tot recollint la inquietud dels obrers i també la de la patronal, va adreçar un telegrama múltiple a Madrid dirigit al president del Consell de Ministres, al ministre d'Estat i també al ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç. El text d'aquesta comunicació era el que segueix:

“Apoyando petición patronos corcho taponeros, única industria esta provincia empeorada grave crisis falta pedidos consecuencia ruptura comercial Francia y dificultades insuperables Alemania Rumania agrava imposibilidad rápido cobro productos exportados con perdida cada día mayor mercados dominaba esta industria ante desaparición manufactura genuina nacional respectuosamente suplico apoyo poder público urgente solución evitar nuevo despido obreros trabajan semana reducida.

*Cumpliendo ley embotellamiento primas exportación arreglo Convenio petróleos Rumania y nuevos tratados de comercio ventajas para colocación reservas producción tapones y derivadas de corcho creadas sostén personal obrero”.*³

Al mateix temps, l'Ajuntament prengué altres iniciatives com ara contractar obrers sense feina per a la reparació de carrers, camins i edificis municipals. Es va crear també

² Aquesta petició va ser dirigida a l'alcalde el 26-03-1916 i signada pels membres de la Comissió Pro-treball Josep Seda, Joan Torres, Joaquim Masgrau, Josep Creus, Lluís Roure i Antolí Gros. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1916.

³ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1916.

la Cuina Econòmica Municipal, amb l'objectiu de poder oferir racions a les famílies que passaven més dificultats. La cuina es va instal·lar als baixos de l'Hospital i va estar en funcionament fins al final de 1917. Aquestes mesures

permeten il·lustrar la greu situació que creà la crisi de la indústria del suro i de com aquesta experiència influí en la consciència dels treballadors i en el seu grau de compromís polític.

EL ROL I LA PRESÈNCIA DELS CENTRES DE SOCIABILITAT

Al costat de la capacitat sociabilitzadora dels obradors i les fàbriques surotaperes, i estretament relacionades amb el mon obrer, trobem les associacions o germandats de socors mutus. Amb llarga tradició a la vila cal fer esment de germandats com ara les de Nostra Senyora del Roser, Santa Maria del Puig i Santa Anna, Santa Llúcia Màrtir, Sant Felip Neri i Sant Pere.

Paral·lelament, les tavernes eren una altra de les autèntiques institucions de la vila. Allà s'hi reunien persones de condició ben diversa que feien veritables tertúlies sobre la situació política i els esdeveniments d'actualitat que vivia el país. Al costat d'aquestes coexistiren altres locals i entitats que formaren part del teixit associatiu de la població i hi tingueren una rellevància decisiva.

Sens dubte, el més important de tots fou el Casino Llagosterenc, societat que va néixer en el transcurs del primer trimestre de l'any 1856,⁴ i que tingué la seva primera seu a l'immoble número 18 del carrer Sant Pere. Uns anys més tard, ja a la darrera dècada del segle XIX, la junta directiva adquirí un solar situat a la plaça Catalunya, de manera que es procedí a la construcció de la nova

i definitiva seu, fet que s'explica gràcies a la bonança econòmica que havia portat l'activitat surotapera.

A banda de propostes lúdiques com ara el teatre i el cinema, un altre dels grans pols d'atracció de què gaudia el Casino se centrava en una oferta adreçada a la instrucció dels associats a la biblioteca i amb una hemeroteca considerablement variada. A cavall dels segles XIX i XX, diaris com ara *El Imparcial*, *El Globo*, *El País*, *La Ilustración Española y Americana*, tots quatre de la capital de l'Estat; *La Publicidad*, *La Vanguardia* i *La Ilustración Artística*, de la ciutat de Barcelona; o també el *Boletín Oficial de la Provincia* i *La Lucha*, ambdós de Girona; a més de *La Dépêche*, de Tolosa, entre alguns d'altres, estan a disposició dels socis de l'entitat.

Tanmateix, ideològicament el Casino no sembla tenir una orientació política definida, de manera que era un espai compartit per ciutadans amb tendències ideològiques diferents, una convivència que es basava en els principis del respecte i de la tolerància.

Es tractava doncs, d'un local que no estava massa polititzat. Per Antoni Maymí, convilatà de Llagostera, *"sempre es va mantenir al marge de tot. Era la columna vertebral del poble, ja que fins i tot arrossegava a l'Ajuntament. Si els del Casino volien una cosa i els de l'Ajuntament no ho volien,*

⁴ *El Casino d'abans del Casino*. Treball inèdit de Juli Schmid.

*tenien maneres i maneres. Hi havia homes com el senyor Cutiller, que va ser un gran president, va ser el que va fer les reformes, en Paco Falivene era el segon president, el primer era de centre dreta, i l'altre de centre esquerra, però tots amb una harmonia extraordinària. Tot pel Casino que, com que era propietat de la Junta, allò anava naixent de quina manera". A més, "d'allà en varen sortir altres grups, com ara la Penya la Nau, que eren contraris a la reforma, perquè durant República es va fer la reforma del Casino, a l'any 1930 o 1932. Els de la Penya la Nau estaven al darrera del Casino, però res, no varen fer res perquè era un local petit, i eren pocs i mal avinguts".*⁵

Efectivament, la Societat Recreativa Penya la Nau es va constituir l'any 1930 amb un marcat accent cultural, *"sin fin político de ninguna clase, solamente con el propósito de celebrar festejos, funciones culturales y deportes, aceptando en ella, las personas que quieran ingresar en la misma"*. En un opuscle que repartiren pel poble el mes de setembre d'aquell mateix any, anunciaven amb entusiasme *"la celebració d'un 'GRAN FESTIVAL'"*. Celebrat el dia 14 del mes referit, hi prengueren part les diverses seccions d'aquesta entitat, entre les quals cal fer referència a la de futbol, la de declamació, la d'art dramàtic i també al debut de l'Agrupació Coral "La Nau". Finalment, en aquest programa també s'anunciava que *"estem organitzant el GRUP EXCURSIONISTA que és esperat amb delit per nostre jovent amb l'afany de recórrer les muntanyes i plans de nostra terra tot cercant la fortitud del cos i el goig de l'esperit"*.⁶

Convivint amb el Casino i la Penya la Nau, hi havia diversos centres de sociabilitat importants, amb tradició

a la població llagosterenca i amb una càrrega política molt més definida, i que per regla general ideològicament s'estructuraven a partir del republicanisme. Val a dir que amb noms i seus socials canviants al llarg del temps, el mon republicà és present a la vila, de manera explícita, des de final del segle XIX.

Fou així doncs, que al llarg dels primers anys del segle passat, les activitats culturals d'aquests sectors polititzats començaven a tenir un cert ressò a nivell local. Així, per exemple, P. Rigau, en qualitat de president de la Junta del "Centro Obrero Republicano de Llagostera", el dia 21 juliol de l'any 1902 va demanar permís per poder *"celebrar hoy, a las 20 horas y treinta minutos, en el salón de dicha Sociedad, una velada científica i política dada por el Sr. Rubió, versando sobre la necesidad de instrucción que tiene todo ciudadano en materia Religiosa, Política i Social"*.

Paral·lelament al "Centro Obrero" hi havia una altra societat, "La Juventud Republicana Llagosterense", que el 1902 tenia la seu social a la plaça Campmany i estava presidida per Benet Rissech, amb Lleó Bruzi i Rafael Poch com a membres de la junta.

⁵ Sota les presidències de Vicenç Valls -1928-, i de Camil Llirinós -1929-, es va projectar una gran remodelació integral que va ser encarregada al prestigiós arquitecte gironí Josep Esteve i que havia d'aglutinar els diversos espais en una sola edificació. Les obres s'acabaren el 1931. La Penya la Nau tenia la seu social just darrera del Casino, al carrer Jaume I cantonada Fivaller.

⁶ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1930.

Tavernes, centres diversos i casinos són el lloc de confluència de persones de condició diversa. Retrat dels components d'un grup coral. D'esquerra a dreta: Pere Vicens, de Can Tirona, Josep Grau vermei, Josep Masvidal Japic i Eugeni Gurnés. AMLLA. Col.lecció Ajuntament de Llagostera. Autor desconegut.

Deu anys més tard una tercera entitat s'ha pogut rastrejar entre la documentació, hereva sense dubte de les

anterior, es tracta de "Fraternidad Republicana Autonomista", la qual va cedir, el dia 3 de juliol de l'any 1913, el seu local a les persones que formaven part de la "Sociedad de obreros corcho taponeros 'El Porvenir'", per tal que aquests poguessin celebrar *"la primera reunión general ordinaria (...) para tratar de la elección de la Junta Directiva que ha de administrar dicha entidad"*.⁷

⁷ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1913. L'any 1913 la societat obrera "El Porvenir" tenia la seu social al carrer Nou núm. 62 i el seu president interí era Conrad Frigola.

Històricament, els sectors republicans havien tingut bones relacions amb un altre dels col·lectius significatius i ben organitzats de la vila: l'obrerista.

Val a dir a més que, si bé se'n desconeixen les proporcions, és molt probable que hi hagués individus que formessin part de les dues entitats alhora, és a dir, que mentre per una banda formaven part de la societat obrera per qüestions estrictament laborals, per l'altra podien militar en un partit polític, en aquest cas amb idees republicanes.

N'és un bon exemple Josep Creus Pere Ferrer, president els anys 1913 i 1914 de "El Porvenir" i president del comitè polític de la "Fraternitat Republicana Autonomista". Serà també regidor republicà a l'Ajuntament entre els anys 1931 i 1936. Sens dubte, aquest exemple explica la bona sintonia entre dues de les organitzacions polítiques més importants de la vila al llarg dels primers decennis del segle passat.

De fet, l'activitat de la "Sociedad corchera 'El Porvenir'" de Llagostera està documentada des de l'any 1902. El 28 d'abril d'aquell mateix any, Joaquim Raurich, el secretari de l'entitat, anunciava a l'"*Alcalde Constitucional*" de la vila que "*esta sociedad celebrará reunión general el día 30 de los corrientes a las ocho noche en salón Bassets, para tratar de asuntos pertenecientes a la misma*". Així mateix, una nova comunicació datada un dia més tard, anunciava a la màxima autoritat del poble que "*esta Sociedad celebrará un mitin (de carácter societario) el 1º de Mayo en el salón Bassets*".⁸

Uns anys més tard, el dia 29 d'agost de 1913, aquesta mateixa societat havia programat una conferència que havia d'impartir Salvador Albert.⁹ El tema de la conferència era ben explícit: "Asociación Obrera". Aquest acte tingué lloc a les nou del vespre al saló Teatre Llagosterenc i era la primera de tot un seguit de xerrades que la Junta de "El Porvenir" s'havia encarregat d'organitzar.

El 30 d'octubre de 1914 Josep Creus, president d'aquesta societat de treballadors, i Josep Seda, el secretari, signaven un nova comunicació a l'alcalde Llagosterenc en la qual se li feia saber que "*en la reunión general de la Sociedad de obreros corcho taponeros 'El Porvenir' junto con los obreros no asociados de esta localidad celebrada el día 28 del corriente en el local Teatro Casino Llagosterense acordamos por unanimidad aderimos en un todo en las conclusiones de la Asamblea de Delegados corcho taponeros celebrada en Cassà de la Selva el 25 del corriente*", i on s'expressava una gran preocupació per la crisi que llavors estava vivint la indústria surotera, a més de presentar algunes propostes per tal de contrarrestar-la.¹⁰

⁸ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1902.

⁹ Salvador Albert Pey fou candidat, al districte de la Bisbal, per la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) a les eleccions generals de diputats a Corts que se celebraren el dia 8 de maig de l'any 1910. Secretari de la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols, estava fortament compromès amb els interessos de la indústria del suro.

¹⁰ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1914.

A los Trabajadores Corcho-Taponeros

A los que, como nosotros sufren y trabajan.
A los que dedicados a la fecunda obra del trabajo y laboran por el engrandecimiento moral y espiritual del pueblo nuestro más cordial saludo.
A los que, anhelan vivir a costa del sudor ajeno.
A los que su única satisfacción en la vida es la explotación de sus semejantes.
A los que alando trabajadores airyen de lacayos a la burguesía, nuestro más profundo desprecio.

Quienes somos

Somos los obreros dedicados a la elaboración del Corcho, industria que en manos expertas sería una fuente de riqueza y por lo tanto de bienestar para los obreros dedicados a ella.
Somos los obreros de todas las industrias existentes los más explotados y peor considerados.
Somos aquellos obreros que a fuerza de peñir nos han dado un jornal tan mezquino que no basta para cubrir las más perentorias necesidades de la vida.
Somos los obreros que soportamos mansa y resignadamente una explotación inicua y una burguesía avara y mezquina.

Lo que queremos

Queremos para todos los humanos una era de paz, de alegría y bienestar.
Queremos lo que es derecho inherente a todo ser humano, vivir; por eso trabajamos, pero queremos vivir con decoro y dignidad que es así como se vive una vida dedicada a la fecunda obra del trabajo, que es manantial de riqueza de los pueblos cultos y civilizados.
Queremos que la vida, no sea como hoy una pesada carga en que una explotación inicua nos sume en la mayor miseria moral y espiritual.
Queremos en fin que la Verdad sea la luz que ilumina, que los actos de todos y que la justicia brille con todo su esplendor.

Carencia de espíritu cívico

Nos debemos a la verdad, y debemos decir por amarga que sea «salvando naturalmente las excepciones» hay en la clase obrera de Llagostera una carencia absoluta de ideales y de espíritu cívico; el egoísmo y el rencor son los factores que predominan desgraciadamente entre nosotros; vivimos una vida de años que fueron, que por ventura no han de volver; no hemos sabido incorporarnos a las modernas concepciones humanas que viven los pueblos cultos empujados por aquellos hombres de alma generosa que ofrendan su vida en holocausto a la sufrida humanidad; vivimos aún un pasado y hemos de vivir el presente para preparar el futuro.

Laboremos

Levantemos nuestra frente con firmeza y sin temor y proclamemos nuestros ideales de manumisión, hora es ya que despertemos de este sueño en que estamos sumidos desde largos años y dispongámonos al cumplimiento del deber si no queremos que perennemente se eternice nuestra situación actual; pensemos que solo los pueblos conscientes conquistan el derecho que les corresponde de vivir una vida justa y equitativa; los pueblos débiles solo inspiran lástima, desprecio o compasión.

Obreros Corcho-taponeros: Olvidémos pequeñas rencillas y unánimons.
La unión hace la fuerza y con ella consiguyamos el dique indestructible que contenga la avaricia patronal.
Compañeros y compañeros: Con la rudeza propia en nosotros hemos expuesto nuestro pensamiento; con ello creemos haber cumplido con nuestro deber. La Sociedad Obrera Corcho-Taponera «EL PORVENIR» tiene sus puertas abiertas para todos los obreros que conscientes de su misión nos quieran acompañar en este cruzado de justicia para el mejoramiento moral y económico.

Si después de nuestra generosa invitación persistís en el error, que error es vuestra conducta actual, no culpéis a nadie más que a vosotros mismos si en el porvenir tenemos que lamentar por nuestra impotencia y abandono la pérdida de nuestras pequeñas conquistas que hoy disfrutamos. Cambiemos compañeros, el ritmo de nuestra actuación actual, en esta hora histórica en que vivimos si queremos conquistar lo que por derecho nos corresponde.

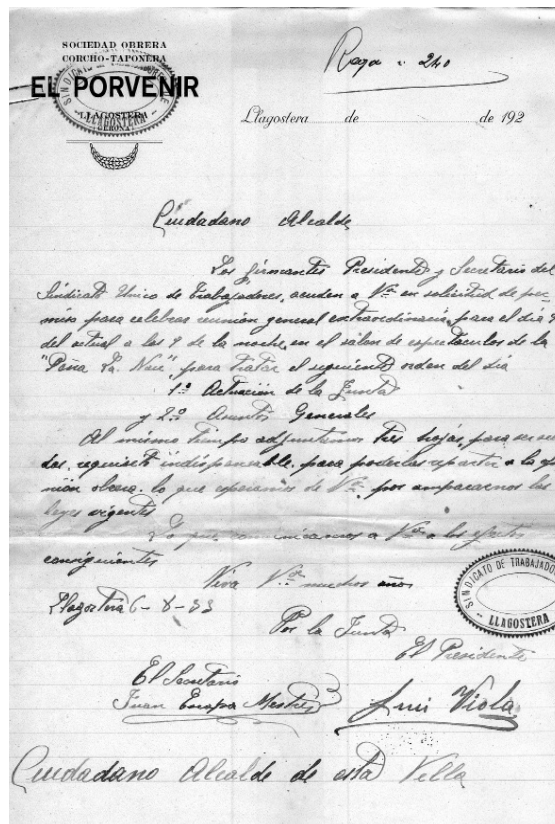
Dicho lo que antecede, que cada cual cumpla con su deber.

Fraternalmente,

La Junta de la Sociedad Obrera Corcho-Taponera "EL PORVENIR"

Llagostera, Marzo de 1930.

Juan Eugenio Mestre

L'any 1931 l'antic sindicat obrer surotaper El Porvenir es reconverteix en el Sindicat Únic de Treballadors adscrit a la CNT. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera.

En plena primavera de 1930, i signat per Joan Escapa,¹¹ “El Porvenir” presentava un opuscle que anava dirigit als treballadors surotapers de Llagostera. Es tractava d’una declaració d’intencions inequívoca. Definita com *“los obreros dedicados a la elaboración del Corcho, industria que en manos expertas sería una fuente de riqueza y por lo tanto de bienestar para los obreros dedicados a ella”*, no tenien cap dubte en afirmar que el que volien, entre d’altres coses, era el *“derecho inherente a todo ser humano, vivir; por eso trabajamos, pero queremos vivir con decoro y dignidad que es así como se vive una vida dedicada a la fecunda obra del trabajo, que es manantial de riqueza de los pueblos cultos y civilizados”*. En aquest text també hi havia lloc per fer un crit d’alerta, de manera que es posa èmfasi, sense embuts, a una realitat preocupant, i és que *“hay en la clase obrera de Llagostera una carencia absoluta de ideales y de espíritu cívico, el egoismo y el rencor son los factores que predominan entre nosotros; vivimos una vida de años que fueron, que por ventura no han de volver; no hemos sabido incorporarnos a las modernas concepciones humanas que viven los pueblos cultos empujados por aquellos hombres de alma generosa que ofrendan su vida en holocausto a la sufrida humanidad; vivimos aún un pasado y hemos de vivir el presente para preparar el futuro”*.¹²

Un any més tard, amb data del 13 de juliol de l’any 1931, *El Autonomista*¹³ publicava una notícia que cal recollir en relació a aquesta organització obrera:

“El sindicato corcho taponero ‘El Porvenir’, afecto a la Confederación Nacional del Trabajo, ha celebrado una re-

unión en la que se predominó la tendencia de formar un Sindicato Único de los oficios varios. En líneas generales, se puso de relieve el alcance del Sindicato Único. En otra reunión se pondrá de manifiesto lo que incumbe hacer para que el Sindicato sea hecho y estén en él todos los trabajadores”.

Sembla doncs que la tasca a la qual es dedica la gent de “El Porvenir” a començament de la dècada dels anys trenta és reconvertir l’antic sindicat d’obres surotapers en un sindicat únic de tots els treballadors del poble, sindicat que és declara adscrit a la CNT. La conjuntura econòmica desfavorable del moment, juntament amb la dinàmica reivindicativa característica dels sectors llibertaris en aquest període, són elements que ajuden a comprendre aquesta reconversió de caràcter eminentment sindical i organitzativa dels treballadors del ram del suro.

Sota la presidència de Joan Escapa, en aquells primers compassos de la Segona República “El Porvenir” va contribuir a dinamitzar la vida política i cultural de la vila.

¹¹ Joan Escapa Mestres, taper nascut a Cassà de la Selva el 1890. Havia estat el president de “El Porvenir” de Cassà de la Selva. L’any 1930 es va establir amb la seva família a Llagostera. Va ser president de “El Porvenir” de Llagostera i president del Comitè Antifeixista del juliol a l’octubre de 1936. Un cop dissolt el Comitè va ser alcalde fins el 24 de novembre de 1936, moment en què es va incorporar al front. El 1939 es va exiliar a França i més tard a l’Amèrica del Sud. Pel que sembla va morir a Panamà entre el 1945 i el 1950.

¹² AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1930.

¹³ AMG. Hemeroteca: *El Autonomista*. 13-07-1931.

Així, el mes de maig de 1931, Francesc Isgleas, Jaume Segalà i Rosario Dolset varen prendre part en un acte de propaganda que es va realitzar al Casino Llagosterenc. Ja reconvertit en el “Sindicato de Trabajadores”,

amb Lluís Viola com a president i Joan Escapa com a secretari, se succeeixen les reunions, les quals tant es realitzaren a les dependències de la Penya la Nau com al mateix Casino Llagosterenc.

EL PROTAGONISME DECISIU DELS SECTORS REPUBLICANS

A començament de la dècada dels anys trenta, ja feia un cert temps que el local de l'entitat "Fraternidad Republicana Autonomista", conegut popularment com el Centre Republicà, estava situat a la cantonada del carrer Jaume I i del passeig Pompeu Fabra. Es tractava d'un local força espaiós del qual a part de la barra, en destacava un escenari on durant anys s'hi havien programat conferències i mítings polítics i també espectacles de varietats i algunes obres de teatre.

Fou en aquesta seu social on, a mitjan desembre de l'any 1931, tot just sis mesos després de la proclamació de la Segona República, hi tingué lloc una vetllada necrològica *"en honor de los valientes capitanes Galán i García Hernández, héroes de la libertad"*.¹⁴ La crònica que va sortir publicada al diari *El Autonomista* relatava el següent:

"Tomaron parte en el acto, oradores de la localidad y un sexteto de música, además de un coro de jóvenes. En el escenario aparecían los retratos de los citados capitanes, los cuales fueron saludados por la numerosa concurrencia, dando vivas a Galán y García Hernández, a España y a la República. A la diez en punto se tocó 'La Marsellesa' y el coro entonó himnos revolucionarios, no cesando los vivas hasta que el presidente anuncia que van a hablar los oradores. Hicieron uso de la palabra los señores Joaquín Masgrau,

Agustín Coll, José Calvet, José Creus, Juan Escapa y nuestro amigo de Cassà de la Selva Vicente Bernada. Todos los oradores fustigaron con palabra dura al ex rey y su camarilla de déspotas y tiranos.

*El acto terminó a las doce, notándose en todos los semblantes, un estado de sentimentalismo".*¹⁵

Entre els oradors es troben coneguts republicans que tindran un paper polític rellevant durant els anys de la Segona República a Llagostera. A més també hi ha la presència de Joan Escapa, màxim representant de la CNT al poble i que uns anys després serà president del Comitè Antifeixista.

En aquells convulsos anys trenta, el món associatiu de Llagostera continuava mantenint l'estreta capacitat de cooperació entre les diferents entitats, societats i persones, exactament igual a com ho havia estat fent des de feia anys. Així, pocs mesos abans de l'esclat de

¹⁴ Els capitans Fermín Galán i Ángel García Hernández promogueren un alçament militar el mes de desembre de 1930 amb la intenció de precipitar la proclamació de la Segona República, que es produiria quatre mesos més tard. Aquest fet els costà la vida i foren afusellats el 14-12-1930. L'Ajuntament de Llagostera els honorà dedicant-los l'actual passeig Pompeu Fabra el 19-05-1931.

¹⁵ AMG. Hemeroteca: *El Autonomista*. 17-12-1931.

El local de l'entitat Fraternitat Republicana Autonomista, conegut com el Centre Republicà, estava situat a la cantonada del carrer Jaume I i del passeig Pompeu Fabra. AMLLA. Fons l'Abans. Llagostera.

la guerra, Josep Creus signava una nova comunicació datada el dia 12 de febrer de l'any 1936 que anava dirigida a l'alcalde de Llagostera i que diu el següent:

*“Me honro comunicar-li que el proper dissabte 15 del corrent a les 18'30 se celebrarà un acte de propaganda Electoral a càrrec dels candidats Sr. Miquel Santaló i Sr. Lluís Franquesa en el local Teatre Casino Llagosterenc”.*¹⁶

¹⁶ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera, Correspondència, 1936

¹⁷ Camil Esteve Llauro (Llagostera 1890-1980). Taper. Va ser regidor per Unió Republicana Autonomista després de les eleccions municipals de 1931 i de 1934.

Segons Maria Esteve, la seu social dels republicans “era un cafè. Al fons hi havia el mostrador, a mà esquerra hi havia un escenari, i tot eren taules. El pare¹⁷ n'era

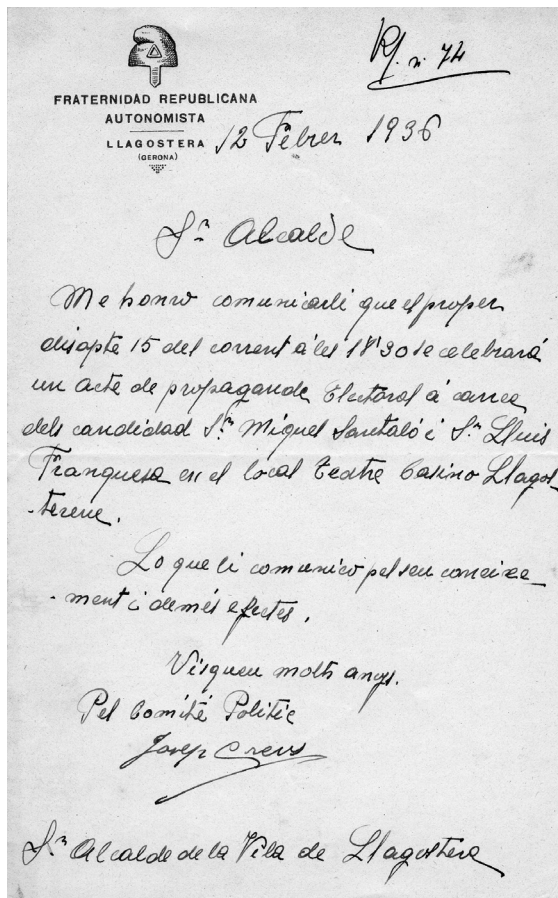

La plaça Catalunya, en aquell moment plaça de la República. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera. Autor: V. Fargnoli.

soci, era cambrer, i es cuidava de contractar a la gent que hi venia a fer espectacles, a cantar, que es feien de tant en tant. Per la Festa Major feien un entarimat al carrer, i jo també havia sortit a ballar el xarleston. Venia aquell duet que es deien l'Esteve', el nostre cognom. Era un duet, d'home i dona, i aquests, com que veien que jo sabia ballar, em deien: 'Puja, puja!', i jo ballava tant o més bé que ells". La comunitat republicana de la vila doncs, per bé que alguns membres d'aquesta

també freqüentaven les dependències del Casino Llagosterenc, podia gaudir d'un calendari d'activitats força interessant i divers.

Per Amèlia Calvet, "hi havia una sala gran, i al fons hi havia màquines, que és on hi feien els cafès. Al mateix cafè hi havia un escenari i cadires de fusta que es posaven i es treien, i tot de taules". El pare, Enric Calvet, com que els vespres es quedava a treballar a casa seva, on hi feia

El Centre Republicà és una de les entitat més actives. Programen conferències, mitings, actes polítics i culturals tant el seu local com en els d'altres entitats. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència.

quatre taps, al Centre Republicà només “hi solia anar els dissabtes i els diumenges”.

El fet és que, sense cap mena de dubte, el Centre Republicà es va convertir en un dels motors ideològics i polítics d'un curt període farcit d'esperances i, també, de contradiccions. Així, a banda d'“invitar a tots els simpatitzants al nostre ideal (...) per a tractar assumptes electorals”, en reiterades ocasions es repetiren múltiples actes que es poden qualificar de propagandístics, els quals no tenien altre propòsit que mantenir i estimular el moviment republicà. En aquest sentit, en ple hivern de 1932 se celebrà la gesta del dia 11 de febrer de l'any 1873, data de la proclamació de la Primera República:

“És costum en aquest dia, rendir homenatge a aquells homes il·lustres, que ocuparen pel seu saber l'alta magistratura de la nació i deixaren una estela de glòria per llur bondat i honradesa.

Nosaltres atents a la realitat del moment present, volem rendir tribut d'admiració a aquells homes que ens deixaren, i a la vegada rendir homenatge als que, en aquests moments, fan un esforç de voluntat perquè el poble de Llagostera ocupi el lloc que li pertanyi, en la nova estructuració del nou estat de coses que vivim, i per això doncs, FRATERNITAT REPUBLICANA AUTONOMISTA convida a tots els republicans a retre homenatge als regidors que formen l'actual Ajuntament, per la seva digna actuació envers els interessos del poble”.¹⁸

Amb la convocatòria d'eleccions el dia 12 d'abril, els socis del Centre Republicà es mobilitzaren amb entusiasme.

¹⁸ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1932.

Fou en aquest local que els republicans de soca-rel de la vila visqueren alguns dels moments més emocionants que marcaren el canvi d'orientació política del país. El dia 14, quan havia transcendit la proclamació de la República feta a la ciutat de Barcelona, l'eufòria es va començar a desfermar pels carrers de Llagostera.

Un dels punts de concentració ciutadana més immediats fou la plaça Catalunya, autèntic centre neuràlgic de la població des de feia ja una bona colla d'anys. Aquell dia a Camil Esteve, un dels caps més visibles del Centre Republicà, li varen faltar cames per anar fins a casa seva, al carrer Comte Guifré. Un cop a dins, entusiàsticament va cridar a les seves filles: *"Nenes, totes al carrer a cridar visca la República!"*. A la Pepita i la Maria Esteve, que llavors tenien 13 i 10 anys respectivament, allò les va agafar per sorpresa. Sense saber massa el que cridaven, es dirigiren primer cap al passeig Pompeu Fabra, indret on la gent es començava a mobilitzar amb una gran alegria. Arreu es veien persones d'edats diverses que anaven amunt i avall amb ganes d'exterioritzar els seus sentiments.

Antoni Maymí era un jove de la vila que el dia 13 d'abril d'aquell any havia complert els 17 anys. En aquella època treballava al taller mecànic de can Pau Jacob, que estava situat al carrer Sant Pere. Segons Maymí, *"un dels amos del taller, el senyor Miquel Casadevall,¹⁹ era d'Esquerra Republicana. Al costat mateix del taller, hi havia un advocat que es deia Soler, i aquest va sortir al carrer, ja que alguna ràdio havia començat a dir que s'havia proclamat la República, que el rei havia marxat d'Espanya, i que si hi ha aquell o l'altre. Llavors varen començar a sortir la gent d'extrema esquerra. N'hi havia un de Cassà, Escapa es*

deia, que vivia aquí a Llagostera quan es va proclamar la República. Va organitzar el sindicat, i l'any 1931 jo ja vaig ser sindicat a la CNT, l'únic sindicat que hi havia, fet que l'amo va acceptar". Tanmateix, al taller de can Pau Jacob aquell dia la gent va seguir *"treballant igualment"*.

Un altre dels llocs on aquell dia sí que es va viure d'una manera ben especial fou a l'escola de la Cooperativa La Regenadora, que estava situada al carrer Comte Guifré. Amèlia Calvet n'era una de les alumnes, de manera que a l'abril de l'any 1931 ella tenia 12 anys acabats de fer. Segons explica ella mateixa, *"quan va entrar la República anàvem a col·legi a la Cooperativa, i hi havia un balcó que donava als patis de can Canet, -un edifici que donava a la plaça Catalunya- que a can Canet tenien ràdio, llavors no n'hi havia gaires i és clar, vàrem sentir uns escàndols des de la classe, que s'havia proclamat la República. La mestra, hi havia donya Rosa, una senyora que era de Girona, va dir: 'Com que no sabem el que pot passar, aneu a casa vostra'. Vam plegar, ens va fer marxar. I jo me'n recordo que no havia vist córrer mai el meu pare, Enric Calvet, que treballava de taper a la fàbrica de can Coris, i el vaig veure, ja que nosaltres també corríem cap a la plaça Catalunya, perquè se sentia molt de soroll a la plaça. Encara veig el meu pare que travessava la plaça, que anava cap a casa per anar-se a canviar perquè havia entrat la República i ell era republicà. Mentrestant, a la plaça hi havia molta gent, molta gent. Moltes fàbriques varen plegar, i tothom es va reunir allà"*.

¹⁹ Miquel Casadevall Font (Llagostera 1887-1965). Mecànic. Va ser regidor per ERC el 1934.

Segons la Maria Esteve, la concentració al Centre Republicà va ser colossal. Tal com ella mateixa explica, tota la sala *“estava plena de gent. El pare ens va fer entrar, varen fer discursos, i va anar passant la nit fins que el pare ens va portar a dormir”*.

Tanmateix, aquell dia hi havia hagut activitat a diferents indrets de la vila. Una d'aquestes, pel que sembla, fou una cercavila que va recórrer diversos carrers de la població llagosterenca, de manera que sortint del passeig Pompeu Fabra –a les immediacions del local social dels republicans-, la gernació popular es dirigí cap a l'entramat de carrers centrals de la vila que condueixen a l'Ajuntament de la vila.

Foren diverses les personalitats que, un cop al balcó del màxim organisme municipal, recorregueren a la seva oratòria. Es procedí a la realització de dos o tres discursos que la gent escoltà embadalida. L'excitació i l'efervescència del moment es podia palpar en l'ambient, de manera que aquelles paraules encengueren encara més els ànims i les expectatives de les persones que s'havien congregat a la plaça del Castell. Per bé que hi havia diverses persones, un dels individus que parlà des del balcó de l'Ajuntament fou Josep Calvet. Tal com es podia llegir a *El Autonomista* del 22 d'abril de 1931:

²⁰ AMG. Hemeroteca: *El Autonomista*. 22-04-1931.

²¹ Francisco Barceló Ventura (Cassà de la Selva 1905-Llagostera 1988). Cap Local de Falange entre 1939 i 1942. Regidor de l'Ajuntament entre 1939 i 1940.

“Indescriptible fué el entusiasmo que reinó en esta villa el día de la proclamación de la República. Hubo manifestaciones y vítores a la República, a Galán y a García Hernández y celebráronse festejos consistentes en bailes, sardanas y conciertos. El coro ‘La Unión’ tomó parte en la fiesta, siendo muy aplaudido.

Entre aquellos hombres que habían visto el advenimiento de la primera República y en sus últimos días veían la proclamación de la segunda, sin sangre, la alegría se reflejaba en sus rostros, y de sus ojos brotaban lágrimas que delataban su inmenso amor a la libertad”.²⁰

Paral·lelament a totes aquestes mostres d'entusiasme però, a l'Ajuntament diversos elements aconseguiren d'enretirar el quadre amb el retrat del rei Alfons XIII. Un dels màxims responsables fou un personatge que no s'havia destacat pas, almenys fins al moment, pel seu ideari republicà. Francisco Barceló,²¹ conegut popularment com l'“amo dels cines”, aquell dia havia cridat amb la gorra enlaire a favor de la República i també havia pres part en l'acte de cremar el retrat del monarca espanyol que fins llavors hi havia hagut a l'interior de l'Ajuntament. Aquest esdeveniment va tenir lloc davant de l'expectació curiosa d'alguns homes, els quals s'ho miraven amb una barreja d'entusiasme i d'incrèdilitat.

A l'edat de 9 anys Paquita Bancells estava a casa seva, al carrer Sant Feliu. Cap al tard, *“vàrem començar a sentir fresses, i el pare deia: ‘No sortiu, no sortiu!’; Però què passa?; No i no!; i vam sortir, i a la cantonada de casa cremaven el retrat del rei, i és clar, el pare no volia que ho veiéssim; ‘I perquè fan totes aquestes coses?’; ‘Perquè*

són homes que no són gaire bons', ens deia. Com que allà hi havia les escoles, allà hi havia tots els retrats i els varen cremar". A més, segons pot recordar d'aquells dies Paquita Bancells, "pels carrers s'havia sentit cantar la Marsellesa en més d'una ocasió".

Josep Arbusé, que llavors tenia 13 anys, vivia a pagès amb la seva família, que eren els masovers del Molí d'en Companyó, un mas situat en ple veïnat de Creu de Serra. Com feien setmanalment, ell i els membres de la seva família s'acostaven fins a vila cada diumenge. El seu pare, Miquel Arbusé, ho aprofitava per ferrar el cavall i per fer quatre encàrrecs. Amb una dinàmica de treball

centrada en les feines agrícoles i ramaderes, les notícies al mas hi solien arribar mitjançant els viatges que uns i altres feien fins al poble. A aquella edat, el jovenet Arbusé hi *"baixava per anar al cine, i recordo que tothom estava molt content"*. Els dies posteriors a l'esclat que va comportar l'adveniment de la Segona República sentia comentaris diversos que feia la gent: *'Ara sí que anirem bé', d'altres més escèptics deien: 'Ja ho veurem quan hi serem'; i així va ser"*.

Amb tot però, eren moments d'eufòria per als republicans llagosterencs.

EL PAPER DE LA RELIGIÓ

El testimoni de Paquita Creus és il·lustratiu d'alguns dels petits canvis que, ja en plena República, a poc a poc aniria experimentant la població llagosterenca. Ella llavors tenia 9 anys, i ja *“de molt petita la meva mare, la Clara Calvet, em va portar al col·legi de les monges. Però quan va entrar la República, el meu pare, Miquel Creus, era d'esquerres, i li va dir: ‘S’ha acabat d’anar a ca les monges, has d’anar allà i treure la nana’. Tu et penses el disgust que va tenir la meva mare, i jo, que ja coneixia totes les monges, i aquestes, el disgust que varen tenir quan la meva mare va haver d’anar a dir: ‘La vinc a treure perquè m’obliguen’. Jo llavors, de la classe petita ja havia passat a la gran”*.

Pràcticament d'un dia per l'altre, Paquita Creus va passar del col·legi de les germanes Carmelites, un centre d'ensenyament religiós que havia obert les seves portes a les darreries del segle XIX, a l'escola de la Cooperativa La Regeneradora. Aquest centre estava situat al carrer Comte Guifré i estava en ple funcionament des de l'any 1896. Amb una voluntat clarament renovadora i associada als principis de laïcitat, aquesta escola va tenir un cert reconeixement per aplicar uns mètodes d'ensenyament que per l'època eren extraordinàriament innovadors. Per una nena de 9 anys com la Paquita Creus, el canvi fou substancial. Tal com ella afirma, *“a les monges havíem d’anar a missa, sinó cada dia..., sí resar cada dia, i els*

diumenges anar a missa era obligat. Jo vaig passar a l'escola dels mestres, i allà poc que t’ho deien que havies d’anar a missa”.

Tal com explica Paquita Bancells, que es va quedar al col·legi de les germanes Carmelites, un temps abans del començament de la guerra va començar a *“veure coses diferents”*, ja que les responsables de l'escola varen canviar ostensiblement la roba que portaven de vestir de manera que, després de treure's els hàbits, *“les germanes es varen haver de vestir de paisanes”*. Paral·lelament, el ritme de l'escola des de la proclamació de la República sempre va ser més o menys el mateix, *“però sense parlar mai de política”*.

Un dels aspectes essencials que varen emergir amb la Segona República fou el tractament completament nou que se li va donar a la religió. Amb un compromís força clar amb els principis laics tradicionals de l'ideari dels republicans, des del Govern de la República s'instituíren tota una sèrie de disposicions que modificaven completament el paper de la institució religiosa en el si de l'Estat. A través de l'article 26 de la *Ley de Confesiones y Congregaciones Religiosas* del 10 de maig de 1933 doncs, la separació entre l'Església i l'Estat quedava consumada. Així, aquesta es convertia en una institució com qualsevol altra. Segons aquesta nova legislació, els

diferents ordes religiosos, sense cap tipus de distinció, s'havien d'inscriure al Ministeri de Justícia i a partir de llavors haurien de pagar els impostos ordinaris.

Però aquí no es va acabar tot. Al marge d'altres disposicions menors, fins i tot el culte es va veure afectat per la nova legislació republicana. Les manifestacions religioses –com ara les processons– en el cas de tenir un caràcter públic havien de tenir una autorització oficial de les noves autoritats. També les persones que al moment del seu decés volguessin ser enterrades seguint el ritual de la religió catòlica, havien de deixar-ho signat prèviament per escrit a través del que es coneixia com la “Declaració Autèntica”, un document que quedava certificat a davant de notari.

De fet, aquesta actuació de les autoritats republicanes en relació a les institucions religioses és perfectament coherent si es mira la seva posició històrica en relació amb aquesta qüestió. Les màximes figures del republicanisme de l'època i molts republicans anònims de la vila llagosterenca doncs, havien viscut durant anys al marge de la institució religiosa. En una llarga època basada en la hiperritualització, la seva posició davant de la religió fou sempre completament incontrovertible.

Profundament anticlericals, generalment es tractava d'homes que tenien un clar respecte per les creences religioses dels altres, unes creences que ells simplement no compartien de cap manera. En alguns casos, aquesta dicotomia es presentava en el si de la llar familiar. A vegades, tant el marit com la muller eren anticlericals. En d'altres casos, si la muller anava habitualment a missa,

el seu marit ho solia respectar amb una gran educació. D'altres republicans, per exemple, fins i tot havien arribat a anar a l'església quan es tractava de la celebració d'algun bateig, casament o d'algun enterrament.

Un cas força il·lustratiu d'aquesta tolerància respecte el fet religiós és el dels pares d'Amèlia Calvet, el matrimoni format per Enric Calvet i Ramona Gotarra. Com ella mateixa explica, *“la meua mare havia anat a ca les monges i era, pobra dona...; tanmateix el meu pare no li va dir mai: ‘no vagis a missa’, no li va dir mai res, però ella no hi anava”*. Quan a la petita Amèlia li va tocar fer la comunió solemne, per exemple, la Ramona li va plantejar la qüestió al seu marit i aquest li va respondre: *“Això són coses teves”*, de manera que l'Amèlia va fer la comunió sense cap tipus de problema.

A ca l'Esteve passava una cosa semblant. En Camil no anava a missa, però *“ell respectava a tothom”*. Com diu la Maria, *“la mare tampoc hi anava, però nosaltres vàrem fer la comunió solemne i som batejades. Confirmada no sé si ho sóc, perquè no me'n recordo. La mare cada diumenge ens portava al cine, i quan fèiem el catecisme a can Sàbat es feien dos grups, els de ca les germanes i les laiques. Jo la doctrina me la sabia de pe a pa. I és clar, arribava el diumenge, me n'anava al cine, i l'endemà mossèn Ramon deia: ‘Les artistes de cine que s'aixequin’. Ho havíem dit tot, havíem passat a primeres..., doncs ens feien aixecar, a les que havíem anat al cine, i ens fotien al darrera de tot. El fet és que hi havia dos bàndols, el de les monges i nosaltres, ja que les que anaven a ca les germanes sempre passaven primeres encara que no sabessin la doctrina”*. De totes

Processó de Corpus de l'any 1935, la primera que es pot celebrar durant la República amb el cerimonial anterior a 1931. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera. Autor desconegut.

maneres, el dia que finalment varen fer la comunió, “no ens acompanyaven pas els pares com ara els acompanyen a l'església, llavors no, no es feia ni festa ni molt menys. A mi em varen fer una túnica, i amb un vel i una corona i jo què sé, vaig anar molt mudada, i cap a missa”.

Un darrer exemple el trobem amb la família Bancells. Segons la Paquita Bancells, “jo anava a missa amb la meva mare i la meva àvia, el pare no, ell anar a missa no, ara!, si havia d'anar a missa per un enterro, per un bateig o per un casament, llavors anava a missa. I quan varen demanar si volien que t'enterressin amb

capellans o sense capellans, ell va firmar que ho volia amb capellans. I a casa tots vam firmar que volíem capellans”.

Tanmateix, i amb la voluntat d'il·lustrar trajectòries diverses en el marc d'uns anys en què, pel que sembla, sectors significatius de la població els varen viure amb una certa intensitat i amb fortes esperances, d'altres, potser per una situació econòmica més aviat precària, o simplement perquè mai havien tingut interès en la vida política, procuraren passar per aquella Segona República sense fer massa fressa, amb l'únic objectiu de treballar i de tirar la família endavant, una família que a poc a poc anava creixent.

Casats des de feia poc temps, el matrimoni format per Miquel Ferrer i per Victòria Gispert, ambdós naturals de Llagostera i després d'haver viscut en diversos habitatges, finalment varen establir-se a can Vicentó, al carrer Panedes. Fou en aquesta casa on varen rebre, amb una gran alegria, el naixement del seu fill gran, Pere Ferrer. En aquells anys, Miquel Ferrer es guanyava la vida treballant en una fàbrica surotapera. Fou un dels empleats de ca l'Auradell. En canvi la Victòria Gispert, la seva muller, fins al moment de casar-se s'havia quedat amb els seus pares per ajudar-los amb el que fos. Com ella mateixa recorda, pràcticament no tenia ni amigues, ja que *“jo no vaig sortir gaire de jove. No podia anar enlloc, havia d'ajudar a la meva mare. Després ja em vaig posar a festejar, quan tenia 21 anys ja em vaig casar i ja vaig estar. No vaig córrer gaire jo”.*

LA IMPORTÀNCIA DE L'EDUCACIÓ

En aquells anys de la República previs al conflicte bèl·lic, un dels camps que més es va cultivar des de les institucions tenia a veure amb l'ensenyament i amb la cultura en general. Així doncs, la voluntat d'alguns dirigents de l'època va estar centrada a impulsar un model republicà d'escola que s'havia de planificar des de les estructures de l'Estat, independentment del que fessin les diferents organitzacions religioses. Val a dir que els esforços per establir un sistema educatiu unificat des de la laïcitat varen ser força importants.

Paral·lelament, en aquella primera meitat de la dècada dels anys trenta, l'ampliació de l'oferta educativa va augmentar sensiblement. En el cas de Llagostera, a la seu de l'Escola Graduada de Nens, edifici que hi ha a la cantonada dels carrers Ganix i Àngel Guimerà, s'hi introduïren alguns canvis. Allà era on durant aquells anys Amèlia Calvet va assistir a classes de català. Tal com ella

mateixa recorda, *“hi anàvem als vespres, que hi havia el senyor Martí,²² un molt bon mestre que després va haver de marxar perquè també era d'esquerreres. Hi anàvem cada dia una o dues hores al vespre”*. Entre l'alumnat, gairebé tot *“eren nois i noies de la nostra edat, però també hi havia gent més gran”*.

Una altra de les alumnes que anaren a fer classes de reforç escolar en aquest mateix centre fou Pepita Esteve. Tal com ella diu, *“el pare m'hi va fer anar, quan sortia de col·legi me n'anava a cosir, i al vespre, des de les set i fins a les nou, anava amb el senyor Cutiller,²³ dues hores pagant”*.

Tanmateix, la major part d'hores d'escola les passaven a la Cooperativa La Regenadora. Tal com explica la Pepita, *“aquí a la Cooperativa hi havia socis, i aquests socis varen fundar una escola i és clar, tots ells pagaven”*. La seva germana, la Maria, que era una mica més petita, també hi va anar aquells anys de canvis i de grans expectatives polítiques. Es tractava d'un centre educatiu més aviat modest on *“els nois anaven a un costat i les noies a l'altre”*, és a dir, en dues aules separades que es comunicaven entre elles. Allà *“ens ensenyaven de tot, teníem una escola molt bona, perquè teníem una mestra molt bona que es deia Rosa, i ens ho ensenyava tot en català”*. Els nois en canvi, tenien un professor, que era el senyor Palmada, el marit de donya Rosa.

²² Joaquim Martí Billoch (Blanes 1908-?). Mestre de les escoles públiques. El 1939 s'exilia a França. Veure *Diari d'Emili Cantal 1939-1940*. (Memòria. Records i testimonis, 2)

²³ Julià Cutiller (Ullà 1896-Pineda de Mar 1959). Mestre de les escoles públiques. President del Casino entre 1930 i 1931. El 1939 és depurat i traslladat a Gumiel de Hizan (Burgos). El 1947 pot retornar a Catalunya i s'estableix a Pineda de Mar on continua de mestre. El 1982 l'Ajuntament de Llagostera li dedica la biblioteca.

Tot i que la major part de les lliçons es feien a la mateixa aula, *“alguna vegada havíem anat a la roureda, aquí a dalt a can Calvet”*. Amèlia Calvet, una altra alumna de la Cooperativa estava entusiasmada amb aquestes sortides que es feien *“pels voltants, i també ens feien mirar les amplades d’alguns carrers, de manera que ens feien sortir de l’aula”*. Anteriorment a donya Rosa *“havia vingut una senyora que li deien donya Mercedes, que era de Cassà, i com que jo hi tenia uns oncles a Cassà, sempre que hi anava l’anava a veure, perquè també era molt bona mestra aquella, i vam agafar molta amistat. I després de donya Rosa vam tenir la senyoreta Joana, que aquella ja era més jove, i ja ens explicava més coses de la vida, i coses ja de més grandetes”*. Altres particularitats del centre era que l’alumnat no havia de fer exàmens. Quan arribava l’estiu, en canvi, els alumnes havien de fer pàgines i pàgines d’exercicis que havien d’entregar puntualment el mes de setembre, moment en què s’iniciava el nou curs escolar.

Situada a la cantonada dels carrers Consellers i Comte Guifré, ben bé a davant de la bodega de can Ramiro, hi havia l’edifici de la Cooperativa La Regeneradora, que tenia dues entrades, una a cadascun d’aquests dos carrers. Seguint en direcció al carrer Àngel Guimerà i ben bé al costat d’un pati de la Cooperativa al qual s’hi accedia en ocasions excepcionals, l’edifici de l’escola s’acabaria convertint en tot un referent educatiu de la vila. Amb entrada pel carrer Comte Guifré, aquest centre tenia dos accessos diferenciats, un destinat als nois i l’altre destinat a les noies. Dues escales d’una vintena d’escalons conduïen a dues aules que quedaven clarament separades, però que es comunicaven entre elles.

En plena segona quinzena del mes de juny de l’any 1931 Maria Esteve, acompanyada del seu pare, va anar *“a veure en Macià. En Macià va passar per allà baix el Carril, que estava ple de gent, i es va aturar aquí a Llagostera. El pare, com que jo era molt petitona, quan va passar em va agafar, em va aixecar, i jo vaig saludar al senyor Macià, i encara ara el tinc ben present, ben present. Vaig tocar-li la mà, i jo tota contenta perquè vaig tocar la mà al senyor Macià”*. Provenient de la carretera de Vidreres, *“se n’anava cap a Sant Feliu de Guíxols”*.

La visita de Francesc Macià estava emmarcada en el compromís que les noves institucions catalanes havien contret per tal d’aconseguir un Estatut que havia de servir de marc legislatiu per als propers anys. Redactat a Núria, aquell mateix estiu el text seria ratificat per la totalitat dels ajuntaments de Catalunya. Publicacions Pro Estatut circularen per la vila llagosterenca, exactament igual que a moltes altres poblacions catalanes. Les consignes que s’hi podien llegir eren inequívokes:

“Català: si en saps sentir tota la transcendència de l’Estatut de Catalunya, t’abocaràs a aquest plebiscit i a aquest referèndum amb tota la fervor DEL QUE ES SENT ALLIBERADOR DE SI MATEIX i de la seva pàtria, amb aquell ímpetu del poble que es veu alliberat, després de més de dos segles d’esclavatge. - FRANCESC MACIÀ”.

“Catalans: Llagosterencs: l’elecció del dia 2 d’agost és un acte de lluita; és un acte de germanor i d’afirmació catalana. L’Estatut, no és obra ni patrimoni de cap partit, estament, ni classe, és l’Estatut de tots els catalans. Per Catalunya redimida: voteu-lo!”

Val a dir que, entre d'altres, signaven aquest manifest un ampli espectre de persones vinculades a l'activitat política i social del poble, gent com Climent Rodas, Artur Roig, Narcís Font, Josep Calvet, Josep Rissech, Casimir Carreiras, Emili Cantal, Domènec Pascual, Camil Llirinós, Artur Jovanet, Marià Calvet, Narcís Coris, Joan Espinet i Fermí Nohé.²⁴

Malauradament però, les negociacions de l'Estatut a les Corts de Madrid foren llargues i difícils, de manera que el text no s'aprovà fins més d'un any més tard, és a dir, en ple mes de setembre de l'any 1932.

Al costat d'aquesta exaltació amb clares connotacions patriòtiques, la dinàmica de les organitzacions polítiques de la vila tenia una ressonància molt més discreta. Antoni Maymí, que aquells anys va seguir treballant a can Pau Jacob, estava sindicat a la CNT. En qualitat de membre del sindicat, *“es pagava una quota cada mes, uns 20 o 25 cèntims, i tenies el sindicat que et recolzava, però llavors encara hi havia l'acomiadament espontani. Perquè allà n'hi va haver un, a can Casadevall, que era molt tossut i molt curt, i el van fotre al carrer de punta en blanc, i ningú el va recolzar, ni el sindicat ni ningú el va recolzar”*. Segons Maymí, *“el sindicat llavors*

no tenia força, era tant casolà que no tenia res a fer. I aquest noi va tornar a venir al taller gràcies a la seva mare, que va venir a demanar feina altra vegada pel noi, encara que fos sense cobrar, per aprendre un ofici”. Entre els treballadors de can Pau Jacob, *“el cap de la CNT era en Paco Falivene,²⁵ que va ser el que ens va dir que ens havíem de sindicar, que llavors allà almenys érem 12 o 13 treballadors”*.

Aquest no era l'únic cas en què la cordialitat entre amos i treballadors estava a l'ordre del dia. Camil Esteve, republicà declarat, tenia amistat amb Paco Falivene, que a més de pertànyer a la CNT, havia estat un dels màxims dirigents del Casino Llagosterenc i era una altra de les figures preeminents del republicanisme a la vila. Conjuntament amb el seu germà, el Emili Esteve Llauró, tenien un petit obrador surotaper amb el qual s'hi guanyaven la vida. Així, *“el pare treballava amb l'oncle, a casa de l'oncle”*. Tal com diu la Pepita Esteve, *“ells feien els carracs a mà i els enviaven a Cassà”*. Tenien *“tres treballadors, hi havia en Fermín, l'Escapa i un altre”*.

Aquesta mateixa tolerància i respecte existents en el marc de les relacions laborals també es podia rastrejar en altres àmbits del poble. En paraules de Maria Esteve, *“quan hi havia votacions, la mare, la Francisca Rissech, cada vegada es barallava amb en Tònara, un pagès que tenien vins, que de cognom es diuen Rissech.”²⁶ Aquest era de dretes de dretes, i quan trobava a la mare que anava a votar, i que els hi deia a les seves amigues: ‘Hem d'anar a votar, hem d'anar a votar’; doncs quan la trobava li deia: ‘Guaita-la, ja pots córrer, ja pots córrer, les esquerres només heu guanyat una vegada i no guanyareu mai més’. La mare venia a casa enfadada”*.

²⁴ AMLLA. Col.lecció Ajuntament de Llagostera.

²⁵ Francesc Falivene Pingetti (Llagostera 1897-1991). Llauner i comerciant. Elegit regidor en les eleccions municipals de 1934 per ERC. Alcalde entre el juny de 1938 i el gener de 1939. Al final de la guerra s'exilia a França d'on retornarà els anys 60.

²⁶ Miquel Rissech Torrent (Llagostera, 1890-1967). Secretari de la Lliga Catalana de Llagostera. El maig de 1935 va ser nomenat regidor de l'Ajuntament i poc després alcalde substituint Màrius Sastre.

Escolars al pati de can Boada, casa incautada i habilitada per escola. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera. Autor desconegut.

En el transcurs d'aquells anys, d'actes socials en els quals la política prenia un protagonisme central se'n feien amb una certa freqüència. Segons Amèlia Calvet, *“el meu pare es mudava per anar a les conferències que es feien al Centre Republicà, però jo no sé qui hi havia”*.

Es pot entendre la preocupació per tenir cura del vestit si es té en compte que pel local dels republicans hi passaren personatges com ara Miquel Santaló,²⁷ Lluís Franquesa,²⁸

²⁷ Miquel Santaló Parvorell, geògraf, pedagog i polític, va néixer a Vilaür l'any 1887 i va morir a Guadalajara, Mèxic el 1962. Format dins el nucli del republicanisme gironí del primer quart del segle XX, fou diputat de la Mancomunitat de Catalunya el 1923, alcalde de Girona el 1931 i diputat al Congrés dels Diputats. El 1933 va ser Ministre de Comunicacions. Fou membre fundador de la Societat Catalana de Geografia i estigué afiliat a l'Institut d'Estudis Catalans. El 1939 es va exiliar a Mèxic on morí.

²⁸ Lluís Franquesa Feliu, advocat. President del Foment Catalanista Republicà de Girona (1932) i d'Acció Catalana Republicana de Girona (1934-1938). El 1937 va ser nomenat president de l'Audiència de Girona. Vinculat a Llagostera, fill de Joaquim Franquesa Barceló.

CATALANISME

Grup Catalanista Republicà de Llagostera

MANIFEST

CONCIUTADÁ:

En adreçar-nos a l'opinió pública de Llagostera, sentim fortament el sentiment de responsabilitat i del deure, i pensem amb emoció en la transcendència que per a la nostra vila pot tenir i tindrà certament la nostra agrupació, precisament en aquests moments d'accentuada desorientació ciutadana en quant es refereix als matissos distints que forçosament deuen conformar-se en la política de la nostra terra.

Hem viscut un any de República. La República espanyola està consolidada i quasi estructurada la seva fesomia.

Els homes del nostre partit contribuïren a l'ensems al seu adveniment i a la seva estructuració, al formar part del Comitè revolucionari, primer, i del primer govern republicà, després.

Es aprova una Constitució, més eficient i més amb consonància amb les corrents modernes de civilització i governament dels pobles.

Està proper a aprovar-se l'Estatut de Catalunya, reconeixement de les nostres llibertats; que portarà una major activitat en la política catalana, i, per lo mateix, exigirà una major capacitat nostra.

Van transformant-se radicalment les institucions d'Espanya i la seva economia.

Per a que aquesta transformació sigui eficaç, cal que hi contribuïm cada un de nosaltres, preocupant-nos del nostre millorament individual i del

cada un de nosaltres, preocupant-nos del nostre millorament individual i del de la cosa pública. Cal que complim el deute sagrat que tenim concret amb els altres homes pel sol fet d'admetre'ns en la llista d'activitat social.

En les pàgines centrals anatem lo més substancial de l'ideari del nostre

No pretenim pressionar-te ni coaccionar-te. Sabem que el sol fet d'intentar-ho constituiria una greu ofensa, però si volem esperar que hi posarà tota la teva atenció

En fer-te aquesta senzilla exposició, complim un deure, ja que deure és el que té tot ciutadà e expandir les seues idees.

Si les nostres et plauen, col·labora amb nosaltres. I si no, mereixerà també tota la nostra consideració i respecte.

Llagostera, abril de 1932.

*Artur Roig. Artur Corta. Domènec Roscaval. Miquel Casadevall. Agustí
Colt. Enric Nargay. Ramon Regas. Ciment Canavars. Francesc Rigolats.
Josep Albà. Enric Broix. Miquel Quintana. Eudor Vidaltonja. Enric Buxà.
Màrtin Quintana. Enric Duran. Sebastià Gispert. Pere Capdevila. Pere Noyol.
Joaquín Font. Pere Recolons. Julià Cutillet. Josep M. Noyol. Emili Riera.
Joaquín Balcells. Joan Bayné. E. Vidaltonja. Joan Nadal. Miquel Casade-
vall. Raimond Casadevall. Josep Nadal. Josep Casadevall. Felici Balcells.
Joan Cabreruons. F. Just Mollins. Gerard Costa.*

DEMOCRÁCIA

Llagostera Pro Estatut

Juliol de 1931

Català: Si en saps sentir tota la transcendència de l'Estatut de Catalunya, t'abocaràs a aquest plebiscit i a aquest referèndum amb tota la ferver DEL QUE ES SENT ALLIBERADOR DE SI MATEIX i de la seva pàtria, amb aquell ímpetu del poble que es veu alliberat, després de més de dos segles d'esclavatge. - FRANCESC MACIÀ.

PER CATALUNYA

la caiguda de la monarquia va ésser la primera etapa en el camí de la llibertat de Catalunya. El referèndum popular, per l'aprovació de l'ESTATUT que ha de votar-se el dia 2 del propiènt agost, pot i deu ésser l'etapa final per l'el·librament definitiu de la nostra terra.

CATALÀ: LLAGOSTERENC: El doncs perfecte compte de la transcendència humana del moment històric en què vivim? Has pensat de com n'és d'important per a tó i per a les generacions futures, l'aprovació de l'ESTATUT DE CATA-

L'APROVACIÓ DEL L'ESTATUT. Vol dir en primer lloc **LIBERTAT**. Vol dir **LA DIGNIFICACIÓ COL·LECTIVA** DE TOTS ELS CATALANS; **LA PLENA SOBIRANIA DEL GOVERN DE CATALUNYA**.

SUBIRANIA DEL GOVERN DE CATALUNYA, en mans dels homes de Catalunya. Vol dir si pla reconeixement de la nostra gloriosa llengua, que és l'essència més pura de la nostra ànima tornada al lloc d'honor que li pertoca. Vol dir l'assoliment dels nostres drets, pleins i sencers.

mani dels nostres més vils anhelis, que també l'oren als dels nostres vint-països que sofriran el jou d'un poder opressor, despòtic i tirà. L'apropiació de l'UNIONATAT d'Europa.

CATALÀ: L'AGOSTERENG; l'esdevenidor

de Catalunya està en les seves mans. Cal només que el sentis conseller del teu deure i que al complir-lo votant l'ESQUERRA i procurant fer la veu

Recorda. I això és molt important, que perquè aqueix referèndum al qual s'està cridant nugal fer viable l'ESTATUT, a li d'ésser presentat i aprovat al Parlament de la República Espanyola. És NECESSARI QUE EL REFERÈNDUM SIGA ORGANITZAT PER LA COMISSIÓ DE CONSTITUCIÓ DEL PARLAMENT DE CATALUNYA.

SARKI QUE EL VOTIN EL SETANTAINC PER CENT
DELS ELECTORS INSCRITS AL GENE. Preclau
denca l'esforç de tots. No pot descriure ningú.
Mostrar-se remís o opàtic, és un crim de lesa pà-
tria. Deixar de votar, és votar contra Catalunya.

Cal fer-ho entendre a tothom. Cal estimular a tothom: Cal CONVENCER A QUE VOTI TOTHOM.

Demostrarem que som d'iques de la llibertat que reclamem; que som conscients dels nostres drets.

Seria una vergonya que Catalunya i com a part integrant d'ella l'agostera, no respongués com li pertoca en aquesta hora en que pot fer-se més treballs dels seus desitjos. Que deixés passar

aquesta vivencialitat d'obtenir amb un mínim esforç el què no pogueren assolir tants germans nostres màrtirs i heròis, que il·luminant sense treva donaren generosament la seva sang en defensa de les llibertats nacionals.

Alcem el nostre esperit, reuilem la nostra fe
en els destins immortals de la nostra terra. Si
guem, per dimissió de tot, catalans, i comportem-nos
com a tals. Que la Catalunya renascuda sigui con-

CATALANS: MAGISTERRENCS: L'ELEC
DEL DIA 2 D'AGOST: N: ES UN ACTE DE MAU
TA: ES UN ACTE DE GEMMANON I D'ERMANON

L'ESTATUT, NO ÉS OBRA NI PATRIMONI DE CAP PARTIT, ESTAMENT, NI GRASSE. ÉS L'ESTATUT DE TOTS ELS CATALANS.

PER CATALUNYA REDIMIDA: VOTEU-HO!
Joan Nadal. - Climent Rodas. - Emili Mestre. - Artur Roig. - Josep Creus. - Narcís Font. - Joaquim Vidal. - Camil Esteva. - Enric Peraferrer. - Joan Calvet. - Joan Riera.

Joan Bou. - Vicens Rauri; h. - Pere Capdevila. - Casimir C.
rreras - Benet Sans. - Joan Torres. - Joaquim Nangrau. - P
re Joanola. - Emili Cantal. - Francesc Barnés. - Ramon Bel
vhi. - Sebastià Gispert. - Domènec Pascual. - Baldri M
ad. - Francesc Gendreau. - Miquel B.

66. — Francesc Capdevila. — Martí Bancells. — Josep Roca. —
Càndid Utrínols. — Artur Jovanet. — Marià Calvet. — Joaquim
Natas. — Joan Sureda Vilà. — Orono Cortés. — Balbi Bailmajor.
— Joan Cabarrocas. — Narcís Cortés. — Rafael Poch. — Miquel Col
— Benet Collrell. — Francesc Capdevila Sureda. — Joan Espinet.

Fernand Nohé. — Josep Brunet. — Ricard Casademont.

Penseu que aquesta hora que sona per Catalunya amb l'Estatut, és la que fa segles sospiràvem i que tantes angoixes i tantes sofrències havia costat. - FRANCESC MACIÀ.

Manifestos i proclames dels republicans llagosterencs. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera.

²⁹ Pere Boix Casas, sindicalista i escriptor, va néixer a Torà de Riubregós el 1893, va morir a Barcelona el 1970. Afiliat a la CNT de molt jove i va ser empenonat durant la Dictadura de Primo de Rivera. Durant la Guerra Civil va ser cap de l'oficina de premsa de la Conselleria d'Obres Públiques. S'exilià el 1939 i residí a Mèxic. El 1977 tornà a Barcelona.

³⁰ Mª Dolors Bergalló Serra, política. Va néixer a Barcelona el 1904 i va morir a Mèxic el 1980. Va ser la primera oradora d'Esquerra Republicana de Catalunya, presidenta de la Unió de Dones de Catalunya i secretària del Comitè Central de Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya.

Pere Foix,²⁹ Ramon Vinyes, Mª Dolors Bergalló Serra,³⁰
Josep Puig d'Asprer³¹ i Joaquim de Camps i Arboix.³²

Sens dubte però, les paraules que segueixen d'Antoni Maymí il·lustren amb una certa exactitud el perfil polític de la vila i del conjunt de l'Estat al llarg d'aquells anys previs a l'esclat de la Guerra Civil:

“La neutralitat a Llagostera governava molt, tenia tendència a ser d’esquerres. Esquerra Republicana, que

llavors era la gran política d'en Macià i d'en Companys, aquests homes...; la República portava una altre mode de vida, un desenvolupament d'idees i de gent capacitada. Tot això va sortir a les escoles, a les universitats, i va anar sortint, sortint. És a dir, que hi ha tota una sèrie de coses que la República va anar destapant. Aquell endarreriment que vàrem tenir a Espanya, tota la nació, encara l'arrosseguem degut a la santa inocència que hi havia entre la gent”.

Tot i això però, grups significatius de joves d'aquella època es miraven la política i els esdeveniments que la marcaven amb una certa cautela. Per Maymí, *“a votar hi anaven ben bé els que eren més grans, els que tenien algun caire polític. Jo vaig anar a votar després de la guerra, abans no, podia anar-hi sí, però és que anar a votar en aquella època érem tant innocents que semblava que anàvem a sentenciar la nostra mort. Hi havia molts dubtes, com si fos una cosa embruixada. Era tant desconegut per nosaltres, els joves...; i si hi anava algun a votar, és perquè el seu pare li deia que ho havia de fer, i hi havia una obediència de fills a pares que s'ha perdut, completament perdut!”.*

Tal com recorda Paquita Bancells, les que sí que anaren a votar en alguna ocasió foren les germanes Carmelites que hi havia a la vila. Segons el seu testimoni, *“quan elles varen anar a votar, aquelles votacions famoses que les dones varen començar a votar, se sentien homes que anaven dient: ‘Se la juguen, aquestes dones no han pas fet bé d'anar a votar’, comentaris que, una cosa era la religió i l'altra la política”.*

De totes maneres, si bé a la vila hi havia sectors significatius que estaven molt polititzats, també n'hi havia que vivien la vida a partir d'uns paràmetres ben diferents. Com afirma Antoni Maymí, d'aquells anys de la República cal no oblidar els carnivals i *“les cercaviles, que els organitzaven el més grans, que ja tenien 20 i tants anys. Nosaltres que érem per sota dels 20, 16 i 17 anys, si hi anaves a la comparsa hi anaves, i si no, no. Però va arribar un carnaval, em vaig disfressar i vaig guanyar el primer premi, el primer premi!, anava vestit d'holandès, una noia i jo”.* Aquest concurs se solia fer al Casino, *“a la casa gran, la casa del poble, allà hi havia de tot, de dretes, d'esquerres, de mansos i de revoltosos”.*

Durant l'època del Carnestoltes cada dia se celebrava un ball o altre al Casino Llagosterenc. El màxims protagonistes n'eren els joves d'ambdós sexes i, també, al costat d'aquests, homes i dones més adults que volien participar de la gresca i la xerinola en unes dates tan propícies.

³¹ Josep Puig d'Asprer, advocat i polític, va néixer a Barcelona el 1870 i va morir a Madrid el 1938. Des de 1902 milità en les files del Partit Republicà Radical. En proclamar-se la República va ser escollit diputat per Girona i nomenat Governador civil de Lleida. El 1934 va ser nomenat director general de l'administració local i president de la Comissió Mixta de traspàs de serveis a la Generalitat.

³² Joaquim de Camps i Arboix, jurista, historiador i polític, va néixer a Girona el 1894 i va morir a Barcelona el 1975. Va milliar a Acció Catalana Republicana i va ser diputat al parlament de Catalunya (1931), alcalde de Girona (1934 i 1936). El 6 d'octubre de 1934 va proclamar l'Estat Català a Girona seguint l'exemple de Lluís Companys a Barcelona. El 1939 es va exiliar a França i després a l'Argentina. Va tornar el 1948 i va ser president de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials i membre de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

DONES

- Ajudeu a treure els presos.
- Penseu amb el dolor de les seves mares, esposes i fills.
- Penseu que son 30.000 els agafats que vol dir 120.000 familiars que sofreixen.
- Per humanitat, per amor, per caritat, els hi obrireu les presons si diumenge vinent

VOTEU LES ESQUERRES

NOTIFICACIÓ: Tots els electors de la candidatura d'ESQUERRA especialment aquells que per indisposició física o per viure a pagès, més ho necessitin, podran disposar gratuïtament d'un magnífic servei de cotxes-automòbils dirigit-se a la organització electoral de la localitat instal·lada al CENTRE REPUBLICÀ.

Imp. Manuel Comas

Llagostera, febrer del 1936.

Propaganda electoral dirigida a diferents col·lectius amb l'objectiu d'aconseguir el triomf pel Front Popular en les eleccions del febrer de 1936. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera.

Amenitzats per les millors orquestres i orquestrines de l'època, els balls de llavors eren certament atractius de veure. Entre d'altres hi havia el ball de la bomba, que era molt imaginatiu. A les senyores se'ls lligava, amb un cordill, un globus al turmell. Com que ballaven en parelles, els homes havien de procurar fer explotar, amb una bona trepitjada, els globus del màxim nombre possible de senyores i alhora, procurar d'evitar que el que portava la seva companya no fos malmès per cap contrinquant. Però aquest no era l'únic. També se celebrava el ball robat, en el qual es feien un nombre considerable de canvis de parella, tants com se'n poguessin fer, o el ball de l'ombrel·la, en el qual cada senyora en portava una i la parella havia de procurar de conservar-la en bon estat fins que s'acabés el ball.

AGRICULTORS!!

Les eleccions que es celebraran el dia 16, en les quals s'elegiran els homes que han de representar el Poble al Congrés de diputats, són d'una gran transcendència.

Les que es celebraran el 12 d'abril del 1931, tingueren la virtut d'enderrocar la Monarquia i implantar la República. Durant els dos anys últims, aquesta República ha quedat tan desfigurada que del règim que implantàvem aquell 14 d'abril memorable ja no en resta sinó el nom.

La nostra obsessió en les properes eleccions ha d'ésser la de reconquistar la República i ho lograrem si votem la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya.

Del triomf d'aquesta, depèn la derogació de la Llei del 2 de gener de 1935. Depèn la reposició en llurs cases i terres d'aquells masovers i arrendataris que han sigut injustament acomiadats. Depèn l'alliberament de trenta mil homes que hi ha a les presons d'Espanya, la major part d'ells innocents, i els que són considerats culpables, ho són d'haver defensat uns nobles ideals; d'haver-se oposat a la invasió feixista. Depèn el reconeixement de l'Estatut de Catalunya. Depèn la reconquesta de la República del 14 d'abril.

Són molts els factors que ens obliguen a votar dita candidatura; un d'ells, que la nostra Llei de Contractes de Conreu jugà un paper molt important en l'actitud dels honorables President i Consellers de la Generalitat el dia 6 d'octubre de 1934. Si la defensa de la nostra Llei costà a uns homes la pèrdua de la seva llibertat, tenim l'obligació moral de fer tots els possibles per a alliberar-los.

Votem la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya i contribuïm a retornar-los-hi la llibertat.

Votem la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya i votarem la Llei de Contractes de Conreu. Votarem perquè no es pugui acomiadar a cap masover o arrendatari, de llurs cases o terres, si no és per falta de pagament o que el propietari necessiti tals terres per cultivar-se les ell directament.

Votarem per tenir dret a revisar els contractes de preus excessivament elevats.

Votarem perquè l'arrendatari que faci un determinat nombre d'anys que treballi unes terres, tingui la llibertat d'adquirir-les en propietat, satisfent al propietari el valor de les mateixes.

Aquestes són les bases principals d'aquella Llei «revolucionària» que obligà als diputats de la Lliga a desertar del Parlament autònom, obligant-se d'aquells trenta anys i un dia de catalanisme; d'aquella Llei que, segons els senyors de l'Institut de St. Isidre, representa un atac a la propietat i a l'economia; d'aquella Llei que tornarà entrar en vigor si el dia 16 complim amb el nostre deure.

**Pel triomf de la democràcia! Per amor a l'autonomia!
Per humanitat! Per justícia!**

Voteu la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya!

La Junta del Sindicat Agrari.

Llagostera, febrer del 1936.

L'any 1934 va començar amb bones perspectives a Llagostera. La renovació total de la corporació municipal, d'acord amb la nova llei municipal, una llei que havia estat elaborada pel Parlament català, tenia un caràcter de reafirmació del republicanisme. A la vila l'estratègia electoral dels sectors republicans estigué centrada a derrotar sense pal·liatius els seus adversaris polítics, amb l'objectiu que no poguessin obtenir cap tipus de representació a l'Ajuntament.

L' Església i les eleccions

Esquerrisme i Religió

Es pretén fer creure que les esquerres anem contra la Religió. Amb aquesta intenció, s'arriben a fer afirmacions veritablement gratuïtes i mal intencionades, amb descarat propòsit de promouisme electoral.

En la coneixença de tothom, està la que ajunagué diumenge passat en la Fulla Parroquial, més atenta, pel que es veu, a captar vots, que a escampar les doctrines de Crist. Nosaltres per la nostra part, hi oposarem solament un testimoni que creiem irrefutable.

El Papa Pius XI en l'Encíclica *Quadragesimus Anno* va declarar: « Es veritat que hi ha hagut i encara hi ha ara, qui dient-se catòlic a penes es recorda de la sublim llei de la justícia i de la caritat, en virtut de la qual ens està manat, no solament a cada àl·l que li pertany, sinó també socórrer els nostres germans necessitats, com Crist mateix: que hi ha més qui abuse de la mateixa Religió i es cobreix amb el seu nom per a les seves agressions injustes per tal de defensar-se de les reclamacions completament justes dels treballadors.

No cessarem mai de condemnar aquesta conducta: aquests homes són la causa que l'Església immensament, hagi pogut tenir l'opinió d'ésser acusada d'inclinar-se de la part dels rics, sense començar davant les necessitats i estratègies dels que es trobaven com a desheretats de la seva part del benestar d'aquesta vida.»

Això està ben clar. No són les esquerres —ho diu el Papa— són els que en defensa d'interessos material, posen en joc l'Església i al·loquen contra d'ells les lres populars; són els que posen en el platet de la balança tot el pes de l'Església, per tal d'aconseguir millor pesada; són els mercaders que expulsats del Temple de Jesús hi han tornats a obrir la botiga, sense avergonyir-se de cercar la protecció del Temple, per a llurs interessos temporals, i no admetent-se que posant el Temple a la fira de foc ensulen nous Samsas perquè enderroquin el Temple, per tal de matar els fillatens que s'hi amaguen.

El Comitè del "Front d'Esquerres"

Llagostera, Febrer del 1936.

Imp. Suter—Sant Feliu de Guisole

Llagosterenques i Llagosterencs!

Com a acabament de la campanya electoral, per les eleccions de diumenge dia 16 de Febrer, de quin resultat en depen el que poguem veure refetes tantes llars malmeses i puguin retrovar-se tants d'essers estimats; de qué nosaltres catalans poguem fruit novament de la plena vigència del nostre Estatut d'Autonomia, de qué poguem arribar a un estat social més perfecte, mes just i mes humà, us convidem i us esperem al

MITING de propaganda electoral en pró de la candidatura del

"FRONT POPULAR D'ESQUERRES"

que celebrarem

DISSABTE DIA 15 DEL CORRENT A LES 6 I MITJA EN PUNT, AL
Cine Casino Llagosterenc

i en el que hi prendran part els destacats elements de la coalició
d'Esquerres en les comarques gironines, senyors

**Lluís Franquesa i
Miquel Santaló**

Dones! Catalanistes! Republicans! Esquerrans! No deixeu d'assistir-hi!

Per la victòria del FRONT POPULAR D'ESQUERRA.

Imp. Masot Casas

Llagostera, febrer del 1936.

Fou així doncs, que els republicans presentaren dues candidatures,³³ la d'Esquerra Republicana de Catalunya, amb un total de quatre candidats (entre els quals Marià Calvet i Miquel Casadevall), i la d'Unió Republicana Autonomista, amb 12 candidats (entre els quals Joan Nadal, Francesc Falivene, Camil Esteve i Emili Rissech). L'altra llista que es presentava era la Candidatura de Defensa Administrativa, que amb 12 candidats (entre els quals hi havia Salvi Presas, Màrius Sastre i

Francesc Barceló) obtingué uns 294 vots. Però les dues candidatures republicanes havien jugat hàbilment i havien guanyat la partida. Mentre que la primera comptabilitzà

³³ La Llei municipal de 1933 preveia pels municipis de menys de 10.000 habitants que el 65% dels llocs de representació s'atribuïen a la llista més votada i tots els restats a la llista que la seguia en segon lloc, menyspreant la resta de candidatures.

358 vots, la segona en sumà un total de 464. El triomf dels republicans fou absolut.

Malauradament però, l'evolució política del país va enrarir, progressivament, tota aquesta rauxa tan saludable per al conjunt d'una comunitat i de tot un poble. Les tímides polítiques de reformes que s'iniciaren l'any 1931 degradaren la situació fins que diferències insalvables entre el Govern de la República i la Generalitat de Catalunya varen fer que aquesta segona fos dissolta sense contemplacions. Un gir a la dreta en el marc de les altes instàncies governamentals de Madrid havia obert el que es coneixeria com el Bienni Negre, un període que tindria vigència entre l'octubre de 1934 i el febrer 1936.

Pel que fa a la repercussió d'aquests esdeveniments polítics, a Llagostera suposaren la destitució del govern municipal i el nomenament d'un nou consistori format en bona part per homes que havien estat rotundament derrotats en les eleccions de 1934.³⁴

Finalment, la convocatòria d'unes noves eleccions es fixaria per al dia 16 de febrer de 1936, moment en què la política d'aliances entre els radicals encapçalats per Lerroux i els de la CEDA (Conferencia Española de Derechas Autónomas), va començar a fer aigües per tot arreu. Escàndols financers i lluites polítiques d'alt nivell varen provocar que el President de la República, Alcalá Zamora, es decidís per una nova contesa electoral.

³⁴ Veure annexos.

³⁵ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Correspondència. 1936.

A resultes d'aquesta dinàmica inestable de les coalicions que formaven el govern, els partits polítics de l'esquerra s'havien organitzat sense perdre el temps. Arreu de l'Estat el Front Popular, i a Catalunya el Front d'Esquerres, es varen presentar a les eleccions amb totes les il·lusions del món. El seu optimisme estava plenament justificat. Després del desgavell polític dels darrers anys, la victòria electoral de les esquerres va ser contundent.

A Llagostera l'agitació política va ser present a la vila en aquell mes de febrer en què es debaten coses tan i tan importants i transcendents per als ciutadans d'arreu de Catalunya. Poques hores abans del dia clau, el dissabte dia 15 a dos quarts de set del vespre, al Cine Casino Llagosterenc hi havia convocat un *“mítin de propaganda electoral en pro de la candidatura del FRONT POPULAR D'ESQUERRES”*, acte en el qual hi prengueren part *“els destacats elements de la coalició d'Esquerres en les comarques gironines, senyors Lluís Franquesa i Miquel Santaló”*.³⁵

Finalment doncs, la recuperació de les institucions polítiques catalanes va tornar l'optimisme als més escèptics. A partir d'aquell moment però, la separació entre els sectors polítics d'arreu de l'Estat seria cada vegada més gran. Poc amics de més canvis i més transformacions socials, els que formaven part d'una tradició inequívocament jeràrquica i conservadora es començaren a organitzar. Lentament noves tensions afloraren de nou. El conflicte social estava latent, ningú sabia exactament quan, però pels que seguien l'actualitat política era evident que l'inici de la guerra estava al caure.

VIVÈNCIES DE LA GUERRA CIVIL

EL PROCÉS REVOLUCIONARI

Com a conseqüència de l'aixecament militar contra la Segona República i de la resposta popular que hi hagué en diverses àrees urbanes d'arreu de l'Estat, l'organització política del municipi Llagostera patí, en qüestió de dies, una profunda transformació.

Així, i en el mateix moment en què els membres del consistori varen passar a un segon pla, en l'avantguarda de la gestió política dels afers públics del municipi s'hi situà el Comitè Antifeixista, els membres del qual foren els encarregats de reorganitzar la vida del municipi en el nou context de guerra que vivia el país. La rereguarda seria, des de llavors, l'eix a partir del qual s'articularien unes polítiques que estaven fortament determinades pel moment històric que s'estava vivint.

En aquella fatídica segona quinzena de juliol de l'any 1936, com ho havien fet en d'altres ocasions, Antoni Maymí i els seus companys varen anar a banyar-se a s'Agaró, de manera que *"el 18 de juliol, que era un dissabte, vam haver de tornar a Llagostera amb un cotxe particular, perquè el tren petit havia deixat de funcionar. Hi havia uns cotxes que anaven de s'Agaró a Sant Feliu, en deien jardineres. Doncs amb aquell cotxe, descapotat, que era com una plataforma, varem venir fins aquí a Llagostera. Vam arribar a les nou quarts de 10 de la nit, cansats de banyar-nos i de fotre el burro per allà s'Agaró"*.

Però la diversió d'aquell cap de setmana havia passat a millor vida, ja que aquella nit i els dies successius es varen viure amb una mica de por.

Com cada estiu des de feia uns anys, la Paquita Bancells i alguns membres de la seva família havien anat a estiuejar a la casa que tenien a la Vall d'Aro, on en l'actualitat hi ha el municipi de Platja d'Aro. Els primers dies de la guerra doncs *"nosaltres ja teníem lo de la platja, i hi anàvem els estius, des de l'edat de 4 anys. Ja hi érem des de Sant Joan. Com que fins a la Conca tot eren pins, la nostra diversió era anar a buscar pinyons i a banyar-nos. Un dia va venir la meva àvia Balbina, que era molt nerviosa, exigent i espantadissa, i diu: 'Arreplega-ho tot!, arreplega-ho tot i marxem perquè ha esclatat la guerra'; i la meva mare, Anita Julià: 'Bueno, dona, no tan de pressa'; 'No, no, deixa-ho tot, deixa-ho tot'; 'No, no vull deixar-ho tot'. Era quan estaven fent el dinar, va agafar totes les coses i ens van venir a buscar amb un cotxe, l'avi Presas. Amb la mare espantada, i l'àvia que era espantadissa, al sortir de la platja: 'Alto!', uns milicians, amb aquells mocadors vermells. I nosaltres: 'Què passa mare, què passa?'; '...passeu, passeu!', i a l'entrada de Llagostera també n'hi havia, de milicians, que ens varen conèixer, i fins que vàrem arribar a casa"*.

A can Calvet també es va viure *"amb molta por. Estàvem enterats del que passava, però a casa hi havia la confi-*

ança de que es guanyaria, però llavors ja es va veure que la cosa anava més malament”.

Ben aviat el Comitè Antifeixista de Llagostera va fer sentir la seva presència. Amb data del 23 de juliol de 1936, es deixà escrit el següent:

“Els obrers als quals s’ha manat treballar aquesta setmana cobraran la quantitat mínima de 45 ptas, que els hi serà abonada per una comissió a l’Ajuntament en representació del Comitè Antifascista. Les obreres cobraran la quantitat de 20 ptas en concepte de setmanal (...). Estaran compresos d’aquesta obligació tots els empresaris, propietaris i patrons”.

³⁶ AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera.

³⁷ Modest Barceló Batlle (Sant Jordi 1880 – Llagostera 1938), gran propietari rural. Com moltes altres persones a qui se’ls suposava solvents va estar obligat a contribuir per sufragar obra pública.

³⁸ Eugeni Gurnés Bou (Llagostera 1907-Girona 1943). Xofer. Regidor a l’octubre de 1936 i alcalde el novembre del mateix any. El 1938 va al front. Patí exili i consell de guerra. Finalment fou sentenciat a mort.

³⁹ Josep Lloveras Casadevall (Llagostera 1909-Girona 1939). Pagès. Regidor de l’octubre 1936 a l’octubre de 1937. Posteriorment anà al front. Patí Consell de guerra i fou sentenciat a mort.

⁴⁰ Moisès Lluís Tarinas (Llagostera 1907). Paleta. Membre del Comitè Antifeixista. El 1937 era president de la CNT. Patí exili.

⁴¹ Josep Pairet Mayol (Llagostera 1893-Girona 1939). Carboner. Regidor de la CNT a l’Ajuntament el 21-10-1936. Patí Consell de guerra i fou sentenciat a mort.

⁴² Josep Abras Campderà (Cassà de la Selva 1892). Taper. Regidor de la CNT a l’Ajuntament el 21-10-1936 i fins a l’octubre de 1937. Torna a ser regidor el maig 1938. Patí exili.

Una altra de les primeres mesures que s’adoptaren per part del Comitè fou la confiscació de béns i diners per tal d’aportar recursos per al municipi. En aquest sentit, és il·lustratiu el document que va signat al dia 26 de juliol de 1936 i on es pot llegir el següent:

*“Aquest Comitè ha acordat senyalar-li la quantitat de dues centes cinquanta pessetes per cobrir les necessitats del moment les quals hauran d’ésser entregades a l’Ajuntament demà dilluns abans del migdia, advertint-li que de no acatar aquest mandat se li aplicaran les sancions corresponents”.*³⁶

Adreçat al senyor Modest Barceló³⁷ i signat genèricament pel Comitè, en el document hi consten els segells del Partit Nacionalista Republicà d’Esquerra de Llagostera, el “Sindicato de Trabajadores de CNT – Llagostera”, i també el de l’Ajuntament de Llagostera.

Dos mesos després, el 30 de setembre del mateix any, *“aquest Comitè Antifeixista es veu en la necessitat de posar-li a vostè la quota de dues mil pessetes a fi de pagar les milícies i als obrers parats d’aquesta localitat”.* Adreçada també al senyor Modest Barceló, en aquesta ocasió el document porta una única insígnia: Comitè Antifeixista – Llagostera.

Erigit en una de les figures més destacades del Comitè Antifeixista, Joan Escapa Mestres estaria al capdavant d’aquest organisme al costat de gent com ara Eugeni Gurnés Bou,³⁸ Josep Lloveras Casadevall,³⁹ Moisès Lluís Tarinas,⁴⁰ Josep Pairet Mayol,⁴¹ Josep Abras Campderà⁴² i Josep Seda Soler, tots ells de la CNT. Entre els individus

d'adscripció republicana que també formaren part del Comitè, cal fer referència a Marià Calvet Guàrdia⁴³ i Enric Pereferrer Viola.⁴⁴

La seu del Comitè Antifeixista fou primer a can Planta, a l'edifici amb el número 10 de la plaça Catalunya, i més tard al final del passeig Romeu, a la cantonada amb el carrer Canalejas, on més tard hi haurà el taller Casas. Pel que sembla la seu del Comitè estigué convenientment protegida amb sacs terrers tot formant barricades, de manera que es convertí en un dels centres neuràlgics de poder a la Llagostera de la rereguarda. Els homes del Comitè Antifeixista foren els autèntics instigadors de l'ordre revolucionari a la vila, fins al punt que durant uns mesos fou freqüent de veure'ls armats pels carrers de Llagostera.

Un article al diari *L'Autonomista* signat per Josep Calvet a mitjan de setembre, explica amb alguns detalls la celebració a la vila d'un *"festival popular a benefici de les Milícies Antifeixistes i Hospitals de Sang"*. El dia 12 doncs, tingué lloc aquest acte l'organització del qual *"va ser espontània per part de les nostres joventuts d'ambdós sexes"*. Segons l'articulista, jornades com aquesta són una mostra dels *"valors sorgits del poble i que ajudats coordinadament amb els músics, cantors, poetes, actors i tots els que participaren a l'acte, donen unitat i fermesa en aquesta hora històrica de la revolució a la que contribuïm tots els esperits liberals d'acord amb el Comitè local de Milícies Antifeixistes, que sap recollir i encaminar tots els afanys nobles i justos del nostre poble"*.

En el festival es va estrenar una obra teatral de Pere Parés Capallera. Josep Cavet ho explica tal com segueix:

"Considerem d'un notable interès, el remarcar que una de les obres teatrals titulada 'Albada Tràgica' es deu a la ploma del jove d'aquesta localitat Pere Parés, el qual llegí una de les seves poesies original i inèdita com l'obra esmentada que assolí un franc èxit. Allí mateix 'L'himne Antifeixista' cantat per les nenes, es deu al popular compositor local Josep Aguiló, que dirigí personalment la seva composició".⁴⁵

En l'experiència personal de Maria Esteve, *"els primers dies de la guerra no teníem noció del que era. Aquí a Llagostera de moment no es va conèixer res, va ser després, no gaire després. Llavors ja et vas començar a adonar del que passava, que va ser quan varen venir les represàlies, això sí, perquè jo me'n recordo que estàvem parant la fresca, i aquí, els que ens varen fer mal varen ser gent de Salt. No sé si eren del POUM, de la CNT, era un comitè, i varen venir, i al carrer de casa hi havia el director de la Caixa, i el van anar a buscar, i el portaven allà a davant on és ara a ca l'Aradas, i tots vàrem quedar ben parats i ben espantats. 'I què els hi faran, i què els hi faran', i no, no varen fer-li res. Aquests homes venien amb camions i armats"*.

⁴³ Marià Calvet Guàrdia (Llagostera 1888). Taper. Regidor per ERC del 1934 a l'octubre 1937. Regidor per la CNT. Patí exili.

⁴⁴ Enric Pereferrer Viola (Llagostera 1897-Girona 1939). Taper. Regidor per ERA i per ERC el 1931 i el 1934. Patí Consell de guerra i fou sentenciat a mort.

⁴⁵ AMG. Hemeroteca: *L'Autonomista*. 14-09-1936.

Però els esdeveniments d'aquells primers dies no s'acabaren amb aquest episodi. Un altre dels records fixats en la memòria de Maria Esteve és ben precís, ja que un altre dia, *“varen tirar l'església a terra. La mare s'estava fent la permanent allà a la plaça Catalunya, aquí on ara hi ha a can Margarit, i jo m'estava allà a la porta que l'esperava, i vaig veure passar un camió amb nois d'aquí Llagostera, disfressats de capellà, i portaven totes les imatges. 'Mare, mare, guaita, passen tot de nois en un camió ben ple d'imatges de la Mare de Déu que va per avall'; 'Entra a dintre!'. Vàrem baixar de seguida les cortines i ens vàrem quedar a dintre. I varen anar-ho a cremar allà a baix, a davant d'El Carril”*.

Josep Vilallonga, un jove que en aquells moments tenia 16 anys, es dedicava a fer de barber a can Seda, una barberia que estava situada al carrer Almogàvers. Tal com ell mateix recorda, *“jo feia d'aprenent de barber, els dissabtes i diumenges, perquè eren els dies que venia més gent. Venien molts bosquetans, el dissabte plegaven de bosc, ja que hi anaven a fer carbó. Portaven una barba llarga i tal com venien, primer anaven fins a la barberia”*. Generalment *“plegàvem molt tard”*, de manera que *“anàvem a dinar a les tres o així. A la vigília de Sant Jaume vàrem sortir al carrer: 'Què passa?!', 'Què passa?!', tots els de la barberia. Baixaven camions que treien lo de l'església i ho portaven per allà baix en un descampat i ho cremaven. El fet és que varen passar*

moltes vegades. Això era el que vaig començar a sentir en relació a la guerra”.

Paquita Bancells va poder veure la mateixa escena una vegada i una altra des de dalt els quatre cantons –ja que aquells individus realitzaren diversos viatges sempre amb el mateix propòsit–, a les cantonades que es formen entre els carrers Ganix, Sant Feliu, Joan Maragall i Àngel Guimerà. Fou en aquest indret on va poder reconèixer un dels nois del poble que anava vestit de capellà. Aquest jove era en Tinus,⁴⁶ *“era d'aquells que quan deien: 'Fem això?'; 'Fem això!'; 'Fem allò'; 'Fem allò', i el varen matar per això eh!, li deien: 'Anem a cantar caramelles?'; 'Anem a cantar caramelles!'; 'Anem a desembarrassar l'església?'; 'Anem a desembarrassar l'església!', van anar-hi, es van vestir de capellà, però no és que fos dolent, era d'aquells que mira...”*. El cas és que múltiples objectes de l'església foren extrets del temple religiós i cremats a les immediacions d'El Carril.

A partir d'aquell moment els sectors progressistes de la vila es varen mobilitzar amb una certa rapidesa, reaccionant enèrgicament a la manera com s'estaven desenvolupant els esdeveniments. Seguint amb el relat de Maria Esteve, *“el pare i molta gent d'aquí el poble, que no eren catòlics, varen fer com una espècie de barricada amb sacs, i anaven allà, a davant de l'església, als escalons, i no deixaven passar als de Salt. I feien torns, uns de dies, els altres de nits, els altres de tardes i els altres de matins. Perquè el pare sempre els deia el mateix: 'Aquí dintre hi ha molta cosa, tanqueu l'església i guardeu això d'aquí dintre'. No el meu pare sol, tots ho deien: 'Que això un altre dia pot servir per moltes coses, no s'ha de fer*

⁴⁶ Florentí Homs Jovanet (Llagostera 1903-Girona 1939). Taper. Pati Consell de guerra i fou sentenciat a mort. No havia tingut responsabilitats polítiques.

malbé' els hi deien. I els de Salt, el que volien era destruir l'església, i quan varen baixar la guàrdia, varen venir un dia i ho varen fer malbé tot. I llavors saps què hi feien, hi feien foc, i hi donaven el que ens tocava cada setmana o cada mes, ho havíem d'anar a buscar allà, allò era un magatzem de queviures".

Josep Arbusé també acabà essent un testimoni d'excepció d'aquells dies de revolta. Lector de *La Vanguardia* com era, va ser a través de les pàgines d'aquest diari que es va assabentar de l'evolució dels esdeveniments a Barcelona i a la resta de l'Estat. També en una de les visites que va fer a vila aquells dies de juliol, va veure com els milicians armats —entre els quals n'hi havia del poble i n'hi havia de fora—, vigilaven atentament i diligent la plaça Catalunya, amb barricades en alguna de les seves quatre cantonades.

Com que les coses anaven com anaven, Palmerín Bancells va prendre la iniciativa. La Paquita Bancells explica que *"les monges estaven tancades -a casa seva- i espantades, i el pare va anar-hi i els va dir: 'Mireu, no us espanteu, agafo la camioneta al vespre i us portaré a la platja, us portaré de tot per menjar, us tancaré allà, no us moveu fins que haurà passat tot aquest garbugi, no ho sabran pas que sou allà'.* Al vespre hi va anar, però una de les monges, després d'agrair-li la seva proposició, li va dir que *"els familiars s'han posat en contacte i, a més, la nostra superiora ens ha dit que no ens movem. Al final, en 24 hores els familiars les varen venir a buscar"*.

Segons es pot llegir a *L'Autonomista*, una notícia fa referència al fet que: *"Amb elements de la CNT es procedí a*

la incautació de l'ex-convent d'ensenyança de les "Germanes Carmelites".⁴⁷

Però les represàlles dels milicians encara no havien acabat. Paquita Creus, que llavors ja vivia al carrer Girona, va presenciar un fet insòlit que no ha oblidat mai més. Mentre passejava pel poble, *"jo no sé on anava, un dia vaig veure un capellà que va saltar per un terrat i el perseguien, eren els de la FAI deien, els de la FAI però jo, com que no sabia de què anava...; Aquell home va saltar, no anava ni vestit de capellà, va saltar pel terrat de casa seva i va agafar el carrer Santiago Rusiñol, i deien: 'Aquests són els de la FAI, has vist com el seguien!'. Aquest noi era de can Parera,*⁴⁸ *no sé ni com es deia. Aquesta gent havien vingut de pagès, havien vingut de can Parera, i els va quedar aquest nom".* Sembla que finalment aquest jove va ser ferit per un tret. Un altre lloc on van haver-hi incidents, segons el que havia sentit dir la Paquita Creus, fou *"baixant el carrer Barcelona, que hi ha dues cases que en deien a can Boada. Allà també hi havia un capellà, mossèn Leandre, i deien que l'havien anat a buscar un dia al vespre. Varen dir si l'havien mort, però ni es va veure mai més aquest capellà ni..., deien que els anaven a buscar per les cases"*. Finalment, Leandre Mir Puignau, mossèn de can Boada, vivia entre can Boada, al veïnat de Llobatera, i la casa dels Boada al

⁴⁷ AMG. Hemeroteca: *L'Autonomista*.18-08-1936.

⁴⁸ Es tracta d'Emili Lloberas Raurich (Llagostera 1886-1977). Ordenat sacerdot el 1911. L'any 1936 vivia amb el seu germà Modest, propietari rural, i quatre germans més solters a la casa propietat de Narcís Gotarra del carrer Major. La família havia viscut a can Parera del veïnat de Panedes.

Mossèn Ramon Carbó al centre del grup de la comunió solemne de 1931. AMLLA. Col·lecció Ajuntament de Llagostera. Autor: V. Fargnoli.

carrer Barcelona. Allà mateix fou detingut, el dia 3 de setembre de l'any 1936. Acabaria essent executat a la carretera de Bell-lloc a Romanyà, als límits de can Maymí. Fou en aquesta zona on es va trobar el seu cos sense vida.

A part de mossèn Leandre Mir, a Llagostera hi hagué altres religiosos que foren represaliats. Maria Esteve recorda que un altre fou “mossèn Ramon, que era el rector”, i l'altre va ser el vicari que l'acompanyava. Poc després

dels fets es va saber que “a la plaça de la Llibertat, em penso que els varen afusellar allà. Els varen fer sortir, que mossèn Ramon es va fer el pipí a sobre, i allà els varen afusellar a tots dos, em penso que va ser allà, si més no s'havia dit, però jo no puc pas confirmar-ho. El cas és que tothom se'n va enterar, petits i grans”.

Mossèn Ramon Carbó Tenas era el rector de la parròquia de Sant Feliu de Llagostera des de 1928. Llicenciat

Mossèn Josep Balmaña Domènech amb els seus familiars Cabarrocas Balmaña al pati de la Torre Albertí l'any 1924. AMLLA. Fons L'Abans-Llagostera.

en Teologia, Ramon Carbó va ser detingut el dia 22 de juliol de l'any 1936. Fou tancat a la caserna d'artilleria de Girona, que feia de presó. Un mes més tard, el dia 22 d'agost el portaren de nou a Llagostera "amb el pretext de desxifrar un document antic". Finalment fou executat en ple veïnat de Panedes. Al seu costat hi havia en Josep Puigdevall Barneda, vicari⁴⁹ de la parròquia de Llagostera des de feia sis mesos. Fou empresonat i executat juntament amb mossèn Carbó.

Una altra de les persones religioses represaliades va ser un germà de la Salle, Salvi Tolosà Alsina.⁵⁰ Pel que

⁴⁹ L'altre vicari era Esteve Murlà Campasol (Sant Esteve d'en Bas 1890-? 1940). Pel que sembla es pogué escapar, tot i que morí el 1940. S'ignoren les circumstàncies.

⁵⁰ Salvi Tolosà Alsina (Cassà de la Selva 1880-Llagostera 1936). Conegut com el germà Onofre, tenia un germà casat a can Nadalet de Bruguera de Llagostera.

sembla, aquest germà es passejava tot esperant el tren a l'estació de Llagostera vestit de paisà. Fou llavors quan un dels milicians de la vila va sospitar d'ell i el va detenir. Va ser mort a mig camí de la carretera de Llagostera a Vidreres entre el 24 i el 25 d'agost de l'any 1936.

Finalment, el darrer dels religiosos represaliats a la vila llagosterenca fou Josep Balmaña Domènech. Aquest clergue, natural de Llagostera, era el rector de Santa Seclina des de l'any 1912. L'estiu de 1936 va ser detingut, pel que sembla, amb la intenció de ser afusellat. Quan era conduït cap al cementiri de Llagostera es va poder escapar i es va amagar a casa seva mateix, a can Guardiola, únicament amb forats de trets a la sotana. Tres anys més tard, el 1939, s'estava refugiat a casa les Germanetes del Pobres a Girona on el sorprengué el bombardeig de les tropes nacionals que la ciutat va patir el dia 1 de febrer i a conseqüència del qual va morir.⁵¹

⁵¹ Josep Clara, "Girona sota les bombes, 1936-1939". *Revista de Girona* (1983). Per a més informació sobre la repressió a membres del clero veure el llibre de Mn. Josep Mª Cervera *Testimoniatge de Fe i de Fidelitat (Els preveres de la diòcesi de Girona víctimes de la revolta del 1936)*.

⁵² Francesc Santaaulària Faxedà (Sant Privat d'en Bas 1881- ? 1940) APLL. Cuestionario de los hechos ocurridos en las parroquias y archiprestados de la diócesis de Gerona con motivo del Movimiento Nacional de 18 de julio de 1936.

⁵³ Emili Cantal Barris (Llagostera 1900-1984). Veure *Diari d'Emili Cantal 1939-1940*. Memòria. Records i Testimonis, 2.

Francesc Santaaulària, capellà de Panedes, va ser buscat però sense èxit i el 1939 es pogué reincorporar al seu destí.⁵²

Tal com recorda Paquita Bancells, va ser durant aquells dies de dures represàlies que es va dir: *"Si ho té fulano, les coses, els objectes bons de l'església..., i aquí a la plaça Catalunya, a can Cortina, els de la CNT els hi varen embargar la casa. Allà hi varen posar la creu i altres objectes en exposició. Com que n'hi havia que deien que s'ho havien venut..., i la creu torna a ser a l'església"*.

De fet, la successió dels esdeveniments no va tenir aturador. Amèlia Calvet llavors anava a aprendre de cosir amb Maria Masgrau, la muller d'Emili Cantal,⁵³ que era fuster. Aquest, que juntament amb la seva muller tenien el seu domicili a la plaça Campmany, s'havia destacat per ser una persona amb idees clarament republicanes. *"Aquesta senyora era modista de roba blanca, feia camises d'home, camises de dona, camises de dormir..., en deien de roba blanca. On avui hi ha l'Enrenou, aquest senyor hi tenia una fusteria, doncs llavors la varen col·lectivitzar, com que el seu local era més gran, ho feien tot allà"*.

Pel que fa a les col·lectivitzacions, Maria Esteve explica que *"a la part metal·lúrgica hi varen incloure mecànics, electricistes i llauners, i treballaven al passeig Romeu, a can Casimiro, que era un bar. Era una col·lectivització que tots havien d'anar-hi a treballar"*. A més d'aquestes però, n'hi havia d'altres repartides a diferents indrets

i locals del poble. Per exemple, es pot fer esment a la col·lectivitat del sector de la construcció, que tenia la seva seu al Vinyot, a tocar del carrer Fivaller. La col·lectivitat del suro, en canvi, era al carrer Constància, i la dels transports estava situada al carrer Camprodon, de manera que tenia la seva seu central al garatge de can Font.

En relació a la dinàmica col·lectivitzadora, *L'Autonomista* recull una notícia relacionada tal com segueix:

*“El 19 de febrer, els paletes i manobres de Llagostera varen demanar la col·lectivització del seu ram i el Consell d'Economia ha informat favorablement a la petició, pel qual motiu s'ha creat a aquella població l'agrupament del conjunt de la indústria del ram que el formaran els ciutadans següents Andreu Ragolta, Robert Soler, Corrius i Portes, Pere Amargant, Joan Font, Messies Quintana i Pere Vicens”.*⁵⁴

En l'àmbit de les relacions laborals, l'experiència que va viure Antoni Maymí és il·lustrativa de com varen anar les coses a la vila. Segons afirma, *“tothom estava espantat eh, que si vaig a treballar, si no hi vaig, i a l'últim l'amo diu: 'Nois, ho sento molt però jo haig de tancar abans no s'acabi tot això. I va venir el comitè i els va fer tancar. Llavors va venir el comitè d'Orriols, i aquest va ser el que ho va empastifar tot. Eren com bojós, varen entrar a totes les cases, van agafar tots el quadres de sants i dimonis i tot això'. Me'n recordo que la mare els va donar un sant Crist alt, de pedra. I la mare, que tenia molta fe amb la Mare de Déu del Carme, va amagar-ne un retrat que encara el tinc jo, encara el guardo”.*

La setmana del 20 al 25 de juliol Maymí es va veure forçat a canviar de feina. Fou així doncs, que *“me'n vaig anar a treballar a la brigada, on hi havia paletes, mecànics, manyans, fusters, tot era la col·lectivització. Potser n'hi havia 20 o 30 d'homes, perquè és l'única feina que hi havia, anar a arreglar i netejar recs, anar a tirar capelles a terra”*, com per exemple *“la capella del cementiri, que la brigada la va tirar a terra, perquè l'Ajuntament ho va manar, o el comitè, que era com un altre Ajuntament”*. Una altra de les intervencions de la brigada va ser l'enderrocament *“d'una casa que sortia, que feia nosa, a davant de cal Grec, al carrer de l'Hospital, també vaig anar a tirar-la a terra”*.

Un dels projectes més ambiciosos d'aquell estiu va ser encapçalat per *“un tal Moisès”*⁵⁵ *que estava a l'Ajuntament i estava a tot arreu aquest, vam anar a fer pous de tres metres d'amplada, que volia fer un gran regadiu en aquell pla d'aquí baix a la Torre, que encara hi ha els pous però no serveixen per res. Va ser un fracàs rotund. Allà l'aigua es trobava a pocs metres, doncs jo anava amb el motor a enfondir, ja que als dos metres ja hi havia aigua i s'havia de bombar, i eren motors de can Pau Jacob, que els varen requisar”*.

“Però jo era mecànic, i volia fer de mecànic, i va ser així que em vaig fer voluntari”. Així, al final de setembre *“vaig fer els passos per entrar a treballar en algun lloc*

⁵⁴ AMG. Hemeroteca: *L'Autonomista*. 11-06-1937.

⁵⁵ Moisès Lluís va ser membre del Comitè Antifeixista, però no va tenir responsabilitats com a regidor de l'Ajuntament. Veure nota núm. 39.

a Barcelona, que jo hi tenia una germana casada a Barcelona, hi tenia un refugi, i va ser com vaig entrar al Centre de Dependents, una espècie de sindicat o d'empresa que donava feina a qui no en tenia, repartia el personal i a mi em varen posar a can Renault. Vaig presentar el carnet de la CNT, i van veure que era de 1931, de la República: 'Collons, si ets un veterano tu', ja que allà tots eren sindicats de l'any 1936, excepte algun del 1935, i jo tenia 22 anys". Val a dir, per tant, "que la data aquesta va tenir molta força". I allà li varen dir: "Porta els que vulguis", a treballar, i "vaig portar-ne dos d'aquí Llagostera, en Delfí Mallorquí i en Jaume Masnou, i de Cassà, que jo no el coneixia de res, només d'allà a la Sala d'en Galà", Antoni Maymí va reclutar a Josep Armangué. Així, tots tres es dedicarien a la fabricació d'armament per a una guerra que aquells primers mesos estava molt renyida.

L'arribada del mes d'octubre va comportar tota una sèrie de canvis en l'estructura del poder a les màximes instàncies institucionals de Catalunya. Després d'haver perdut l'embranchida inicial, a poc a poc les organitzacions obreres s'havien vist relegades a un segon pla. Així, amb el decret del dia 9 d'octubre del 1936, amb un cop d'autoritat de la Generalitat recentment restituïda, aquesta promulgava la necessitat que arreu del país es constituïssin novament els ajuntaments que havien patit sorts diverses d'ençà del mes de juliol del mateix any. Amb la desaparició del Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA) pocs dies abans doncs, es tancava una etapa clau per entendre el procés de transformació

social que s'havia viscut en múltiples viles i ciutats de Catalunya.

Durant aquells tres mesos els comitès antifeixistes locals, amb més o menys entesa amb els membres dels ajuntaments de cada municipi, foren l'autèntica autoritat del moment. Impulsors de mesures revolucionàries que buscaven nous models organitzatius, i malgrat que a vegades varen cometre errors de càlcul i de gestió importants, el que és innegable és que els membres d'aquests comitès varen tenir un protagonisme essencial al llarg de l'estiu de 1936. Compromesos amb el canvi social, els integrants d'alguns comitès locals es varen veure involucrats en fets violents que acabaren estigmatitzant tota la resta d'una manera o d'una altra però molt especialment, sobretot, certs comitès concrets que, segons s'ha dit sempre, foren els autèntics responsables de represàlies i de saquejos indiscriminats.

En realitat però, cal tenir present que en l'apogeu dels comitès antifeixistes cada comitè tenia, a la seva vila, una autoritat pràcticament absoluta, gairebé inviolable. Davant d'aquest fet, és altament probable que les visites de milicians de poblacions veïnes, fos amb la intenció que fos, tinguessin més d'una complicitat amb milicians, en aquest cas, de Llagostera. I és que la dinàmica dels esdeveniments violents que ocorregueren a la rereguarda s'han d'entendre a partir d'una òptica que transcendeix el propi comitè local i, també, el municipi.

Així, partint de la base que hi hagué una provada complicitat d'individus de diferents comitès, és a dir,

de poblacions diverses, és més adequat parlar d'una espècie de comitè intercomarcal que, pel que sembla, no va existir mai d'una manera explícita i organitzada. Així doncs, s'està fent referència a l'existència d'un gran comitè repressiu que havia de tenir enllaços en diferents punts de les comarques, de manera que hi operaren únicament a nivell repressiu fruit de la correlació de forces resultant de les darreries del mes de juliol de l'any 1936. És important destacar, també, que aquests elements violents varen ser una minoria respecte al conjunt de la població i, alhora, dels sindicats i els partits de l'espectre polític de l'esquerra que integraven els diferents comitès antifeixistes locals.

Amb la derogació del CCMA el 4 d'octubre d'aquell any, seguida de l'automàtica restitució de la Generalitat de Catalunya, un dels objectius primordials radicava a reorganitzar els ajuntaments a partir dels paràmetres d'abans de l'esclat de la guerra. Tanmateix però, aquest objectiu va trigar una mica a aconseguir-se. La realitat fou que en múltiples municipis catalans alguns dels membres que havien format part dels comitès antifeixistes, en ser dissolts com a tals, es reintegraren a la política municipal passant a formar part de l'Ajuntament, de manera que molts es convertiren, entre els mesos d'octubre i de novembre de 1936, en regidors —malgrat que el procés i la situació resultant variarien en funció de cada localitat. Aquest fet, lògicament, els va permetre de seguir gestionant els afers públics, almenys fins als Fets de Maig de 1937, moment en què l'afebliment definitiu dels sectors més radicals, políticament parlant, va permetre de reequilibrar, una vegada més, la correlació de forces polítiques en el si de la rereguarda. En alguns casos certs membres dels comitès

seguien com a regidors dels municipis respectius, ben bé fins pràcticament a les acaballes de la guerra.

En el si del municipi de Llagostera la configuració de l'Ajuntament el dia 21 d'octubre del 1936 fou la següent:

Alcalde-President:

Joan Escapa Mestres (CNT)

Regidors:

Josep Casadevall Lloveras (CNT)

Josep Abras Campderà (CNT)

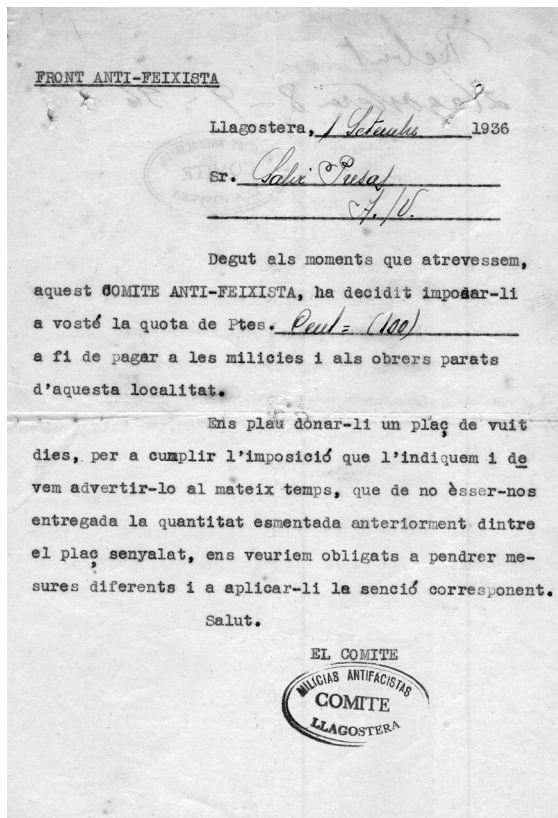
Llibert Bayó Vendrell (CNT)

Josep Payret Mayol (CNT)

Eugeni Gurnés Bou (CNT)

Uns dies més tard, el 5 de novembre, cinc regidors d'Esquerra Republicana de Catalunya s'incorporaren a l'Ajuntament: Santiago Vila Soteras, Emili Rissech Gispert, Joan Mir Joan, Josep Creus Peraferrer i Pere Argelés Gotanegre.

El dia 24 de novembre de 1936, després de les dimissions de Joan Escapa i de Josep Payret, hi ha alguns canvis pel que fa a la representació de la CNT a l'Ajuntament. Mentre que per una banda s'incorporen al consistori Fermí Brunsel Sagué, Pere Pujol Breix i Martí Albertí Esteve, per l'altra cal fer notar que Eugeni Gurnés passa a ser nomenat Alcalde-President del Consell Municipal. Si bé no necessàriament com a alcalde, Eugeni Gurnés estarà vinculat a l'Ajuntament fins el 10 de maig de l'any 1938, moment en què s'incorpora al front.

El Comitè Antifeixista imposa quotes periòdiques a algunes persones que considera amb possibilitats econòmiques. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Expedient d'expropiació dels terrenys del Puig del General, 1947.

Pràcticament des de mitjan d'octubre doncs, des de la institució municipal la gestió política en relació a diferents afers que afectaven la vila seguia el seu curs. Un dels projectes que més entusiasmen les autoritats del poble era un motiu de preocupació constant. En la sessió ordinària del 15 d'octubre Francesc Falivene va explicar “la visita que efectuà a l'arquitecte municipal Sr. Deu per a que entregués els plànols de l'avantprojecte d'Escoles, la qual cosa, a pesar dels diversos requeriments no s'ha pogut aconseguir, de manera que els plànols es troben pendents de formació actualment”. Uns dies més tard, en la sessió ordinària del 5 de novembre, hi consta que “els plànols de les Escoles ja estan construïts i poden recollir-se”.⁵⁶

Altres disposicions mostren una normalitat que denota, clarament, un canvi en la manera de fer política respecte a èpoques anteriors. Així, en la sessió del dia 10 de novembre es dona compte del fet que caldrà “procedir a l'arrencament dels arbres polls que hi ha en l'antic camp de futbol del Mas La Torre, finca incautada, per a convertir els terrenys de cultiu”. Pel que fa a les incautacions, ja en la sessió prèvia del dia 13 d'agost s'explicava que, en funció d' “una comunicació del Sr. Miquel Santaló com a Comissari Delegat d'ensenyament de la Generalitat, s'acorda evacuar les dades que demana relatives a locals incautats per aquest Ajuntament, cabuda material i condicions i altres”.

La finca de la Torre Albertí fou incautada durant els primers mesos del període revolucionari. Va ser a la casa pairal de la Torre, al carrer Barcelona, on a finals de 1937 s'hi va instal·lar el Museu de Llagostera. Tal com es pot llegir a *L'Autonomista* en un article signat per Rafael Mas:

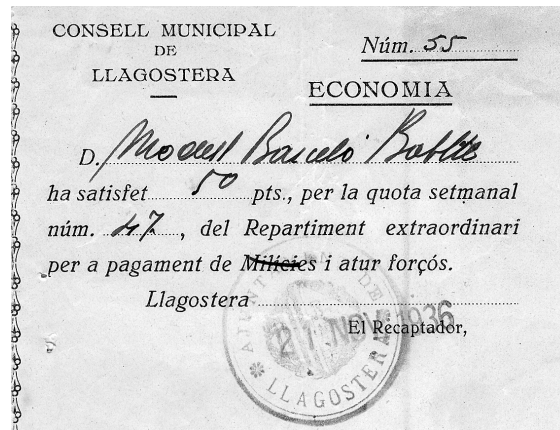
⁵⁶ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Esborranys actes del Ple. Es tracta del projecte de les escoles al Puig del General, construïdes durant la guerra per la Col·lectivitat Obrera de la Construcció.

“A l’iniciativa de l’actual Alcalde d’aquesta localitat, el distingit company Santiago Vila, s’ha portat a terme el Museu de Llagostera, el qual serà inaugurat dintre pocs dies. Dit Museu està instal·lat a l’antic casal de la Torre Albertí (...). S’han reformat acuradament els seus compartiments sense perdre en el més mínim caràcter de l’època instal·lant-se en ells una infinitat d’objectes de valor artístic i arqueològic que sense aquesta desinteressada intervenció probablement s’hauria perdut”.⁵⁷

Aquest museu constava d’unes set sales, en les quals s’exposaren armes dels indígenes de l’illa de Fernando Poo i objectes bèl·lics de la Primera Guerra Mundial, objectes volcànics de la comarca d’Olot, dibuixos, mobles vuitcentistes, peces arqueològiques, mostres dissecades de la fauna del país i també quadres a l’oli de mossèn Josep Gelabert.⁵⁸

Finalment, en la sessió del dia 22 de desembre es fa esment a una nova incautació: *“S’acorda requerir al veí Miquel Gandol en rep. de F. Barceló, per a que a partir del dia 28 de l’actual deixi a la disposició d’aquest Consell Municipal el Cine instal·lat en un dels locals del Casino Llagosterenc d’aquesta i que als efectes de la seva explotació es nomeni una Comissió presidida pel Conseller Mir”.⁵⁹*

Era obvi que es tractava d’una època radicalment nova. En aquest sentit, en la sessió extraordinària del dia 21 de novembre de 1936, i com que *“havia sigut assassinat a Madrid en Bonaventura Durruti i prescindint de l’ideologia política i en mires únicament al treball que ha portat a cap”,* el president *“proposava consti en acta el profund sentiment de la Corporació per la seva mort i adherir-se al dol assistint*

Les imposicions extraordinàries continuen després de la dissolució del Comitè i serviran per sufragar les obres de les escoles del Puig del General. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Expedient d’expropiació dels terrenys del Puig del General, 1947.

a l’enterrament”. Val a dir que aquest text escrit a màquina va ser canviat posteriorment a mà, de manera que es va treure la paraula “assassinat” i s’hi va escriure el següent: “mort en el front en compliment del seu deure”.⁶⁰

⁵⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *L’Autonomista*. 16-12-1937.

⁵⁸ La Junta del Museu Municipal és nomenada el 6 de desembre de 1937 i està formada per: Alcalde, com a president, el conseller de Cultura, el professor de l’escola de Belles Arts i el director de l’Escola Graduada com a vocals nats, Rosa Bagué i Rober Soler pel sindical UGT, Josep Calvet per ERC, que actuarà de director de Museu i per la CNT dos representants que seran nomenats posteriorment.

⁵⁹ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Esborranys actes del Ple.

⁶⁰ AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Esborranys actes del Ple.

El dia 30 d'octubre de l'any 1936 un nou esdeveniment va marcar profundament la vida quotidiana de la rereguarda. En aigües del golf de Roses hi va fer acte de presència el creuer facciós conegut com el "Canarias". El vaixell, que tenia una gran capacitat mortífera, va obrir foc sobre Roses, de manera que va generar una sensació de pànic i de terror a Roses i altres poblacions de la província. Ràpidament la notícia d'un possible desembarcament a la rereguarda de l'exèrcit franquista va fer tremolar tothom.

La reacció visceral a aquesta amenaça no es va fer esperar gaire temps. Una espontània mobilització de milicians va desembocar en una repressió ferotge contra aquelles persones que representaven tot allò que el procés revolucionari dels mesos anteriors havia pretès destruir, és a dir, l'exclusivitat en la gestió del poder, la diferenciació social i els privilegis basats en criteris essencialment econòmics. Així, en una atmosfera d'apassionament i revenja, s'assaltaren les presons de Girona, Olot i Sant Feliu de Guíxols, fet que propicià una nova onada repressiva en plena rereguarda.

A Llagostera, com en tantes d'altres localitats, les conseqüències del bombardeig de Roses es manifestaren ben aviat. El cas és que, *"el dia de Roses, varen agafar tots els de dretes i els varen anar a tancar a davant de les*

Peixateries Velles, en un local que hi havia l'escola de les noies –el pati del centre educatiu era precisament al costat de les Peixateries Velles-, *i els varen tenir tancats allà, potser una nit. Em sembla que l'endemà ja els varen deixar anar*".

Segons el testimoni d'Amèlia Calvet, els milicians de Llagostera *"varen agafar en Roquet, en Ramon Regàs⁶¹, i a uns quants d'altres que deien que eren feixistes, diguem-ho així, i els varen posar al col·legi que hi havia de les nenes, allà dalt. Hi van tancar tots aquests homes, hi feien guàrdia, i deien que venien comitès de fora. Era perquè no els fessin res, com per protegir-los. Això sí que ho havia sentit a dir. I em penso que alguna vegada, familiars d'aquests homes ens havien donat menjar perquè els hi portéssim. Probablement hi van estar tancats cap a una setmana*".

Tal com recorda Maria Esteve, semblava *"que entraven per Roses, i tothom estava molt esverat. Tothom tenia molta por, va haver-hi molt de pànic*".

A mesura que les necessitats que tenien els milicians i els soldats del front es feren evidents, des de la rereguarda les dones es varen anar mobilitzant, instigades clarament per les organitzacions polítiques i sindicals, amb la finalitat que s'impliquessin activament en una feina que tenia un caràcter d'absoluta voluntarietat.

Les germanes Esteve foren algunes de les joves llagosterenques que varen participar en aquests tallers. Així,

⁶¹ Francisco Roquet Carreras (Sant Feliu de Buixalleu 1886-Llagostera 1955). Fabricant de taps. Ramon Regàs Rodó (Arbúcies 1907-Llagostera 1996). Nomenat pel Governador regidor de l'Ajuntament el 1935. També foren tancades altres persones, com ara Miquel Rodó Frou, Joan Gironès, Enric Puigmolé Sureda i Francesc Barceló Ventura.

Mentrestant Maymí seguia treballant a can Renault, a la ciutat de Barcelona, on es dedicava a fer de “mecànic de bombes, ja que la casa Renault va deixar la feina dels cobxes, i varen muntar un taller per fer armament, per fer obusos. I vàrem fer bombes, granades, canons antiaeris que eren de ferro colat, bombes de morter, que eren com una bomba d’aviació però en petit, molt petites, amb ales i tot”.

“Recordo que va ser el dia 19 d’octubre de 1936 que em varen donar el carnet d’imprescindible, és a dir, que si la policia et trobava et deia: ‘Amb aquesta edat que tens, hauries de ser al front tu!’”. Antoni Maymí els ensenyava aquest carnet i els deia: “‘Jo sóc imprescindible, no puc anar-hi al front jo, haig d’estar treballant’. Per mi aquell carnet me semblava que era...; Una vegada, en una redada que varen fer, i jo m’hi vaig trobar al mig, al carrer Salmerón, vaig ensenyar el carnet i em varen dir: ‘A veure les mans?, aquest noi és veritat, treballa a la

indústria’. Perquè sempre et queden les mans una mica confoses, els pòmuls aquests sempre són més negres que lo altre”. I Maymí li va dir: “‘Mirin, si volen els portaré al carrer Còrsega, que és on treballo’; ‘No, no, no’”.

“Allà al carrer Còrsega, tots els veïns estaven ben esverats. ‘Que si vindran els bombardejos’, que sí aquí, que sí allà. El taller però era un garatge com un altre, no es veia res. Inclús hi varen treballar francesos allà, voluntaris que venien de França”. A can Renault “es feien tres torns. De les sis del matí a les dues, de les dues de la tarda fins a les 10 de la nit, i de les 10 a les sis del matí. I cada setmana els canviàvem, i ens donaven 110 pessetes, 110 pessetes setmanals. Jo, abans de la guerra, a can Pau Jacob cobrava un duro cada dia, i allà me’n donaven 22. En vaig tenir per pagar la pensió a la meva germana, per enviar-ne a la meva mare, i per anar fent”.

EN DIRECCIÓ AL FRONT DE GUERRA

Però mentre aquest jove llagosterenc se sentia afortunat per com li anaven les coses en aquells anys incerts i convulsos a Llagostera, ja l'any 1937 d'altres joves de la vila varen ser mobilitzats per anar al front, és a dir, per anar a combatre a primera línia. Josep Arbusé, que seguia vivint al Molí d'en Companyó, al veïnat de Creu de Serra, va *"començar a sentir que al no haver-hi prous voluntaris, s'hauria de cridar alguna lleva"*.

"A mi em varen cridar com a lleva. Vaig haver d'anar a Girona, en aquell edifici —a l'antic convent de Sant Francesc, en ple barri del Mercadal. Nosaltres anàvem i veníem de Girona, almenys tres vegades: 'Torneu demà', et deien. Anaves allà, a veure el que havies de fer, i tots apa, tota la gent a agafar el tren i cap a Llagostera altra vegada, que potser érem una vintena. Un cop inscrits doncs, vàrem haver de tornar a casa".

"El dia que ho varen tenir tot organitzat, ja sense tornar a casa, vàrem anar cap a Olot en tren, i vàrem estar-hi un mes". Allà hi varen fer instrucció, "tota la que vàrem poder. Estàvem hostatjats en un monestir que hi ha a dintre Olot mateix". Dormien a terra, "en un jaç de palla per evitar el contacte directe amb els rajols, i un al costat de l'altre. Uns dies anàvem de marxa, d'altres ens ensenyaven les peces del màuser, del fusell, a muntar-lo i desmuntar-lo, saber-ho fer de pressa...". Pel que fa

a l'equipament que portaven, "un tenia la motxilla més grossa, l'altra més petita. Quan ens varen començar a equipar va ser a dintre la unitat" corresponent, una mica més tard. Allà a Olot, en Josep Arbusé "estava amb tots els de Llagostera, i cadascú havia portat de casa el que tenia per no quedar fotut".

"Llavors vam haver d'anar a Ripoll, que vam estar-hi 15 o 20 dies. I això era per anar-nos acostant, perquè havíem d'arribar fins a Fontllonga, al Montsec, havíem d'anar-hi per aquell cantó. Volien fer una maniobra al Segre i arribàrem a lloc, a base de dies, en una gran esplanada d'aquelles que són característiques a Lleida. Allà seguirem amb les classes de fusell i inclús, pel que volia aprendre, hi havia l'escola ambulant de la qual se n'encarregaven els comissaris". Fou llavors "que algun llibret em va arribar a les mans. Però el que agafaves avui, demà passat ja havies de deixar-ho tot i anar per altres coses..., de manera que varen passar uns quants dies".

"Amb un silenci atronador, prefigurant el que havia de passar, finalment un dia algú va dir: 'A les sis del matí, quan es vegi el primer coet, començarà la barreja', i saps què va passar?, hi va haver algú a qui se li va escapar un tret, i durant una estona era de por, allò era de por. No t'ho puc descriure perquè, si vaig trobar una

pedra per amagar-m'hi al darrera, ja no vaig veure res més. I quan es va acabar la marinada hi havia uns quants morts per aquí, cavalls d'aquells per allà, i es va acabar i ningú es va moure de lloc. Jo no ho entenc, i com que no ho entenc i de coses tontes ja en venien d'altres, ja no me'n vaig pas preocupar més". Tanmateix, "això va ser un intent fallit per empènyer-los cap a Ossa. Vàrem aguantar el cop sense moure'ns de lloc. Posteriorment, després de l'atac, vam acabar d'arribar a Fontllonga".

"Passat un cert temps vàrem anar a parar a Vilanova de Meià. Estàvem ben dispersats, per tot arreu haguessis trobat gent". Situats a les immediacions del Montsec que miren cap a la província de Girona, "jo diria que estàvem aguantant si hi hauria alguna altra concentració, perquè a vegades quedàvem desorganitzats. Quan havíem atacat una posició i no ens sortia bé, llavors s'havia de tornar a arrencar tot". Després d'haver-se reorganitzat, en menys d'un mes ja estaven novament en marxa en direcció al Segre.

Però llavors un fet inesperat va fer que el destí més immediat de Josep Arbusé canviés de sobte. Així, quan "estàvem acampats en aquelles planes a la vora de Lleida és quan es va estudiar una cosa nova. Una esquadra formada per quatre soldats i un caporal va encarregar-se de portar la cosa del gas, perquè va córrer el rumor que tirarien gas. Un dia vaig sentir al sergent que deia al capità: 'Ara se n'ha d'enviar un a aprendre l'assumpte de la manipulació del gas, qui podria fer-ho?'; 'Jo hi faria anar l'Arbusé', perquè més aviat em tenien amb bon concepte, perquè semblava que sabia una mica de lletra, havia llegit tantes coses en aquells moments, jo ho

aprofitava tot, paper que veia, paper que havia de mirar què deia. L'endemà m'enganxen i cap a Barcelona".

"Encara me'n recordo allà on em vaig haver de presentar, al carrer de Verntallat. Em varen fer una revisió mèdica, perquè 'amb això que aprendràs hauràs de córrer bastant, i hauràs de portar pes'. Però jo estava herniat, ja de naixement, i em varen dir: 'Ui!, tu poc que pots, poc que vas bé!, t'han d'operar'. Vaig pensar: 'Mira, primer benefici que en treuràs!'. Em porten a l'Hospital de Vallcarca, que era nou de trinca, s'estava acabant de fer, em varen operar i tot va anar com una seda. Al cap de vuit dies ja estava tot curat".

"Al sortir de l'Hospital de Vallcarca havia de tornar amb la meua unitat. Busco i remeno per allà Barcelona i em varen dir que no existia, que s'havia dissolt".

Ja en el transcurs d'aquell mateix any la família Ferrer Gispert, que en aquest lapse de temps havien vist néixer una nena a qui varen posar el nom de Maria, va viure consternada la realitat que s'acabava imposant de manera completament inevitable. Miquel Ferrer, sense poder-hi fer res de res, se n'havia d'anar al front a lluitar al costat del bàndol dels republicans. Tal com recorda Victòria Gispert, "el meu home va haver de marxar, jo em vaig quedar amb les dues criatures i amb el paquet, comprens què vull dir, embarassada. I ell va haver de marxar. També tenia a la sogra, que era gran ja. De jalar res!, i calers tampoc, perquè si només vaig quedar jo, ells eren petits...".

“Després vaig haver d’anar a fregar a moltes cases per poder jalar. Fregar, rentar i el que es presentava. Per poder comprar, és a dir, per poder menjar, tampoc no teníem gaire res..., ni calers ni botigues, no teníem res. Ens ho varen esbotzar tot, varen fer malbé tota l’església i allà hi posaven coses de menjar, l’haviem d’anar buscar allà. Si n’hi havia bé, i sinó, havies de passar sense, i moltes vegades et quedaves sense res. On havies d’anar?, a mirar si trobaves un tall de pa en algun lloc o altre. El meu home, abans d’anar a la guerra ja, va anar a robar una col en un hort per poder menjar. Vàrem passar molta misèria”.

Una altra activitat de subsistència que va fer la Victòria en aquells anys va ser *“anar a buscar aglans a bosc, i me’ls venia, tot pels nens. A vegades a pagès mateix se’ls quedaven, per exemple els de can Cabanyes mateix, i així t’estalviaves de portar-los. Però moltes vegades els portava fins al poble i els venia en una casa de la Coma que en deien a can Barraquetes, però la veritat és que no te’n donaven cap cèntim. Valien més les espardenyes que gastaves, i amb les mans, de collir aglans, però bé, mira, havies de fer-ho tot. De tant en tant anava a casa i la meva mare me donava quatre tonteries pels nens, però no gaire no, la vàrem passar molt negra”.*

Certament, l’alimentació que podia proporcionar als seus era limitada. Per menjar hi havia *“cairetes—una espècie de cigrò aixafat-; o fesols, tres o quatre fesols si te’n donaven; i el farro—que no era res més que blat de moro mòlt-, ja que la meva sogra a vegades feia algun pa de farro..., res, tenies treballs a menjar eh!”.* Els diferents àpats es feien amb molts pocs ingredients, de manera

que eren més aviat frugals. La veritat és que als nois *“no els hi podies pas donar ni un tall de xocolata”.* Val a dir, també, que una altra de les ajudes que tenia —més simbòlica i carregada de bones intencions que no pas real—, eren els diners que cobrava el seu marit fent de soldat i que li anava enviant de tant en tant: *“Com que al cap del mes els hi donaven alguns cèntims, me’ls feia arribar, els hi donaven alguna cosa”.*

Tot i això, com que la situació econòmica de la família era força crítica, Pere Ferrer, el fill gran de la Victòria, va marxar a viure amb una altra gent. Tal com ell mateix afirma, *“jo estava a casa la meva tia, que en deien a can Met de l’Abella. Jo estava amb l’àvia Quima i les meves ties Montserrat, Marcel·la i Teresa Gispert. Elles eren sastresses, cosien, i anaven guanyant cèntims. Jo no vaig tenir tants problemes com la meva mare i la meva germana. A mi em varen agafar una mica per ajudar-les, anava a col·legi allà a dalt, baixava i tenia l’àvia. L’àvia i l’avi, l’avi Pep. Jo sortia de col·legi a les cinc, menjava una llesca de pa xucat amb oli, un tall de xocolata...”.*

Per molt ben pagat que estigués, la feina a can Renault a Antoni Maymí no l’acabava de satisfer. Segons el seu relat allò era una disbauxa. Com a exemple d’aquest desori, recorda el cas que *“hi havia un guàrdia que era de la FAI, i que portava l’escopeta i bombes de mà. Un dia li vaig dir: ‘Treu-te aquest cinturó’, tots li dèiem: ‘Pots fotre un pet com un aglà, tu i tots nosaltres volarem’; ‘Sí que teniu raó, sí que teniu raó’, i se’l va treure”. Aquell taller “era da la FAI, de la CNT, i era un descontrol del tot.*

Estant allà, vaig tenir unes angines, una cosa espantosa, i quan ja estava bé va ser quan va venir el metge”.

Com que no ho aguantava més, “em vaig excusar amb l’un i amb l’altre i me’n vaig anar a treballar cap a Palafrugell. Allà hi feien espoletes, tot era a base de metall, i vaig anar a treballar a can Trill. Allà estava en una pensió amb tots els de Llagostera: l’Oliveras, en Sais, en Masgrau, tots eren nois més grans que s’estaven a Palafrugell mateix, a can Correró, que també hi feien armament”, de manera que alguns, anteriorment “havien treballat a can Pau Jacob”. Però al cap d’unes tres setmanes Antoni Maymí va haver de tornar a can Renault. Val a dir que llavors a Llagostera, a “can Pau Jacob, que estava incautat, també hi varen fer armament, hi varen fer pistoles, recanvis de pistoles”, tasca de la qual se n’encarregava “un tal Darder i algun foraster que va venir”.

Al final, “un tal Riu, li dèiem el senyor Riu, que era l’amo del taller, em diu: ‘Eh que vols marxar?’; ‘Sí però, sí no puc, com ho haig de fer?, em van reclamar que tornés!’; ‘Doncs vés a tal lloc, vés a tal altre’, i jo cap allà, al passeig de Gràcia cantonada amb el carrer Aragó”, amb la finalitat d’entrar al “Cos de Tren, que era un transport de rereguarda, militar cent per cent. Vaig tenir un recel, una por, però com que volia marxar d’aquell infern, d’aquelles discussions i d’aquelles coses. A l’últim a n’en Josep Armangué i a n’en Delfí Mallorquí els varen fotre al front”.

“Entro al Cos de Tren i diu: ‘Què vols?’; ‘M’han dit que vingúes aquí, un tal senyor Riu’; ‘Com et dius?’; ‘Antoni Maymí’; ‘Pugi cap a dalt que l’estan esperant’, i jo cap a dalt. ‘Vostè vol entrar al Cos de Tren?’; ‘Sí, i si pogués ser, quedar-me aquí a Barcelona...’; ‘Sí home sí, costarà però ho aconseguirem’. I guapo, vaig quedar-me a Barcelona, en un taller d’automòbils allà al Poble Nou, i em vaig fer de la UGT, de manera que hi vaig començar a treballar poc abans del dia de Nadal de l’any 1937”.

“Quina feina!, rectificant blocs, pistons, hi havia deu torns, set o vuit fresadores, quatre o cinc rectificadores de blocs, una de cigüenyals, que ni em pensava que existissin. Allà vaig aprendre de calcular pinyons, passos de rosca, de tot. I aquí va venir tota la meva sort, tenia un xusco cada dia..., era un militar. Però dormia i menjava a casa la meva germana”. Al taller “hi teníem un comissari i tot, i jo feia algunes coses que ell m’anava dient i sortia bé, de manera que en vaig aprendre molt”.

“Quan la presidència del Govern de l’Estat ja era a Barcelona, de motorista n’hi havia un d’aquí Llagostera, en Julio Soler, que ens va portar una feina molt difícil de fer, rectificar el coixinet d’una viel·la, que són uns rodets. Em varen portar les mides mastegades, i vaig ser el primer que ho vaig fer, va entrar just, però va entrar”.

LA GESTIÓ POLÍTICA EN PLENA REREGUARDA

Al final de 1937 la situació política del país havia canviat com de la nit al dia. Sens dubte, les pugnes a l'entorn de la gestió del poder, que sorgiren de diferències insalvables entre els sindicats i partits de l'espectre polític de l'esquerra, varen marcar el desenllaç final de la guerra.

El moment en què aquests enfrontaments es varen fer més evidents va ser en el transcurs dels primers dies de maig d'aquell any, esdeveniments que serien coneguts, posteriorment, com els Fets de Maig. Per una banda hi havia els sectors de la CNT i del POUM i, per l'altra, els sectors del PSUC i les forces governamentals de la Generalitat de Catalunya. Aquestes dues faccions armades fins a les dents lluitaren cos a cos, obertament, pel carrers de Barcelona. La violència que s'hi va viure va significar, entre d'altres coses, la liquidació definitiva de l'hegemonia de la CNT.

Una altra de les conseqüències més visibles fou la pèrdua de poder efectiu de la Generalitat de Catalunya, que passava d'un ampli ventall de competències que s'havien assumit en el darrer any a resultes de l'evolució i el desenvolupament dels esdeveniments, a patir a partir d'aquell moment, una vegada més, la seva submissió en relació al Govern de la República, circumstància que acabà essent completament inevitable.

Amb aquesta exacerbació violenta es clou, doncs, el període revolucionari per excel·lència de Catalunya. La repressió exercida contra dirigents i militants identificats amb la CNT va comprometre, seriosament, la moral de molts milicians que, al front, encara no entenien massa bé què és el que en realitat estava succeint.

L'Exèrcit de Catalunya –que havia estat creat a l'entorn del mes de desembre de 1936-, i que al seu moment havia marcat un procés de militarització que no fou ben vist pels milicians llibertaris, obligà els reduïts d'oposició anarquista que encara quedaven a haver de deixar pas a una organització de l'Exèrcit eminentment centralitzada. Les ofensives del nou exèrcit dels republicans a l'àrea de l'Aragó al llarg de la segona meitat de 1937, perdrien rellevància amb una certa rapidesa. A començament de 1938 els franquistes, molt ben organitzats i amb més mitjans, avançarien per aquesta part del front que s'havia mogut poc des del començament de la guerra. Així, finalment, durant uns mesos es dibuixaria un nou front que quedava delimitat pels rius Noguera Pallaresa, Segre i Ebre.

En l'àmbit de la política local, el municipi de Llagostera havia viscut i experimentat una evolució no exempta de les típiques controvèrsies i rivalitats entre algunes de les diferents formacions polítiques i sindicals de l'època.

L'alcalde-president del Consell Municipal de la vila, Eugeni Gurnés, trametia al director general d'Administració Local de la Generalitat de Catalunya, a Barcelona, una carta amb data del 8 de febrer de l'any 1937, on es podia llegir el següent:

“Conforme el que disposa l'art. 6è. – de l'Ordre de 12 d'octubre del 1936, adjunt vos remeto còpia literal certificada de l'acta de la sessió celebrada amb motiu de la constitució d'aquest Ajuntament amb arreglo al Decret de 9 octubre 1936. És d'observar que en l'acte de constitució no s'admeté la possessió dels dos individus designats pel Partit Socialista Unificat de Catalunya, deixant que la Superioritat resolgui aquesta qüestió”.

La negativa de la CNT a incorporar membres del PSUC a l'Ajuntament és manté amb fermesa tot i que l'11 de febrer la Junta de Seguretat Interior comunicava al jutge municipal Climent Rodas que *“assisteix tota la legalitat al P.S.U. en la reclamació dels dos llocs que li pertocuen a l'Ajuntament del vostre poble”*. La resposta de Climent Rodas, sobre qui com a jutge recau la responsabilitat de fer complir la legalitat, és significativa:

“Com es veu per les còpies adjuntes, la C.N.T. no vol col·laborar a l'Ajuntament amb els representants del P.S.U.; l'E.R.C., si es retira la C.N.T., també es retirarà ella, i el P.S.U., si no és amb la col·laboració de tots, tampoc vol entrar a l'Ajuntament”.

Més endavant, en la mateixa comunicació, el jutge municipal de Llagostera suggereix que, *“per tot lo exposat, crec seria necessària la presència d'un*

representant de la seva autoritat, per donar resolució a l'assumpte, normalitzar la vida municipal d'aquesta i deixar legalment constituït el nostre Ajuntament”.

En resposta a la demanda del director general d'Administració Local de la Generalitat de Catalunya, l'alcalde Eugeni Gurnés, amb data del 27 de febrer, va complir amb el seu deure:

“Conforme interessa en la seva atenta de data d'ahir, adjunt li remeto la relació nominal dels actuals components d'aquesta Corporació Municipal, deguent observar-li que com a conseqüència d'haver-se donat possessió als dos del P.S.U. de C., la representació de la C.N.T. manifestà que es retirava de l'Ajuntament si l'integraven els dos esmentats del P.S.U, per la raó de que ni el el 19 de juliol ni en 9 d'octubre dit partit no estava constituït en aquesta (vila) ni sindicalment”.

Amb data del 13 de març del 1937, el nou alcalde-president del Consell Municipal, Santiago Vila, envià al director general d'Administració Local una còpia *“certificada de l'acta de la sessió celebrada constituint aquest Ajuntament”*. Només amb la presència de Santiago Vila (alcalde), i els dos regidors Josep Creus i Joan Mir, el dia 11 de març havia tingut lloc la reunió *“a l'únic efecte de donar compliment al Decret del Conseller de Seguretat Interior de data 1er de l'actual i tractar dels assumptes que s'expressaran d'inajornable tràmit”*. Finalment doncs, restà *“constituït l'Ajuntament el qual funcionarà en ple, sense Conseller de Defensa, radicant en la persona de l'Alcalde, tot el poder relatiu a l'Ordre públic, i pel tràmit dels assumptes de l'administració municipal,*

A la vila de Llagostera el dia sis de maig del mil noucents trenta-vuit. Después dhaver tingut lloc diferentes converses preparat ríes s'han reunit en el dia de la data les representacions autoritzades de la C.N.T., E.R.C., F.A.I., P.S.U., J.J.L.L. i U.G.T. fent constar però aquesta darrera delegació que tot i considerar-se representada l'entitat, dintre breus dies resol't un assumpte intern, procedirà al nomenament definitiu de delegats.

Después que cada hb dels delegats exposà les respectives opinions de l'entitat que representa tots ells, per unanimitat han pres els acords següents

1er. Donar per constituït el Front Popular Local de Llagostera amb la col.laboració de les organitzacions que es troben representades i que son totes les polítiques i sindicals antifeixistes que aci existeixen.

2on. Donar compte d'aquesta constitució a l'Ajuntament d'aquesta vila, al Comité Provincial del Front Popular Antifeixista i enviar un comunicat d'adhesió al Govern.

3er. Assenyalar com a finalitats essencials del Front Popular les de complir i fer complir totes les disposicions de les Autoritats, Manténir la cordialitat de relacions entre les organitzacions antifeixistes, enfortir i reforçar el principi d'autoritat republicana i ajudar al sanejament de la reraguarda, en el que fa referència a aquesta vila. Per al millor compliment d'aquestes finalitats s'ha llegit i repartit entre totes les organitzacions un programade punts concrets d'actuació que ha merescut l'aprobació total.

4rt. Que cada entitat estigui representada per dos delegats i que les credencials que com a tal els acreditin, siguin esteses sense noms, per tal de que en qualsevol moment puguin les entitats substituir pel que entenguin mes capacitat per aquella actuació. Aquestes credencials es demanarà vagin avalades amb el segellde l'Ajuntament per tal de reforçar les possible gestions prop dels agents de l'Autoritat.

5e.- Pels sols fins de Secretaria establir el domicili del Front Popular al edifici de l'Ajunt al

(aprovat)

al Front, sense que per aixó es prejuti el lloc de les reunions que es celebraran sempre allá on envingui. La iniciativa de la reunió podrà tenir-la qualsevol de les organitzacions i entitats representades.

6e. Considerant que tant per disciplina i obediencia a les ordres del Govern, com per la gravetat i importancia del problema dels proveïments i de l'encaïment dels productes a uns preus impossibles per a la classe treballadora, fer present a l'Ajuntament la necessitat de que es facin complir amb tota rigurositat les taxes assenyalades pel Govern.

7e. Que les despeses del Front Popular les aboni l'Ajuntament, segurs que de moment seran petites i que si creixen també es proporcionaran a l'Ajuntament ingressos almenys equivalents.

8e. Que, amb tota urgencia es prenguin aquelles mesures que permetin controlar la propera collita i assegurar-ne la recolecció, adoptant-se sancions riguroses contra tots aquells possibles sabotejadors o especuladors.

I llegits aquests adords i essent de conformitat es segellen amb els de les respectives entitats.

EL GOVERN D'ESPANYA
F. A. I.
LLAGOSTERA

COMITÉ PROVINCIAL DEL FRONT POPULAR ANTIFEIXISTA
F. A. I.
LLAGOSTERA

COMITÉ DE FRENTE
C.N.T.
LLAGOSTERA

COMITÉ DE FRENTE
C.N.T.
LLAGOSTERA

COMITÉ DE FRENTE
C.N.T.
LLAGOSTERA

COMITÉ DE FRENTE
C.N.T.
LLAGOSTERA

L'Ajuntament es dividirà en Comissions que seran, de Foment, de Governació, d'Hisenda, de Treball i Agricultura i d'Economia-Proveïments”.

Fins al mes d'octubre de 1937, en què finalment s'incorporaran al govern municipal la CNT i el PSUC, l'Ajuntament de Llagostera està regit únicament per tres regidors d'ERC. Amb tot, la gestió dels afers públics continuava de manera ininterrompuda a l'Ajuntament de la vila, tal com es

El maig de 1938 les organitzacions polítiques i sindicals de Llagostera signen un acord de mínims que possibiliti governar i assegurar l'abastament d'aliments a la població. AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Esborranys actes del Ple.

constata resseguint les actes de les sessions. Per exemple, a mitjan de març de 1937, en la sessió extraordinària del dia 15 *“foren examinats els referits plànols (de les Escoles graduades), dividits en diverses parts, que comprenen la totalitat de l'edifici”.*

Pràcticament dos mesos més tard, en la sessió del 12 de maig va ser *“creada l'emissió de paper moneda Municipal en Vals de Una pesseta cada un fins a la quantitat 10.000 pessetes, amb curs forçós dintre aquest terme: que els vals expressin la quantitat i portin la signatura del President – del Secretari Interventor i dipositari municipal amb expressió de la data d'aquest acord: ingressar a la Caixa municipal l'esmentada quantitat com un ingrés extraordinari i que seran reemborsables així que s'estableixi la normalitat. A més, per evitar les confusions conseqüents, s'acorda també ordenar a tots els establiments particulars que hagin establert o emès bons o vals, que immediatament els retirin de la circulació, per no ésser necessaris i per manca de dret”*.

Tanmateix, en la sessió del dia 21 de juliol, i constatant *“que l'emissió de paper moneda acordada en 12 de maig en quantitat de 10.000 ptes no és bastant per atendre les transaccions en aquesta per qual motiu creu convenient el que s'emeti nova emissió en la quantia de 5.000 ptes en vals de Una pesseta i 50 cèntims”*. A final d'any hi hauria una nova emissió de paper moneda.

En un altre ordre de coses, en la sessió ordinària del dia 28 de juliol de l'any 1937, i *“vista una petició subscrita pel President del Sindicat Únic de Treballadors d'aquest demanant que, a l'objecte de conservar l'Escola Nova Unificada es cedeixi a la Generalitat un local suficient almenys per a quatre graus, s'examinà l'assumpte i per*

unanimitat s'acorda resti sobre la taula per estudi la petició”.

Ja cap a final d'any, en la sessió ordinària del 16 de novembre, es tractaren diverses qüestions de cert interès. D'una banda, i com a mesura contra l'atur forçós, es concediren *“a aquest Ajuntament 15.000 pessetes en concepte de subvenció per a la construcció d'una claveguera al carrer Margarit.”*⁶⁴ *S'acorda restar assabentat i donar començ a les obres, de l'esmentada claveguera – acres i demás fins a deixar-la acabada i urbanitzat el dit carrer”*. Tot seguit, i *“amb referència a la municipalització de la vivenda, s'acorda nomenar una Comissió especial composta pel President de la de Finances – Gurnés de la Foment i Ralló de la d'Assistència Social per a que informin a la Corporació respecte al que s'ha de fer”*.

Si bé al llarg de l'any 1937 es poden rastrejar certs problemes en relació a la manca de proveïments, en el transcurs de l'any 1938 aquesta realitat continua preocupant les autoritats locals. Així, en la sessió del dia 1 de març pràcticament només s'aborda aquesta qüestió:

“S'entaulà àmplia discussió respecte a l'estat greu pel que fa referència a la manca de proveïments pel consum local i amb el fi de regularitzar el racionament dels veïns. S'acorda requerir al President del Sindicat Agrícola la necessitat de que pels agricultors es suministrin setmanalment els ous necessaris pel consum de la població fent-li avinent que en altre cas aquest Ajuntament procedirà al requisament directe dels que es

⁶⁴ El carrer Cardenal Margarit era l'actual Passeig Tomàs d'A. Boada.

necessitessin. En quant a la llet que s'ha notat la manca de la suficient pels veïns, s'acorda requerir-los per a que presentin en aquesta alcaldia una llista de totes les cases que porten llet".

En aquest sentit, és interessant fer notar el cas d'Angelina Llinàs Alsina, la principal protagonista d'un informe de la Comissió de Governació amb data del 27 de juny de l'any 1938. El fet és que a Angelina Llinàs li va ser imposada una penyora pel Delegat d'Ordre Públic a Girona *"en quantitat de 10.000 pessetes, per haver segat blat verd i destinar-lo a menjar pel bestiar (...) constituint un acte de sabotatge a l'economia nacional i en particular a la de la localitat, on la manca de tal producte, s'ha fet sentir d'una manera notable"*.

Tot i això, i després de debatre-ho amb un cert detall, en la sessió del dia 30 d'agost es va acordar *"deixar de cultivar directament (per compte d'aquest Ajuntament) totes les terres de secà, cuidant de collir només el que hi hagi plantat actualment"*. Aquesta decisió suposava acomiadar jornalers i reduir el nombre de jornals.

Val a dir, també, que en els darrers mesos de la guerra es pot copsar un cert desconcert i una clara impotència davant del curs des esdeveniments. Així, mentre que per una banda, en la sessió ordinària del 15 de novembre de 1938, s'acordà que a *"tots els qui tinguin blat declarat, que implica posseir farina, se'ls privi del racionament municipal de pa"*, per contra, segons es pot llegir a l'acta del dia 27 de desembre de 1938:

Paper moneda emès per l'Ajuntament de Llagostera. Col·lecció Ramon Brugulat.

"El President de la Comissió de Proveïments Sr. Comas, manifesta que, degut a que alguns productors de blat, que tenien de portar sobrants a l'Ajuntament, havien exposat la conveniència de procedir ràpidament a la molturació del mateix, ja que, degut al seu mal estat, podia perjudicar-se, havia sigut avançada aquesta operació, donant lloc tal fet, a que l'Ajuntament, tingués en magatzem, una quantitat regular de farina, (...) la qual podria ésser repartida entre els racionats, com un avenç i en equivalència al pa que els hi correspondria, durant el temps que es fixi, en harmonia amb la quantitat de farina que se'ls entregui".

Una mica més avall es pot llegir que, *"atesa la penúria que sofreixen tots els veïns per poder-se alimentar i que el disposar ells d'aquesta farina podran barrejar-la amb la que tenen del moresc racionat per a tenir així més quantitat de pa"*.

L'ESTADA DELS REFUGIATS

En el conjunt de la vila de Llagostera mentrestant, encara en plena rereguarda, la gent s'acostumava a unes condicions de vida que un any i mig després de la guerra s'havien enrarit una mica. Tot i això, l'esperit humà dels llagosterencs encara es mantenia ben viu en aquells moments en què les coses eren tan i tan incertes.

Un dels fenòmens que permet mesurar la capacitat organitzativa de la vila i de les seves autoritats fou la seva resposta en relació a l'arribada de contingents humans de diferents àrees de l'Estat que, en unes condicions deplorables i fugint de les ofensives dels nacionals, trobaren acolliment a les viles de la rereguarda catalana.

A Llagostera el primer contingent va arribar a començament del mes d'octubre de l'any 1936 i, pel que sembla, es tractava d'un grup de 46 persones, majoritàriament infants, procedents de poblacions de l'àrea de la capital de l'Estat. Un parell de mesos més tard, en ple mes de desembre, n'hi havia ja un total de 84. Si bé els fluxos d'arribada foren constants al llarg de molts mesos, hi hagué dues dates concretes més en què l'arribada massiva de refugiats va fer-se evident. La primera va tenir lloc el mes de febrer de 1937, ja que entre el dia 5 i el dia 24 arribaren a la vila un total de 104 persones. L'altra fou el 7 de setembre d'aquell mateix any, dia en què arribaren al poble 100 refugiats més.

Al llarg d'aquells anys, tenint present que el cens de la població de Llagostera l'any 1936 era de 3.860 habitants, un total de 316 refugiats documentats –fet que vol dir que potser foren més– varen rebre l'hospitalitat de la vila. Procedents i originaris de províncies com Còrdova, Madrid, Santander, Astúries, Badajoz, Biscaia i Sevilla entre d'altres, tots aquests refugiats ampliaren sensiblement doncs, el nombre d'habitants del poble. La seixantena de famílies que hi hagué temporalment al poble eren famílies monoparentals, és a dir, una mare sola amb fills petits i, a vegades, acompanyada per persones de la tercera edat, algun avi o àvia.

Els perfils dels refugiats de Llagostera per grups d'edat revelen que la major part dels que s'hostatjaren a la vila foren infants. Dels 316 esmentats doncs, un total de 119 eren nens i nenes de fins a 10 anys. D'entre 10 i 20 anys, n'hi hagué 84. Per tant, un total de 203 refugiats no sobrepassaven els 20 anys d'edat.

Hostatjats en cases particulars i repartits en diferents refugis col·lectius al llarg de la guerra com els de can Gotarra, cal Rei, la casa Sàbat, can Vidal de Llobatera, i a can Codolar i can Rissech, aquests darrers del veïnat de Sant Llorenç, els refugiats s'integraren com varen poder a la vila. Molts dels infants per exemple, varen ser escolaritzats d'una manera o de l'altra, com ho prova el

fet que l'any 1937 l'Ajuntament va aprovar, en el mes de juny, un compte de 274,60 pessetes a la Cooperativa La Regenadora en concepte de material escolar per a l'escola dels refugiats.

Tal com recorda Maria Esteve, alguns dels *"refugiats estaven allà dalt a can Rissech, i llavors també varen portar nois i noies en cases particulars. A casa, com que ens tocava un noi i érem dues noies, no ens el varen deixar"*. La primera vegada que varen arribar refugiats, *"els vam anar a esperar allà a la plaça Catalunya, i llavors varen anar cap a can Rissech. Amb alguns d'aquests nens hi havíem jugat a la plaça"*. A més, segons Pepita Esteve, *"quan es feia tot aquell material de guerra i els matalassos, jo al costat hi tenia unes basques. A bé!, quan es discutien no sabies el que es deien, anaven a matar"*.

Paquita Bancells encara té present com *"l'oncle Paco, que no tenia fills, aquest en Falivene, va tenir en Víctor, que el va cuidar com un príncep. I després un altre meu oncle, en Miquel Quintana, també en varen agafar un. Nosaltres no, el meu pare va dir: 'Ja tinc dues noies...'. I aquí a casa del meu marit, la família Coll, també en varen tenir un. Moltes cases en tenien"*.

Però no tot varen ser flors i violes. La Paquita Bancells, que aquells anys de la guerra va anar a l'escola a l'edifici de la cantonada entre els carrers Ganix i Àngel Guimerà, que popularment es coneixia com l'Escola Graduada de Nens, a part d'estar nois i noies barrejats, també va coincidir amb algunes refugiades. Amb una especialment, *"que era de la nostra edat, al col·legi sempre ens*

barallàvem. Elles eren castellaneres i no en volíem saber res, i les arraconàvem, francament. Acabada la guerra aquesta noia refugiada es va fer monja, i aquells anys havia viscut a casa la Maria Masgrau".

Amèlia Calvet també va viure de ben a prop experiències amb els refugiats. En el seu relat explica que *"en varen venir molts. Quan varen arribar aquí al Casino, alguna d'aquestes refugiades sentien que la gent deia: 'Quanta canalla!', una paraula que els sonava molt gros. Llavors, al estar aquí i anar a col·legi, varen saber comprendre que canalla volia dir criatura"*. En alguns casos *"les mares varen venir després, quan els nens ja eren aquí. La meua cosina, la Vicenta Gotarra, va ser professora allà baix a can Boada, hi va fer uns cursets, que era el temps que varen venir aquests refugiats, i després ella en va agafar un, un nen que es deia Santiago. Però com que menjaven a casa, el nano també era a casa"*.

La família Creus Calvet va ser una de les moltes famílies que també va acollir una nena refugiada, *"com que sabien que a casa érem d'esquerres, varen venir homes que anaven per les cases i sabien que no dirien que no", avisant de "que arribarien molts de refugiats i s'havien de repartir per les cases"*.

A casa de la Paquita Creus doncs, *"en varen portar una que es deia Piedad Gómez Muñoz, que era de la província de Toledo, i va estar-hi molt de temps. I quan la varen venir a buscar, ja era grandeta, i era maca, mai més en vàrem saber res. Eren ella i un seu germà, que varen venir aquí, tot i que el seu germà s'estava amb una altra família"*. La Piedad *"era més petita que jo. Anava*

a col·legi i la mare la feia anar molt ben arreglada. Ella es va adaptar amb la família, tot i que me'n recordo que era una mica salvatge; com que a casa ja era fàbrica i hi havia suro pel pati, durant un temps sempre estava per

sobre del suro. Més aviat sempre volia anar amb mi, i encara que fos més petita jo me l'enduia a jugar amb les meves amigues".

LA MANCA DE PROVEÏMENTS

Tanmateix, a poc a poc i a mesura que anava avançant l'any 1938, les condicions de vida a la rereguarda es varen anar endurint. D'una manera o altra, els efectes de la guerra manifestaren la seva crueltat que, amb formes ben diverses, prefiguraven un futur poc esperançador, sobretot per a aquells que s'havien compromès fermament amb el projecte polític d'una Segona República que ja havia començat una lenta i traumàtica agonia.

L'escassetat de queviures va començar a fer-se present, fet que va obligar moltes famílies a haver-se d'espavilar tant com varen poder. L'estraperlo es va convertir en una estratègia de supervivència gairebé imprescindible.

El cas de Maria Esteve i de la seva família exemplifica clarament el que feren molts catalans en circumstàncies certament desgraciades i adverses. Tot i que gràcies a l'hort anaven fent, per la Pepita Esteve el *"problema era l'oli"*. Sí, *"i jo cap a Borrassà"*, comenta la seva germana, la Maria. *"Anàvem a peu fins a Caldes Malavella, i allà agafàvem el tren a les 11 o les 12 de la nit, en direcció a Figueres"*. Una vegada *"portàvem sabó, ja que la Pepita tenia la nena petita, i aquell dia no portàvem ni un litre d'oli, aquell dia hi vàrem anar per sabó. La meva mare va veure carrabiners: 'Que lleven?'; 'Solamente jabón'; 'A ver, pónganlo ustedes aquí encima', sí sí, ho vam deixar allà i diuen: 'Bueno pues, ya pueden marchar', i jo*

me li encaro i li dic: 'A no!', jo ja tenia 17 anys, 'De cap de les maneres, això no està controlat. Nosaltres tenim una nena petita i hem de rentar, i si m'agafen el sabó és un robatori'; 'Pues usted se va..., venga conmigo!', la mare plorant, i em van fotre al cuartelillo, a Borrassà". Tanmateix, finalment es va resoldre la qüestió i varen poder tornar a Llagostera, amb sabó i tot.

El sistema d'aquest tipus d'intercanvis era el següent: *"Nosaltres portàvem altres coses, com ara sucre, espardenyes, el que teníem. Era un intercanvi. I ens varen donar sabó, perquè la meva germana tenia la nena petita. Però d'oli en vaig portar molt. Fins i tot havia arribat a dormir en un paller"*.

Enmig de tantes contrarietats però, encara hi havia espai per a la solidaritat entre els llagosterencs. Tal com explica Paquita Bancells:

"A una família que hi havia a davant de casa se'ls hi va posar una noia malalta, que tenia la tuberculosi, i després no hi havia gaires coses per menjar. Doncs la meva mare ens treia el menjar a nosaltres per portar-n'hi a ella, de manera que no li va faltar de res. Així, la primera llet que arribava a casa se n'anava per aquella nena, i alhora el pare anava a buscar pa a pagès de gent que es feia el pa, i també se n'hi portava a aquesta família necessitada".

Paral·lelament la presència de soldats ferits a la rereguarda va ser, sens dubte, un factor que denotava, per una banda, que el front de guerra cada vegada era més a la vora i també, lògicament, una pèrdua progressiva de la capacitat de l'exèrcit dels republicans.

Com altres joves de la vila i de poblacions veïnes, Amèlia Calvet havia freqüentat *“l'Hospital de Sang de Caldes de Malavella. Nosaltres els diumenges moltes vegades hi anàvem a peu, a veure els soldats i així. Que, pobre noi, un que hi estava ferit va venir dues vegades a dinar a casa, dos diumenges. Va menjar el que nosaltres teníem, perquè tampoc no anàvem pas grassos eh!, però recordo que aquell noi em va donar la direcció dels seus pares, que eren de Bilbao, i me va dir: ‘No sé el que em pot passar, perquè si me’n surto puc quedar coix, però de viure viuré, però potser em maten. Mira, et deixo aquesta direcció. Diga'ls que a les golfes, als cairats, hi tinc uns escrits, que sobretot que els guardin’. No sé què va passar però ell ja no va venir més. Als pares els vaig escriure tres vegades, però ningú em va contestar mai”*.

Tot i que ja als darrers temps de la guerra, a Llagostera també *“va haver-hi Hospital de Sang. Tot el Casino era Hospital de Sang, la sala de ball, el cafè i el teatre, tot estava ben ple de nois, i a Caldes igualment”*. Seguint el relat de Maria Esteve *“nosaltres els anàvem a veure, havíem anat a pagès a buscar ous per donar-los-hi, jo què sé el que havíem fet. I aquí al cementiri de Llagostera, a terra, n’hi ha molts d’enterrats”*.

Defensant-se dia a dia com podia, Victòria Gispert treballava tant com li era possible per guanyar alguns diners. No va deixar *“d’anar a fer feines per les cases, rentar plats, hi anava a les tardes, els dissabtes. Hi havia una botiga on sí que hi anava cada dia, una botiga que venien comestibles, a can Bellvehí en deien. No et pensis pas que guanyessis molt anant a treballar així”*. Però a més, cal tenir present que l'altra gran ocupació consistia a tirar la casa endavant. Per exemple doncs, quan *“estava a la carretera anava a la riera, a la Banyaloca. Anava a rentar la roba allà, no tenia res per poder rentar a casa, no hi tenia aigua. Agafava una panera, la banqueta i una pastilla de sabó, i cap a la riera a peu. I després molla i cap a casa, a estendre la roba. Com que d'aigua no en teníem, sempre havíem de travessar la carretera, i allà uns veïns, a casa la Mercè de cal Peó, que tenien un pou i un pati molt gran, amb un bidó ens donaven aigua i la dúiem a casa. Ens servia per cuinar, per rentar-nos, per rentar els plats i per tot”*.

Tot i passar unes quantes penalitats més, finalment va néixer la Rosa, una altra noia, i que fou la tercera criatura del matrimoni Ferrer Gispert. Tal com recorda la Victòria, *“el naixement de la Rosa va anar molt bé, va ser a casa meva. Va venir la llevadora, i la família, la poca que hi havia. La vaig tenir molt bé, no hi va pas haver necessitat de metges ni res, la comadrona i prou, la senyora Lola. I al cap d'un mes o alguna cosa així, varen deixar venir el seu pare a veure-la. Va poder venir però se’n va entornar. Va haver de tornar a marxar. Va arribar un dia al vespre, i l’endemà mateix ja va marxar”*.

“Com que no podia criar la nena, li havia de donar el biberó. S’havia de buscar la llet a un lloc o altre, molts

treballs per trobar-ne, i per pagar-la també, i si no pagaves què, eh?!". O sigui, "que vàrem passar tota la guerra així, fins que es va acabar".

Malauradament, els records de la Victòria només fan que il·lustrar les penalitats que va passar amb les seves dues filles: "A la vora de casa, al capdavant, hi havia uns amics que tenien un noi que era com la Maria, i al costat hi havia una casa amb un matrimoni i un avi, un avi que anava amb un bastó, i allà hi havia una tanca. Doncs quan no hi havia pa i no teníem res per menjar, la Maria se n'anava

a jugar amb una nena que hi havia amb uns altres veïns, i quan eren les cinc de la tarda, només perquè vegis, a les cinc, sortia la senyora de dintre i deia: 'Va, que has de berenar, vols pa amb tomata?', i després deia: 'Maria, cap a casa!, Lola, cap a dintre!'", sortia ella amb dues llesques de pa, i per la de casa res".

Com acaba afirmant la Victòria: "No tenia gaire a ningú. T'havies de refiar de tu mateix i sinó, malament rai. Havies de passar per la misèria que tenies i ja estava".

LA RECTA FINAL DE LA GUERRA

Per a Josep Arbusé la segona meitat de l'any 1938 va ser tot un calvari. El seu destí en aquells moments era a les immediacions del riu Ebre. Val a dir, però, que la situació d'aquell front era cada vegada més delicada. La desorganització i la dispersió en el si de les files de l'Exèrcit republicà eren tals que, amb poc temps de ser allà, com tants d'altres soldats espantats i desesperats i amb la guerra pràcticament decidida, va començar una llarga i lenta retirada amb un únic objectiu: arribar a casa, és a dir, a Llagostera. Probablement entre el 3 i el 8 d'octubre de 1938, dies en què va tenir lloc la primera retirada de soldats que havien participat en alguna de les diferents fases de la batalla de l'Ebre, Arbusé va iniciar una llarga i feixuga caminada que el va dur fins a Molins de Rei. En aquesta població del Baix Llobregat, *"va passar un camió pel carrer, i em va portar fins a Caldes de Malavella. Un cop allà vaig anar a casa a peu, i ja va estar"*.

Malauradament el seu oncle, Narcís Arbusé, no va poder tornar a Llagostera. Natural de Llagostera i resident a Cassà de la Selva, va escriure una carta al seu germà Miquel Arbusé que estava datada el dia 17 de setembre de 1938. Aquest senyor va escriure el següent:

"Miquel Arbusé,

Apreciado hermano,

He recibido la tuya del 9 del corriente en la que veo que estás de buena salud, como es la mía hasta ahora. Yo veo también que por aquí en Llagostera llueva mucho más que por aquí, y hasta parece que se va a perder por falta de brazos, pero a mi todavía me va algo más de mal que al llamar las quintas 23 y 24 a las armas, pues yo ya me había lavado la cara para venir con permiso, y fijate que disgusto más grande me han dado al decirme que los permisos se habían suspendido. Me parece que hace un siglo que soy fuera de casa.

En la carta tuya veo que los hombres también se mueren, según dices, en Siset de can Vidal que ha muerto de los tifos, pues mira que veo que se estalviará de venir a pasar miserias. También veo que en Pepito ha cambiado de sitio (el seu nebot, Josep Arbusé), ya me hacia muy extraño que li he escrito dos cartas y no he tenido ninguna contesta, así es que le voy a escribir enseguida a ver si me contesta.

Aquí también hay aquel que seguramente lo conoces, en Pepet Ballera, aquel que feia de negociant que tiene una gástiga freda, y le hemos llevado al hospital de Prats d'Anoia, del 27 o 28 del mes pasado que siempre ha estado enfermo y todavia no sabemos lo que hace. Es un compañero nuestro de casa, hablando de las quintas, ya que tendremos otro de casa en las armas a fortificaciones como el Martí de can Saleta Borni. Es muy grande lo que está pasando con la humanidad de España. Aquí ahora se empieza a recoger todos los animales sobrantes, se han controlado todas las farineras y se recoge todo el trigo y patatas y habichuelas de las casa de campo, y de todos los pueblos. Las patatas ya les dan los sacos para llenarlos, y las habichuelas lo mismo.

Nosotros, como ya os dije en la otra carta, hemos comprado 300 quilos de patatas, dos o tres cuarteras de trigo, y como decimos siempre, para comer. Hablando de los permisos, yo tengo confianza, pero me han dado tantos disgustos que ya no trigaré muchos días y vendré con permiso si no se canvia la situación. Sin más que decirte se despide tu hermano que lo es, Narciso Arbusé”.

Narcís Arbusé Comas, a l'edat de 36 anys, soldat de la lleva del 23, va desaparèixer al sector de Prades, a la comarca del Baix Camp, poc temps després d'haver escrit aquesta carta.

Les circumstàncies que va viure Antoni Maymí els darrers dies de la guerra, que fins a començament de 1939 havia seguit treballant al Cos de Tren, també el varen acabar portant fins a la vila que l'havia vist néixer. *“Poc abans d'acabar la guerra, varen traslladar el taller aquí a Girona. Varen posar les màquines i els torns en uns magatzems que hi havia a la Gran Via. Un cop allà, vàrem passar la nit al cinema Gran Via, allà amb un racó i amb una manta que teníem, una manta que m'havia donat la meva mare que era tota dolenta, però encara servia. Però l'endemà, jo a primera hora em vaig aixecar i vaig agafar una bicicleta que hi havia d'uns amics de Girona, i cap a Llagostera falta gent”.* Seguint el traçat de la via del tren, un cop va arribar en ple veïnat de Llebrers, un veïnat del municipi de Cassà, es va trobar *“tot de gent del poble que marxava”.*

En ple bombardeig de Cassà Maymí va seguir en direcció a Llagostera. Un cop allà, *“també havien bombardejat Llagostera, hi havien mort una dona. Vaig sortir al pas a nivell de Caldes, vaig arribar aquí a casa. Ningú. Els carrers ben solitaris, i això en ple dia. Un home em va dir: ‘Has fet un atreviment tremendo, si em vols creure a mi, no hi tornis a Girona, això ja està perdut’”.* Després d'haver passat la nit a casa al costat de la seva mare, *“l'endemà al matí vaig tornar a Girona altra vegada!, arribo a Girona, eren les nou o les 10 del matí, i no hi havia ningú enlloc. Trobo dues noies a la Rambla que també treballaven al Cos de Tren i em varen dir que tothom havia marxat cap a França perquè els nacionals ja havien entrat a Barcelona. Vaig agafar la bicicleta, vaig venir cap aquí i ja em vaig quedar”.*

Un cop al poble els membres de la família Maymí se'n varen anar als afores de Llagostera. *“Vam anar cap aquí a sobre a Sant Llorenç, a can Puigvell que en diuen, i des d'allà veies com bombardejaven la carretera nacional, la via del tren; vam passar-hi tres o quatre dies allà dalt. I van entrar els nacionals i jo ja em vaig quedar aquí. Allà vaig estripar el carnet del Cos de Tren, que no ho havia d'haver fet mai!, el vaig estripar, sempre me n'he penedit”.*

Sens dubte foren uns dies que varen quedar retinguts a la memòria de tots aquells que els varen viure. Davant de la incertesa de la situació hi hagué homes que encara seguien essent reclamats pel bàndol republicà –ja a les acaballes de la contesa bèl·lica. Alguns d'aquests llagosterencs, abans de fer front a una derrota més que segura, decidiren desertar, de manera que optaren per amagar-se en alguns dels masos del municipi de Llagostera. Si bé aquests no serien els primers d'amagar-se per tal de mirar d'eludir les disposicions de l'Exèrcit republicà, davant de l'amenaça de l'entrada dels nacionals serien nombroses les famílies del poble que buscarien refugi en els diferents veïnats de Llagostera.

Les diferents experiències personals d'aquells dies permeten il·lustrar, ni que sigui de manera fragmentària, algunes de les sensacions viscudes entre el final de gener i el començament de febrer de 1939. Per Victòria Gispert, des de casa seva estant va presenciar unes escenes certament commovedores, ja que *“al acabar la guerra, n'hi havia que passaven, que es retiraven la gent, descalços, per la carretera, i avall; eren soldats*

dels rojos pobres, que feia llàstima de veure'ls”. Al taller que hi havia al davant de can Vicentó, *“els nacionals hi vingueren, i hi posaren una cuina. Només veies avions que passaven així i així. Es varen tirar moltes de bombes, sobretot d'aquests camps venint de Cassà, i alguna també a la carretera de Caldes, que va caure una bomba i va matar a una dona. Doncs aquests soldats varen venir i ens varen dir que anéssim ben tranquils a dormir, que no havia de passar res. Però nosaltres no hi érem quan va acabar tot això eh!. Havíem anat a pagès. Ens havien dit que la guerra s'acabaria, que ho ensorrarien tot i que tirarien moltes bombes”.*

Acompanyada per la seva sogra i pels seus fills la Victòria es va refugiar *“a pagès, perquè teníem amiatat amb una gent d'allà. Vàrem anar a les Planes. Vàrem marxar al vespre, perquè ningú ens veiés, i fins l'endemà, o l'endemà passat. En aquesta casa ens varen donar una habitació per anar-hi a dormir, i ja n'hi havia dos més allà, tot ple de palla, estaven allà amagats i ens varen dir: ‘No patiu que ja hi cabem tots, nosaltres demà al matí ja marxarem’. I aquests varen marxar i nosaltres ens vàrem quedar allà fins al vespre de l'endemà, i al vespre va venir un senyor d'aquí a Llagostera que va dir: ‘Ja podeu anar cap a casa perquè ja està acabat, i poseu un llençol blanc a la finestra’. Vàrem baixar cap al poble, i pel camí només trobaves mitjons, mocadors de butxaca lligats que els havien caigut dels peus, i molts de cartutxos que havien tirat tirs i així”.*

A l'edat de 7 anys Pere Ferrer, el fill de la Victòria, també recorda aquell trajecte a peu fins al poble: *“Pel camí trobaves mosquetons clavats així –en aquest bosc d'aquí*

que en diuen de can Nadal, i de can Fonellerons-, fusells clavats amb el casc a sobre, fet que volia dir que allà hi havia un home mort. Ara ho sé, jo ho vaig veure, però no sabia el que era ni m'hi varen deixar acostar, la gent gran que venia amb mi no m'hi varen deixar acostar. Però jo me'n recordo que en vaig veure bastants".

Per a la Victòria l'arribada a la seva llar va ser una nova contrarietat: *"Quan vàrem arribar a casa tot estava a terra, tot lo de dintre, lleixes..., tot mogut, a dalt tot remenat. Com que la porta de fusta ja no era gaire bona..., i llavors aquella gent que hi havia allà dintre ens varen dir que no ens preocupéssim, que ells eren dels bons, i em varen portar llet per a tots, i me varen donar un pot molt gros, ple, per la petita. I allà ells hi varen estar dos dies, i tant com varen ser allà vàrem tenir menjar".*

Els records d'infància de Josep Vilallonga són ben vius quan es tracta de rememorar aquells darrers dies de la guerra. Com és lògic, *"estàvem una mica espantats, un dia varen fer un bombardeig bastant fort, i llavors vàrem anar a mirar què havia passat. Vam anar allà dalt a l'església, varen arrassar la central elèctrica que hi havia allà dalt".* Des d'allà estant, mirant en direcció a Cassà *"es veien molts de sots pels camps. No sé si varen venir gaires vegades. Aquesta va ser la més..., segurament que varen venir altres vegades. Inclús hi havia gent que es feien refugi i coses".*

El cas és que el bombardeig aeri va tenir lloc el dia 31 de gener de 1939. En el transcurs d'aquest bombardeig, per bé que hi hagué desperfectes a la vila, pel que fa a víctimes humanes només n'hi hagué una, Consol Pagés

Salvatella—que va ser ferida mortalment a l'encreuament de Caldes de Malavella. El cas és que finalment va ser traslladada al Casino, on hi havia l'Hospital. Va morir a l'edat de 23 anys el dia 21 de març de 1939.

Per Paquita Creus, l'experiència que va viure la seva família en el transcurs del bombardeig aeri del final de la guerra va deixar les seves seqüeles. Tal com ella mateixa explica, *"el meu pare, havent dinat, tenia el costum d'anar a fer un vol pels afores. Va venir un avió a bombardejar, el va agafar per aquí a les rieres, el va tocar, va perdre un ull, i després ell ja va quedar a zero, de manera que va perdre molta memòria".*

Un altre dels episodis que varen viure, en aquest cas els membres de la família Calvet, va obligar-los a sortir del poble en uns moments gens propicis: *"Els meus oncles de Cassà varen venir aquí a dir el pare: 'Marxem!, Anem cap a França!, Anem, anem!', i la mare va dir: 'On voleu que anem amb l'àvia?, No podem pas passar muntanyes amb l'àvia!, No podem pas marxar. Que passi el que passi, nosaltres ens quedem'. 'Doncs nosaltres marxarem, de manera que podeu passar per a casa (a Cassà) a recollir algunes coses'. I justament hi vàrem anar un dia que tot el camí els avions anaven ametrallant, que varen bombardejar Cassà, i la casa de l'oncle va anar a terra. Ui!, la carretera anava plena de gent que marxava, però nosaltres no marxàvem, anàvem a recollir algunes coses de casa els oncles. Al final, aquests no varen marxar, és que no tenien res de res després. Una gent que estaven bé varen quedar ben pobres. I així és que si el pare tenia dos pantalons, n'hi va donar uns".*

De resultes de tots aquests esdeveniments a casa els Esteve també es varen viure uns moments força delicats i angoixants. Segons la Maria, *“el papa va dir que se n’anava cap a França, i varen venir a casa, uns quants, que tots pobrets ja són morts, i varen marxar. I el papa va marxar amb un paquet aquí al darrera a l’esquena, i nosaltres plorant. Quan va ser a França va veure allò i va dir: ‘Jo, a les mans de sang no hi tinc res, no he fet res que no hagués de fer, així és que jo me’n torno cap a casa’*. No cal dir que aquells dies es varen viure *“amb molta por. A casa ens varen portar a pagès, i aquí dalt, allà on ara hi ha el Niu, hi havia emplaçat un canó. I des d’allà dalt a can Dobles, a la carretera de Vidreres, al capdamunt, hi havia un altre canó, nacionals i els d’aquí. Van haver-hi molts de morts aquí, nois morts, eren soldats. Molts són enterrats en aquests camps de per aquí, anant cap a Cassà”*.

Finalment la victòria de les tropes franquistes va ser inevitable. Les tropes dels nacionals entraren a Llagostera el dia 3 de febrer. Tal com es pot llegir a *La Vanguardia Española* del dissabte 4 de febrer de 1939, *“hoy, 3 de febrero de 1939, al norte de Vich se ha llegado al río Ter, y en el sector de la costa se ha ocupado Llagostera”*. Tot indica doncs, que entre el 2 i el 3 de febrer es va bombardejar el poble amb canons de terra, tal com deixa palès el testimoni de Maria Esteve en el paràgraf anterior. Des d’una bateria que va quedar situada a cal Rei, es tirava munició en direcció a la capital, és a dir, en direcció a Girona. Un dels carrers del poble que va quedar seriosament afectat per aquesta ofensiva fou el carrer Àngel Guimerà. Josep Vilallonga encara recorda aquests fets:

“I l’última nit vàrem sortir al carrer (Àngel Guimerà) a mirar no sé què, i vàrem veure que passava un grup d’homes, vàrem tornar a dins de seguida, i començaren a passar obusos i obusos. Nosaltres sí, que vàrem agafar la taula del menjador, hi posàrem un matalàs a dalt, posat a sobre, i vam passar tota la nit allà a sota. Mentrestant, no varen parar de passar obusos, moltes explosions. Aquí al costat varen tocar el teulat i el foradaren. Tots aquests obusos venien de cap al cantó de Tossa. Molts varen esclatar en aquest carrer (Àngel Guimerà), varen començar a baix, i van anar pujant, pujant, pujant. L’endemà, cap a les vuit, quan es va fer clar, vàrem anar per sortir”, i a l’entrada de la casa, “vinga a trepitjar vidres. Vàrem veure la porta amb forats, i tots els vidres de la porta trencats. Tot això ho va fer la metralla, ja que aquí al davant hi havia un balcó i s’havia arrencat un tros de pedra. Vam sortir al carrer..., feia llàstima. Ple de fils elèctrics per terra, molta cendra, una cosa grisa, això és el que recordo més”.

Com a conseqüència d’aquesta ofensiva moriren dues persones més de Llagostera. La primera fou Carme Vendrell Morell, que morí el 3 de febrer de 1939. El seu marit, Josep Vicens Alsina ho féu l’endemà, el 4 de febrer. Ambdós tenien 62 anys d’edat.

Tal com segueix revivint Amèlia Calvet, aquells dies *“molta gent marxava cap a pagès, i a casa no varen voler marxar. Quan varen entrar els nacionals aquí a la plaça, a l’Agrícola, algú foraster va venir, i a mi m’hi feien anar per escoltar el que deien, i me’n recordo d’aquestes paraules: ‘España una, España grande, España libre’*. Però jo no sé qui tenia al costat, i quan

varen dir: 'Espanya una', i el del meu costat diu: 'Espanya dues'. Quan vaig arribar a casa i els hi vaig explicar, tothom se'n reia".

Tanmateix, d'altres anècdotes d'aquells dies no foren, malauradament, tan divertides. Entre el carrer de Girona i el carrer Alt de Girona, ben bé al costat de les escales, "hi havia com uns magatzems, i allà s'hi varen posar els moros. Nosaltres anàvem a jugar a casa d'una noia que estava allà baix al Ramal", de manera que "sovint ens cridaven. Un dia ens varen dir: 'Veniu, preneu te'. A més ens varen donar sabó, xocolata. I tots estaven allà asseguts, amb foc a terra. Però nosaltres teníem por, i fins que va passar la germana més gran d'una de les meves amigues amb el seu xicot, i vàrem poder marxar".

També hi hagué, en els dies immediatament posteriors a l'ocupació de les tropes franquistes, dues notícies dramàtiques. Francesc Brugulat Pratsevall, de 12 anys, va morir el dia 8 de febrer de 1939 de resultes d'haver manipulat una bomba de mà. Pocs dies més tard, concretament el 13 de febrer, moria a l'edat de 70 anys Maria Bofill Quintana, a causa de la metralla d'una bomba de mà. Aquestes dues persones foren víctimes a causa del material bèl·lic que quedà abandonat al terme municipal després de la contesa.

Aquells primers dies d'ocupació militar foren l'inici de grans adversitats per a molta gent. Un dels casos que pot exemplificar les contrarietats d'una guerra i de les seves represàlies és el de Josep Arbusé. Tal com ell mateix recorda, ben aviat "varen concentrar tots els homes de

Llagostera a l'Ajuntament, i allà feren les seves llistes i les seves coses. Amb una colla ens varen deixar a la plaça del Castell esperant ordres. Els vells, per qüestions d'edat, a molts els deixaren anar a casa seva. Després vingueren, ja tenien la llista feta, i cap a Barcelona a peu. Allà et tenien entre dos focs, tocava i avall, i que no et desviessis de la ratlla, perquè equivocadament també te la podien fotre".

"A Barcelona, en un edifici en construcció, sense teulat ni res, cada dia hi passaven quantitats de gent agafada de per tot arreu. Al sortir d'allà, vam anar cap al moll. No sé pas quin vaixell era, ni ganes, sense dir-te res d'on anàvem, ens portaren fins a Tarragona per mar, ja que les vies del ferrocarril aquells dies havien quedat molt malmeses. Baixàrem, i de Tarragona fins a Reus a peu. I allò tant característic quan veus una columna d'aquestes: l'un porta una maleta, l'altre una bossa així, l'altre no sé què, i tothom cansat de caminar, i au!, cap a Reus. Allà a Reus, vam anar a parar a can Briansó, al manicomi, l'"Instituto Pedro Mata', no me n'oblidaré pas mai més d'aquest nom. Ens varen col·locar per allà dintre i varen fer les seves tries. Ja et nomenaven de dret: 'Cap allà, cap allà...', i tothom va quedar inquit, tothom va tenir plaça".

De totes maneres, "va haver-hi un noi que va tenir mala plaça perquè, ja ens havíem ajagut per anar a dormir, l'un al costat de l'altre", i de cop "entra un comandament d'allà, i dic un comandament perquè manava eh!, amb una vara de freixe, i fa aixecar-lo, diu: 'Fulano de tal', i aquell noi s'aixeca, i perquè saluda una garrotada. Li va fotre un rest de garrotades allà a davant de tothom...",

doncs aquell pobre noi no el vàrem pas veure més. Nosaltres ens en vàrem anar sortint. Allà ens tenien tancats, ens feien cantar el 'Cara al Sol', anar a missa i poca cosa més. Això va durar ben bé uns 15 dies, jo vaig perdre cap a sis quilos de pes. I un dia, un diumenge, acabada la missa, en puja un allà i patíem a veure si ens tocava, perquè els avals que havien demanat ja s'havien entregat. Prèviament ens havien fet arribar una nota que deia que si portaves dos avals, es gestionaria la possibilitat de sortir d'allà. I és clar, tots teníem feina a escriure a casa, i n'hi va haver molts que no en varen trobar d'aval".

"A casa, com que el meu pare no va ser mai ni d'una cosa ni de l'altra, almenys declaradament, va sortir a recollir i va trobar dues firmes, les va enviar cap allà baix, i em varen donar un full així—més aviat petit—, que semblava que l'estalviaven el paper, que deia: 'José Arbusé ha salido afecto', que volia dir que ja te'n podies anar. Et fotien de 'patitas a la calle', vaig agafar el tren, i cap aquí". De nou a Llagostera doncs, per en Josep començaven els anys de la postguerra. Tal com afirma, "aquí era un lloc que tota la vida havies treballat, i sabies que si volies tirar endavant havies de treballar, i lo millor era no moure's".

A MODE DE CONCLUSIÓ

Sóc conscient de les limitacions que comporta un treball d'aquestes característiques. Tanmateix, en el cas d'aquesta recerca, la necessitat i l'interès per conèixer alguns aspectes del nostre passat més immediat s'han prioritzat amb la finalitat d'apropar algunes vivències dels anys de la Segona República i de la Guerra Civil a tots els llagosterencs.

Per fer-ho, més enllà de recórrer a la informació bibliogràfica i d'arxiu, s'ha optat per una fórmula que ha buscat, en tot moment, la implicació de persones de la vila que varen viure aquells anys i que n'han volgut parlar. Dic això perquè, encara que pugui semblar sorprenent, encara avui dia hi ha gent que s'ha negat a parlar i a evocar els seus records sobre aquells anys. Des de la perspectiva de l'investigador, una negativa pot arribar a tenir el mateix valor que la millor entrevista que s'hagi pogut realitzar. Entre d'altres coses, una negativa denota que les profundes fractures obertes arrel dels esdeveniments ocorreguts en el transcurs de la dècada dels anys trenta encara són ben obertes per a aquells que els varen viure.

Malauradament, però, al costat d'aquesta realitat i d'aquestes actituds —que per altra banda són perfectament comprensibles— en tenim una altra, de més actual, que és la que ens hauria de preocupar de veritat a tots plegats. Em refereixo al profund desconeixement del que varen significar els anys de la dècada dels trenta al nostre país. Va ser una dècada en què es varen posar les bases per construir un model social

sensiblement diferent a l'actual. Amb tots els defectes i totes les reserves que es vulguin, d'acord, és evident que això pot ser discutible. El fet és que a dia d'avui sectors significatius del conjunt social, especialment entre les generacions més joves, encara desconeixen substancialment bona part de tot allò que va passar a casa nostra fa només uns quants anys.

És per això que cal valorar en la seva justa mesura les persones que han evocat el seus records. Sense els seus testimonis la realització d'aquest llibre hagués estat completament impossible. Així doncs, les dones i els homes que varen ser entrevistats per a l'elaboració d'aquest llibre, i en rigorós ordre alfabètic, són:

NOM I PRIMER COGNOM	DATA DE L'ENTREVISTA
Josep Arbusé (a.c.s.)	23-X-06
Paquita Bancells	3-XI-06
Amèlia Calvet	31-X-06
Paquita Creus	6-XI-06
Pepita Esteve	3-XI-06
Maria Esteve	3-XI-06
Pere Ferrer	7-II-07
Victòria Gispert	7-II-07
Antoni Maymí (a.c.s.)	2-XI-06
Josep Vilallonga	14-II-07

A tots plegats els vull expressar el més profund agraïment per haver col·laborat de manera completament desinteressada en la confecció d'aquest treball.

ANNEXOS

CANVIS DE NOMS DE CARRERS

Nom actual	Nom de 1931 a 1939	Nom abans de 1931
Alt de Girona	Onze de setembre	Gerona Alta
Alvarez de Castro	Francesc Macià	Alvarez de Castro
Àngel Guimerà	Àngel Guimerà	De la Rambla
Barceloneta (Pl.)	Ferrándiz i Bellés (Pl.)	Barceloneta (Pl.)
Bonaire	Manuel Martínez	Bonaire
Catalunya (Pl.)	De la República (Pl.)	De la Industria (Pl.)
Concepció	Rafael de Casanova	De la Inmaculada Concepción
Constància	Salmerón	Constancia
Donzelles	Doctor Robert	Doncellas
Ganix	D'Ignasi Iglesias	Ganix
Jaume I	Travessia d'Alvarez	Jaime I
Joan Maragall	De Pi i Margall	Ancha
Lleó I	Del Primer de maig	
Llibertat (Pl.)	De la Generalitat	De la Constitución
Maiena	Caimó	
Migdia	Anselm Clavé	Mediodia
Nou	De Blasco Ibañez	Nueva
Onze de setembre	Isabel Vilà	De Navas
Pau Casals	Del 14 d'abril	De la Alameda
Pocafarina	Layret	
Pompeu Fabra (Pg.)	De Galan i García Hernández (Av.)	De la Victoria
Processó	J. Verdaguer	Procesión
Sant Antoni	D'Eugeni Maranges	San Antoni de Padua
Sant Felip Neri	De Martí i Julià	Subida de San Felipe Neri
Sant Feliu	Prat de la Riba	San Feliu
Sant Pere	Pau Claris	San Pedro
Santa Anna	Pompeu Fabra	Santa Ana
Tomàs d'A. Boada Borrell (Pg.)	Escano	Cardenal Margarit

Brugulat Pagès, Ramon. Els noms dels carrers: dedicacions i origen. *Crònica. Publicació de l'arxiu municipal de Llagostera*, núm. 10.

COMPOSICIÓ DE L'AJUNTAMENT. 1931-1939

18 d'abril de 1931 Constitució de l'Ajuntament sorgit de les eleccions municipals de 14 d'abril de 1931.

Alcalde: Joan Nadal Corominas

Consellers: Emili Mestres Gandol
Artur Roig Raset
Josep Calvet Amat
Narcís Font Payret
Joaquim Vidal Morell
Joan Bou Cabarrocas
Vicenç Raurich Esteve
Josep Rissech Fullà
Josep Creus Peraferrer
Camil Esteve Llauro
Enric Peraferrer Viola

25 de maig de 1933. Presa de possessió de la comissió gestora nomenada pel Conseller de Governació de la Generalitat. S'anul·len legalment alguns ajuntaments que havien estat elegits en aplicació de l'anterior normativa, per ajustar-se al que disposa l'Estatut de Catalunya.

President: Joan Torres Darder

Consellers: Emili Cantal Barris
Vicenç Amat Lizardi

1 de febrer de 1934. Constitució de l'Ajuntament sorgit de les eleccions municipals de 14 de gener de 1934.

Alcalde: Joan Nadal i Corominas

Consellers: Enric Peraferrer Viola
Francesc Falivene Pingetti
Joan Bou Cabarrocas

Emili Morató Sais
Camil Esteve Llauro
Emili Rissech Gispert
Damià Raurich Aliu
Joan Lloveras Martinell
Marià Calvet Guàrdia
Miquel Casadevall Font
Artur Roig Raset

9 d'octubre de 1934. Destitució de l'Ajuntament després dels Fets d'Octubre . Designació d'un gestor administratiu amb funcions d'Alcalde:

Artur Coris Gruart

5 de maig de 1935. Constitució de l'Ajuntament nomenat per decret de Presidència.

Alcalde: Màrius Sastre Borrell. Dimiteix el 10-10-1935 i el substitueix Miquel Rissech Torrent

Consellers: Salvi Presas Dausà
Joan Carreras Fontanil
Marià Tarrè Deulonder
Joan Puig Pigrau (dimiteix el 10-10-1935)
Francesc Barceló Ventura
Climent Casanovas Ballell
Miquel Rissech Torrent
Juli Font Sagols
Francesc Sais Reig
Ramon Regàs Rodó
Salvador Vidal Johera (dimiteix el 17-10-1935)

18 de febrer de 1936. Reposició de l'Ajuntament de 1934 després del triomf del Front Popular a les eleccions generals del 16 de febrer.

Alcalde: Artur Roig Raset

Consellers: Camil Esteve Llauro
 Francesc Falivene Pingetti
 Miquel Casadevall Font
 Damià Raurich Aliu
 Joan Bou Cabarrocas
 Enric Peraferrer Viola
 Emili Rissech Gispert
 Marià Calvet Guàrdia
 Emili Morató Sais
 Joan Lloveras Martinell

21 d'octubre de 1936. Constitució de l'Ajuntament. Decret de 9 d'octubre de 1936 de la Conselleria de Governació pel qual es dissol el Comitè Antifeixista.

Alcalde: Joan Escapa Mestres (CNT, dimiteix el 24-11-1936)

Consellers: Josep Lloveras Casadevall (CNT)
 Josep Abras Campderà (CNT)
 Heribert Bayó Vendrell (Agrari-CNT)
 Josep Pairet Mayol (CNT, dimiteix el 24-11-1936)
 Eugeni Gurnés Bou (CNT)

El 5 de novembre de 1936 s'incorpora ERC i ocupa els 5 llocs vacants amb:

Santiago Vila Soteras
 Emili Rissech Gispert
 Joan Mir Joan
 Josep Creus Peraferrer
 Pere Argelés Gotanegre

El 24 de novembre de 1936 és nomenat Alcalde-President del Consell Municipal Eugeni Gurnés Bou, i els Consellers queden així:

Santiago Vila Soteras (ERC)
 Emili Rissech Gispert (ERC)

Joan Mir Joan (ERC)
Josep Creus Peraferrer (ERC)
Pere Argelés Gotanegre (ERC)
Fermí Brunsel Sagué (CNT)
Heribert Bayó Vendrell (Agrari-CNT)
Pere Pujol Breig (CNT)
Josep Abras Campderà (CNT)
Josep Lloveras Casadevall (CNT)
Joaquim Comas Buxeda (ERC)
Martí Albertí Esteve (CNT)

L'11 de març de 1937 es retiren del govern la CNT i el PSUC. La Corporació Municipal resta formada únicament per tres Consellers d'ERC:

Alcalde: Santiago Vila Soteras
Consellers: Josep Creus Peraferrer
Joan Mir Joan

El 14 de setembre de 1937 dimiteix Josep Creus Peraferrer per motius de salut i s'incorpora Joaquim Comas Buxeda (ERC).

El 28 d'octubre del 1937 es constitueix un nou Ajuntament en compliment del decret de 8 d'octubre de 1937.

ERC
Alcalde: Santiago Vila Soteras
Consellers: Joan Mir Joan
Joaquim Comas Buxeda

CNT
Eugeni Gurnés Bou
Fermí Brunsel Sagué
Marià Calvet Guàrdia

PSUC
Llorenç Balmaña Mons
Francesc Ralló Ferriol
Melitta Franz Guettner

El 26 de novembre de 1937 s'incorpora a l'Ajuntament per ERC Agustí Coll Planella, i ocupa la plaça d'Acció Catalana, que no s'havia constituït per no tenir formació en el municipi.

Substitucions i incorporacions al front

El 10 de febrer de 1938 Lluïsa Peiris Isern (PSUC) substitueix Francesc Ralló Ferriol.

El 3 de març de 1938 Agustí Coll Planella és nomenat Alcalde en substitució de Santiago Vila Soterias que s'incorpora al front. Entra com a Regidor Francesc Capdevila Saurí(ERC).

El 3 de maig de 1938 Fermí Brunsel Sagué s'incorpora al front. Entra com a Regidor Martí Albertí Esteve (CNT), que serà nomenat Alcalde el 19 de gener de 1939.

El 10 de maig de 1938 entra com a Regidor Josep Abras Campderà (CNT) en substitució d'Eugeni Gurnés, que s'incorpora al front.

El 31 de maig de 1938 Francesc Falivene Pingetti (ERC) és nomenat Alcalde en substitució d'Agustí Coll, que s'incorpora al front. Ho serà fins el dia 18 de gener de 1939, que s'incorpora al seu treball a la Indústria de Guerra.

El 10 de gener de 1939 és nomenat Regidor Joaquim Comas Buxeda (ERC) en substitució de Pere Argelès, que s'incorpora al front.

El 24 de gener de 1939 Joaquim Xargay Torrent (ERC) és nomenat Regidor en substitució de Francesc Capdevila, que s'incorpora al front. El mateix dia és nomenat Regidor Josep Seda Soler.

RELACIÓ DE CANDIDATS A LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1934 I VOTS OBTINGUTS

Nombre d'habitants segons el padró municipal d'habitants de 1930: 4.090

Nombre de Regidors: 12

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA
Candidats
Damià Raurich Aliu
Marià Calvet Guàrdia
Joan Lloveras Martinell
Miquel Casadevall Font
Representants
Francesc Malagelada Brujats
Pere Mallorquí Cuyàs
Aureli Morató Sais

Vots obtinguts: 358
Nombre de Regidors: 4

CANDIDATURA DE DEFENSA ADMINISTRATIVA
Candidats
Joan Carreras Fontanil
Salvi Presas Dausà
Josep Castelló Alsina
Francesc Barceló Ventura
Enric Breig Clara
Joan Rams Robert
Salvador Vidal Johera
Màrius Sastre Borrell
Josep Paradedà Brujats
Francesc Riera Pigrau
Miquel Sureda Coll
Marià Solà Gelada

Representants
Balbí Codolar Calvet
Joan Prats Parramon
Joan Solés Clairà

Vots obtinguts: 294
Nombre de Regidors: 0

UNIÓ REPUBLICANA AUTONOMISTA
Candidats
Joan Nadal Corominas
Enric Peraferrer Viola
Francesc Falivene Pingetti
Joan Bou Cabarrocas
Emili Morató Sais
Artur Roig Raset
Camil Esteve Llauro
Emili Rissech Gispert
Joaquim Comas Buxeda
Josep Creus Peraferrer
Joan Torres Darder
Ramon Tarradas Coll
Representants
Camil Esteve Llauro
Pere Argelés Gotanegra
Benet Sans Gorgoll

Vots obtinguts: 464
Nombre de Regidors: 8

AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. Eleccions.

RELACIÓ D'ENTITATS LLAGOSTERENQUES – DESEMBRE 1935

Nom de l'entitat	Tipus	NOMS DIRECTIUS: PRESIDENT TRESORER SECRETARI	Nombre de socis
Casino Llagosterenc	Recreativa	Espiridió Vilallonga Sendra Pere Capdevila Coris Robert Vidal Roget	474
Santa Maria del Puig i Santa Anna	Socors mutus	Vicenç Valls Jaume Feixas Vall-Ilovera Robert Vidal Roget	540
Societat Patronal Suro-Tapera	Industrial	Jaume Feixas Vall-Ilovera Pere Recolons Morell Emili Planella Ballell	41
Societat Penya La Nau	Recreativa	Lluís Viola Josep Bofill Emili Morató	82
Santa Llúcia Màrtir	Socors mutus	Josep Castelló Alsina Pere Fuyà Pere Pallí Gotarra	434
Sindicat Agrícola Social	Agrícola	Joan Bou Cabarrocas Josep Castelló Alsina Joaquim Arbat	135
Sant Felip Neri	Socors mutus	Joan Sala Miquel Rissech Pere Costa Clara	152
Centre Acció Social Catòlica	Cultural i recreativa	Miquel Rodó Frou Lluís Sàbat Pujol Joan Prats Perramon	43
Sant Pere	Socors mutus	Bonaventura Pla Domènec Altarriba Guillem Portas	165
Fraternitat Republicana Autonomista	Política	Aureli Morató Sais Joan Bagué Esteva Vicenç Amat Borrell	138
Societat Obrera Suro-Tapera	Clausurada pels fets d'octubre de 1934		

RELACIÓ DE LLAGOSTERECS MORTS AL FRONT

Nom	Lleva	Lloc	Data
Albà Casas, Ernest	39	Sierra de Alcubierre (Osca)	
Amargant Tarrè, Pere	28	Batalla de l'Ebre	1938
Arbat Gispert, Joaquim	36	Granada	15/01/1939
Ayach Pujol, Guillem	23	Prades (Baix Camp)	10/01/1939
Barcons Xirgu, Joaquim	23	Front del Segre-Lleida	15/11/1938
Blanch Vall-Ilosera, Joaquim (Afusellat)	39	Saragossa	14/04/1937
Blanch Tarinas, Antoni	36	Sta. Quitèria-S. Alcubierre (Osca)	13/04/1937
Brunsel Sagué, Eduard	33	Vallfogona del Riucorb (Conca Barberà)	14/04/1938
Brunet Gorgoll, Benet	40	Lleida	26/05/1938
Colom Arbusé, Ricard	37	Móra d'Ebre	1938
Comas Comas, Enric	23	Front del Segre	10/01/1938
Corominas, Joan (Afusellat en camp de concentració)	36	Saragossa	
Cubarsí Pla, Joaquim	39		15/01/1939
Cutiller, Felip			
Dalmàs			
Dorca Moner, Josep M.	36	Belchite (Saragossa)	15/03/1938
Duch Reverter, Casimir	28		1939
Espinet Brun, Joan	29	Llagostera	27/10/1938
Espinet Ribas, Joan	28	Vallfogona de Riucorb (Conca de Barberà)	1938
Esteba Pibernat, Rafael	30	Hospital Militar d'Arbeca (Les Garrigues)	14/08/1938
Gelmà Sabater, Josep	29		
Gotarra, Joan			
Gotarra Lloveras, Emili	21	Pla de Sta. Maria (Conca de Barberà)	1938
Graupera Zurdo, Florenci	38	Brunete (Madrid)	1937
Leonart Sucarrats, Miquel	37	Clínica militar núm. 2 - Caldes de Malavella (Selva)	28/08/1938
Llinàs Fullà, Francesc (Mas Sabater)	32		
Llinàs Fullà, Joaquim (Mas Sabater)	36		
Llinàs Fullà, Josep (Mas Sabater) (Afusellat)	23		12/01/1939
Lloveras Niell, Jaume	35		
Lloveras Xirgu, Emili	28	Hospital Militar Girona	17/08/1938
Martí Aragol, Joan	31	Pont de Molins (Alt Empordà)	1939

Maurici Turon, Martí	25	Hospital militar núm. 1 de Manresa (Bages)	18/09/1938
Maymí Tarrè, August	28	Flix (Ribera d'Ebre)	1938
Miquel Domingo, Josep	36	Front de l'Ebre	1938
Mir Joan, Ricard	40	Hospital militar de Reus	10/10/1938
Nicolau Iglesias, Miquel	28	Agramunt (Urgell)	12/01/1939
Niell Sabater, Joaquim	34		
Oliveras Corominas, Josep	27	Front de l'Ebre	07/09/1938
Pagès Salvatella, Josep		Hospital militar de Barcelona	1938
Perxachs Sureda, Salvador	35	Valsequillo (Còrdova)	1939
Pigem Costabella, Lluís	41		
Plaja Gotarra, Joaquim	31		
Planella Calvet, Joaquim	39		
Puigmolé Vall-Ilovera, Llorenç (Comissari polític. Mort en un camp de concentració)	39		1938
Pujades Xifrà, Pere	26	Fonollosa (Bages)	22/01/1939
Rigau Trias, Joan	31	Balaguer (Noguera)	-- /08/1938
Rissech Vall-Ilovera, Francesc	36	Zaida (Saragossa)	1937
Rissech Vall-Ilovera, Joan	39	Hospital Militar de València	1939
Romà Vilallonga, Teodor	41	Pirineu de Lleida	1938
Roquet Verges, Teodor	35	Front del Nord	
Sais Cateura, Pere	33		
Sala Madí, Domènec	26	Serra de Pàndols (Terra Alta)	03/09/1938
Salarichs Vall-Ilovera, Francesc	41	Lleó	
Solà Bofill, Lluís	37	Hospital Militar núm. 1 Manresa (Bages)	29/12/1938
Soler Horta, Conrad (Afusellat)	31	Camp de Concentració de Saragossa	
Solés Fernández, Joan		Lleida	02/04/1938
Sureda Pons, Enric	36	Belchite (Saragossa)	1938
Surroca Ferrándiz, Joan	40	Hospital Militar Girona	-- /12/1938
Tibau Anglada, Francesc	40		
Tosas Rosselló, Antoni		Siétano (Osca)	
Vall-Iloera Bosch, Esteve	39	Camp de concentració	1939
Valverde			
Vila Sureda, Pere	29	Serra de Cavalls (Terra Alta)	07/11/1938
Virgili Barnés, Gerard	27	Lleida	13/01/1939
Xirgu Arbusé, Josep	23	Prades (Baix Camp)	10/01/1939

Oliva, J., 1999 *El cost humà de la Guerra Civil a les comarques gironines: combatents morts i víctimes de material bèl·lic abandonat. El Punt, Girona*

RELACIÓ DE SOLDATS MORTS A LA CLÍNICA MILITAR NÚM. 11 SITUADA AL CASINO LLAGOSTERENC I ENTERRATS AL CEMENTIRI DE LLAGOSTERA

Nom	Natural	Edat	Data defunció
Balaguer Sancho, Ismael	Bunyol (València)	40	19-01-1939
Zife Zunzundegui, Francisco	Irun (Guipúscoa)	40	30-01-1939

AMLLA. Fons Jutjat de Pau. Registre Civil

RELACIÓ DE MORTS PER BOMBARDEJOS

Nom	Edat	Data defunció
Pagès Salvatella, Consol	23	21-03-1939
Vendrell Morell, Carme	62	03-02-1939
Vicens Alsina, Josep	62	04-02-1939

Solé Sabaté, J.M ; Villarroja Font, 1986 J. Catalunya sota les bombes (1936-1939). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona

RELACIÓ DE MORTS PER MATERIAL DE GUERRA ABANDONAT

Nom		Edat	Data defunció
Bofill Quintana, Maria	Morta per la metralla d'una bomba de mà	70	13-02-1939
Brugulat Pratsevall, Francesc	Mort en manipular una bomba de mà	12	08-02-1939

Oliva, J., 1999. El cost humà de la Guerra Civil a les comarques gironines: combatents morts i víctimes de material bèl·lic abandonat. *El Punt, Girona*

PARTITS POLÍTICS A LLAGOSTERA L'1 DE FEBRER DE 1937

	Adreça social	
Partit Nacionalista Republicà d'Esquerrres - ERC	Av. Galán i García Hernández, 1	President: Santiago Vila Soterias Secretari: Joan Mir Joan
Sindicat Únic de Treballadors - Confederació Nacional del Treball (CNT)	Pl. de la Republica, 10, 1r pis	President: Moisès Lluís Tarinas
Partit Socialitat Unificat de Catalunya (PSUC)	Av. Galán i García Hernández, 40	Secretari General: Gumersind Pareta Vità

AMLLA. Fons Jutjat de Pau.

BIBLIOGRAFIA

CLARA, J., 1983 “Girona sota les bombes (1936-1939)”. Revista de Girona, núm. 105.

CERVERA, J.M.^a, 1991 Testimoniatge de Fe i de Fidelitat (Els preveres de la diòcesi de Girona víctimes de la revolta del 1936). Bisbat de Girona.

Diversos autors, 2004-2005 La Guerra Civil a Catalunya. Obra col·lectiva dirigida per Josep Mª Solé Sabaté i Joan Villarroya, i que consta de diversos volums. Edicions 62, Barcelona.

LANAO, P. I VINYOLES, C., 1986 “Història viva de la guerra civil a Girona”. Presència 752 a 776.

MAYMÍ, J., 2001 Entre la violència política i el conflicte social. Els comitès antifeixistes de Salt i d’Orriols en el context de la Guerra Civil 1936-1939. Ajuntament de Salt / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona.

MAYMÍ, J.; ROS, J.; TURRÓ X., 2006 Els refugiats de la Guerra Civil a les comarques del Gironès i el Pla de l’Estany (1936-1939). Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona.

OLIVA, J., 1999 El cost humà de la Guerra Civil a les comarques gironines: combatents morts i víctimes de material bèl·lic abandonat. El Punt, Girona.

SOLÉ SABATÉ, J.M ; VILLARROYA FONT, 1986 J. Catalunya sota les bombes (1936-1939). Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona.

DOCUMENTACIÓ CONSULTADA

AMLLA. Esborranys d’actes municipals 1931-1939

AMLLA, Correspondència, 1902-1936

AMLLA, Padró municipal d’habitants de 1936

PREMSA CONSULTADA

El Autonomista - L’Autonomista, 1931-1939.

La Vanguardia, 1939.

Memòria. Records i testimonis és una col·lecció destinada a publicar memòries, epistolaris, dietaris... testimonis de la vida quotidiana escrits en contacte directe amb la realitat que s'explica.

Amb la pretensió d'aportar un gra de sorra més en el marc dels estudis realitzats a Llagostera, aquest relat, basat en la seva major part en la realització d'Històries de Vida, il·lustra alguns dels esdeveniments que experimentà aquesta població al llarg de la dècada dels anys trenta del segle passat. El text que teniu a les mans simplement fa una aproximació a la manera com es varen viure els processos de canvi social en el transcurs d'aquella època convulsa i, alhora, procura estimular el coneixement i la reflexió sobre els diversos agents que els impulsen d'una manera tan decidida.

AJUNTAMENT
DE LLAGOSTERA
ÀREA DE CULTURA

ISBN 849370890-9

